

**Το success story
επανερχεται**

ΑΕΠ, επενδύσεις
και βιομηχανικό προϊόν

**Βασίλης
Παπαβασιλείου**

Η Ελλάδα, το θέατρο
και οι πολιτικοί

**Οι 100 πρώτες μέρες
του Ντόναλντ Τραμπ**

Γιατί οι δημοσιογράφοι φοβούνται
το νέο πρόεδρο των ΗΠΑ

ISSN 2241-6137

9 772241 613004

73

δημοσιογραφία

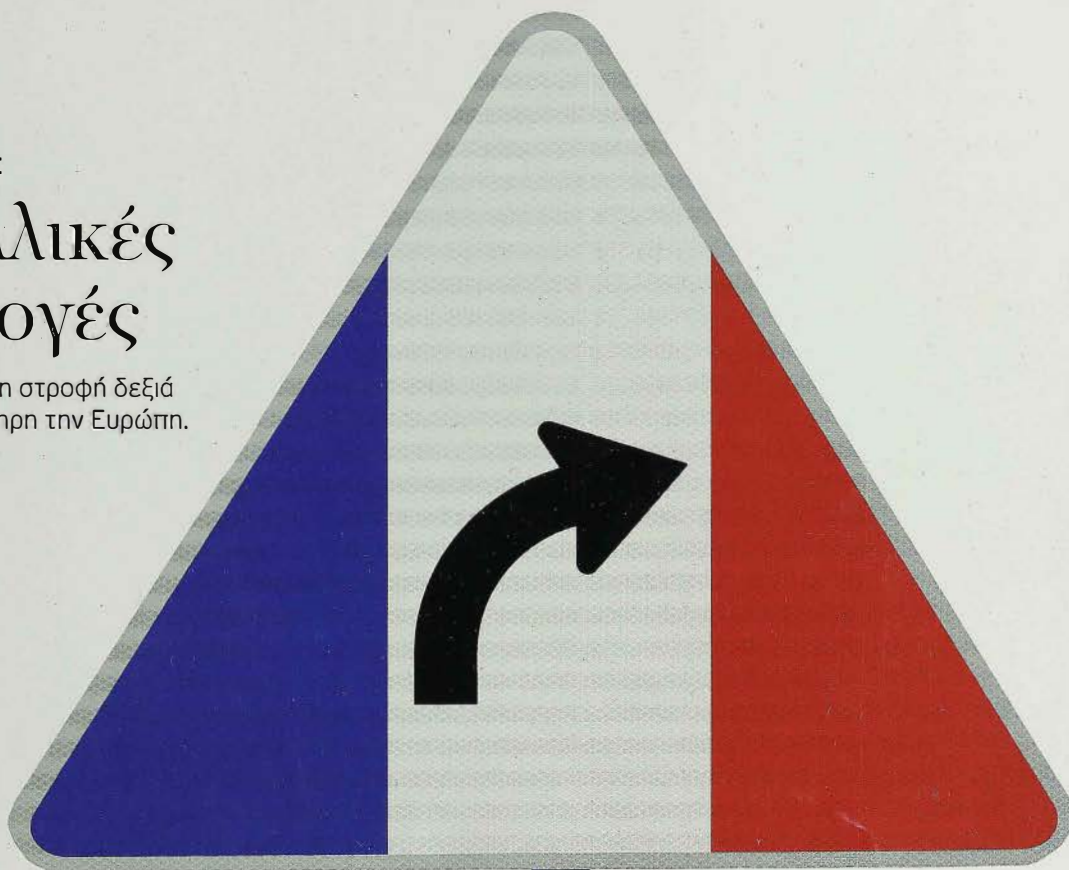
ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ COLUMBIA JOURNALISM REVIEW
ΤΕΥΧΟΣ 13 | ΑΝΟΙΞΗ 2017 | €4.00

Γράφουν: Σοφία Ιορδανίδου, Αντώνης Παπαγιαννίδης, Μηνάς Βιντιάδης, Μιχάλης Παναγιωτάκης, Ελένη Μαυρούλη, Λήδα Τσενέ, Λεωνίδα Βατικιώτης, Βάλια Καϊμάκη, Νίκος Σμυρναίος, Αντώνης Ζαρίντας, Γιάννης Μανδαλίδης, Αφροδίτη Παπαδημητρίου

ΦΑΚΕΛΟΣ

Γαλλικές εκλογές

Επικίνδυνη στροφή δεξιά
για ολόκληρη την Ευρώπη.

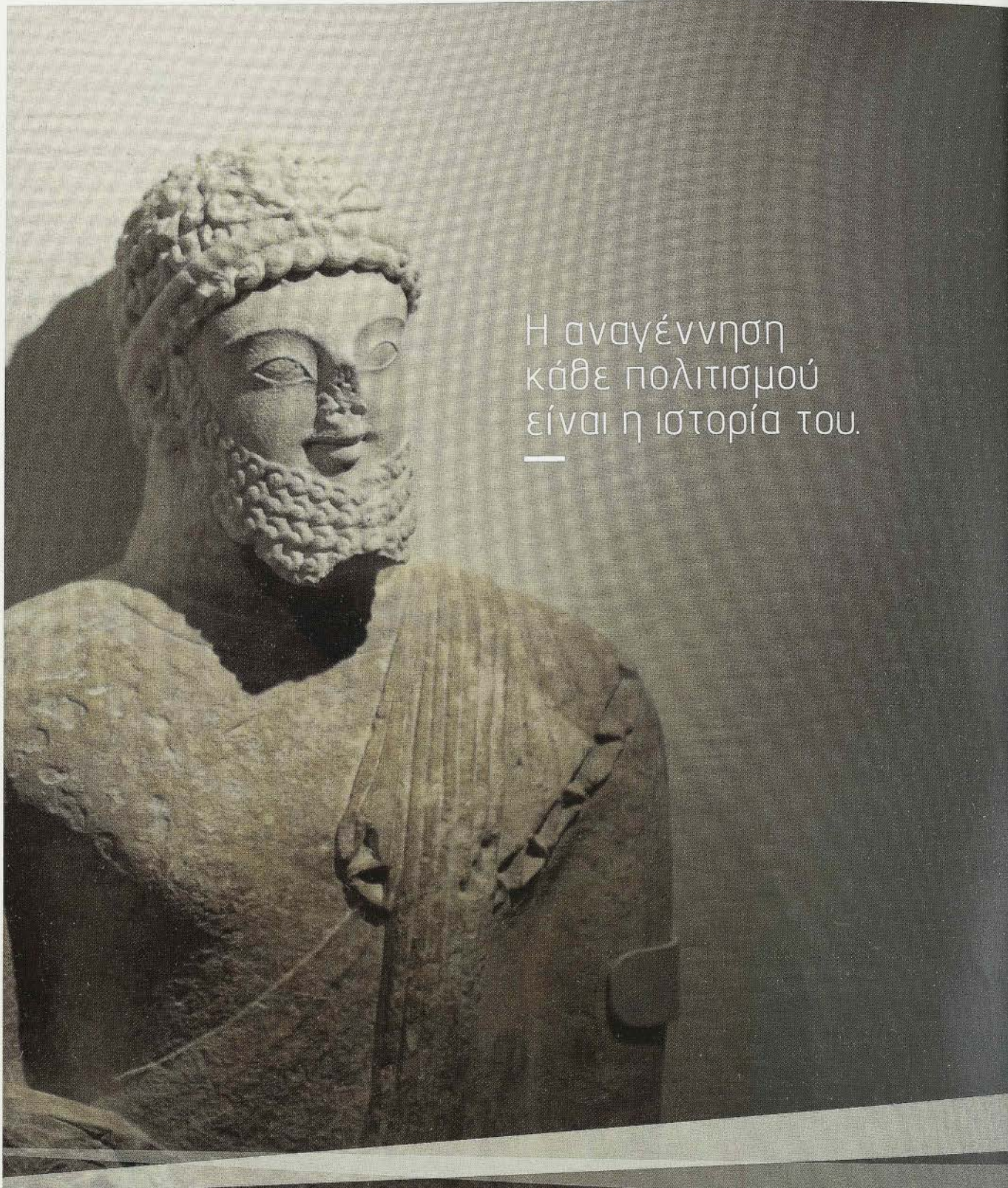

R
00
6
ΥΡ)

Α ΚΑΙ ΝΕΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

ADVANCED
MEDIA
INSTITUTE

ΜΕΤΑΜΕΣΟΝΥΚΤΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Η αναγέννηση
κάθε πολιτισμού
είναι η ιστορία του.

**Μουσείο Συλλογής Γεωργίου και Νεφέλης Τζιάπρα Πιερίδη
(Δωρεά Κλειούς και Σόλωνα Τριανταφυλλίδη)**

Ώρες λειτουργίας: Δευτέρα-Κυριακή 10:00-19:00
Είσοδος Ελεύθερη

 boccf boc_csr

Φανερωμένης 86-90, Παλιά Λευκωσία

Πολιτιστικό Ίδρυμα
Τράπεζας Κύπρου

δημοσιογραφία

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ COLUMBIA JOURNALISM REVIEW

ΤΕΥΧΟΣ 13 - ΑΝΟΙΞΗ 2017

Περιεχόμενα

- 4 Editorial**
| Από τη Σοφία Ιορδανίδου
- 6 De Profundis**
«Όλο και πιο περίεργα».
Η πολιτική και η οικονομία
στην Ελλάδα του σήμερα.
| Από τον Αντώνη Δ. Παπαγιαννίδη

Νέα στήλη

- 10 Ζωή και Τέχνη**
Ο ρόλος του λογοτέχνη
στην Ελλάδα της κρίσης.
Φιλοξενούμενος ο
ποιητής Ντίνος Σιώτης.
| Από τον Μηνά Βιντιάδη

Συνέντευξη

- 32 Βασίλης Παπαβασιλείου**
Γράφει, σκηνοθετεί, παίζει,
κριτικάρει, κατακεραυνώνει,
φιλοσοφεί. Το θέατρο, η
κρίση και η Ελλάδα.
| Από τον Μηνά Βιντιάδη /
απομαγνητοφώνηση από
την Θάλεια Παύλου

1. Βασίλης
Παπαβασιλείου
σελ. 32

2. Μια φωτογραφία,
ένα γεγονός
σελ. 18

3. Υπόθεση
Βατοπεδίου
σελ. 20

Στήλες

- 18 Μια φωτογραφία, ένα γεγονός**
Και ξαφνικά, ο διεθνής τύπος
ανακάλυψε «το δράμα της Συρίας»
| Αναπαραγωγή από την Μαρία Δεναζά
- 38 Σκέψεις για τα social media**
«Rolling Blackouts»: Κόμικς, η 9η Τέχνη.
| Από τη Λήδα Τσενέ
- 54 Επάγγελμα δημοσιογράφος**
Οι νέες τεχνολογίες και ο πόλεμος των κολοσσών
| Από τον Γιάννη Μανδαλιδή

Φάκελος: Γαλλία - Εκλογές

- 40 Η απειλή της Ακροδεξιάς**
Αν και εκτιμάται σχεδόν αδύνατο να κερδίσει την
προεδρία στον β' γύρο, θεωρείται βέβαιο ότι τα
ποσοστά που θα εξασφαλίσει θα καταγράψουν
ιστορικό ρεκόρ για το Εθνικό Μέτωπο.
| Από την Ελένη Μαυρούλη
- 48 Μια χαοτική προεκλογική καμπάνια
και πέντε διεκδικητές.**
Οι υποψήφιοι, τα υπέρ και τα κατά, το κλίμα,
οι προβλέψεις.
| Από την Βάλια Καϊμάκη και τον Νίκο Σμυρναίο

Οικονομία

- 12 ΑΕΠ, επενδύσεις και βιομηχανικό
προϊόν.**
Το success story επανέρχεται από το...
βάθος του τούνελ.
| Από τον Λεωνίδα Βατικιώτη

Έρευνα / Ανάλυση

- 20 Το Βατοπέδι**
μέσα από τα πρωτοσέλιδα και τα δελτία
ειδήσεων
| Από την Αφροδίτη Παπαδημητρίου
- 26 Η αιζέντα του Τραμπ**
με τα καυτά θέματα
| Από τον Μιχάλη Παναγιωτάκη

Άρθρα CJR

- 62 Οι δημοσιογράφοι φοβούνται
τον Τραμπ.**
Ο ανοιχτός πόλεμος του νέου προέδρου
των ΗΠΑ με τα ΜΜΕ
| Από τον Lee Siegel.
Μετάφραση η Θάλεια Παύλου

2N
1700
246
CYP

Δημοσιογραφία
Ταυτότητα

δημοσιογραφία
Σε συνεργασία με το
Columbia Journalism Review

Εκδίδεται από το Advanced Media Institute και τις
Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις υπό την αιγίδα του ΜΠΣ «Επικοινωνία
και Νέα Δημοσιογραφία» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΙΟΙΚΟΥΣΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΠΚΥ

Κωνσταντίνος Χρίστου

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΚΔΟΣΗΣ

Σοφία Ιορδανίδου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Μηνάς Βιντιάδης

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Αντώνης Δ. Παπαγιαννίδης

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Sinc - www.sinc.gr

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΚΑΠΑ Εκδοτική - Θ. Κουλεδάκης

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Wikimedia Commons, Shutterstock, Σπύρος Κατωπόδης

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

Λεωνίδας Βατικιώτης, Ελένη Μαυρούλη, Λίδα Τσενέ, Μιχάλης
Παναγιωτάκης, Βάλια Καϊμάκη, Νίκος Σμυρναίος, Αντώνης
Ζαρίντας, Γιάννης Μανδαλίδης, Αφροδίτη Παπαδημητρίου

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Θάλεια Παύλου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Χριστίνα Λιναρδάκη

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κώστας Βενιζέλος, Βασίλης Μουρδουκούτας,
Τίτικα Δημητρούλια, Θύμιος Ζαχαρόπουλος,
Σοφία Ιορδανίδου, Αντώνης Δ. Παπαγιαννίδης

ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Νίκος Ξυδάκης, Ανδρούλλα Βασιλείου, Dan Gillmor,
Γεώργιος Μακροπουλιώτης, Victor Navasky,
Εμμανουήλ Παράσχος, Χαρίδημος Τσούκας

Τα δημοσιευόμενα στη «Δ» επιστημονικά άρθρα εγκρίνονται
από **ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**, την οποία απαρτίζουν
μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας από την Κύπρο,
την Ελλάδα και άλλες χώρες.

ΤΟΠΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Αθήνα, Αλεξάνδρου Σούτσου 18, ΤΚ 10671

ΔΙΑΝΟΜΗ ΑΡΓΟΣ Α.Ε.

Όλα τα σημεία πώλησης στην ιστοσελίδα του περιοδικού.

ISSN 2241-6137

EMAIL dimosiografia@dimosiografia.com

WEBSITE www.dimosiografia.com

Journalism, Society and Politics in the Digital Media Era

#AMIRetreat2017

Limassol, Cyprus
September 1 - 3, 2017

Keynote Speakers

Nico Carpentier, Uppsala University, Sweden
Paul Mihailidis, Emerson College, U.S.A

Editorial

ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ

Με το βλέμμα ανατολικά...

Περνάμε και θα περνάμε στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου συνεχείς θύελλες - ή φουσκοθαλασσιές που υπόχονται/απειλούν να μεταβληθούν σε θύελλες -, οι οποίες σχετίζονται με τη συνολική ματιά του διεθνούς συστήματος. Όμως, ο τρόπος με τον οποίο ο μαγικός κήπος των μίντια προσεγγίζει την περιοχή κωλαίνει χαρακτηριστικά. Ενδεικτικά:

- Η όλη περιοχή - ας πούμε, η Ανατολική Μεσόγειος και η Εγγύς Ανατολή - εγκαταστάθηκε και πάλι στην επικαιρότητα, όχι μόνο λόγω των πολεμικών αναμετρήσεων.
- Η νέα αμερικανική Διοίκηση - η «εποχή Τραμπ» - αναζητά με νέους τρόπους και μεθόδους τον βηματισμό της στην περιοχή. Η φιλο-Ισραηλινή προκατάληψη του νέου Προέδρου υπόσχεται να πάει τα πράγματα ακόμη πιο πέρα, όσον αφορά την παραδοσιακή φιλο-Ισραηλινή στάση των ΗΠΑ.
- Η Συρία παραμένει «σαν γραβιέρα»: ένα έδαφος με επικίνδυνα κενά, με διεκδίκηση πολλών και διαφόρων. Οι Κουρδικές οντότητες, η Ισλαμιστική διεκδίκηση, η Ρωσική/μετα-Σοβιετική παρουσία/απουσία, οι Αμερικανικές διεκδικήσεις - και, φυσικά, η Τουρκική αμφιθυμία.
- Το Ισραήλ, τώρα. Επαναπροσδιορίζεται; Καιροφυλακτεί; Μετρά το έδαφος; Κτίζει συμμαχίες; Τις ανατρέπει; Πάντως σίγουρα συνεχίζει να παίζει σημαντικό ρόλο - όχι πάντα σαφή.
- Εκεί προσέρχεται και η Τουρκία. Που κατόρθωσε μέσα σε λίγους μήνες να ανατρέπει κάθε αίσθησις και αντίληψη για τη στρατηγική, τις τακτικές και τις προοπτικές της.
- Να σημειωθούν κάπου εδώ και οι τριμερείς/τετραμερείς συζητήσεις μεταξύ Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ-Αιγύπτου(-Ιορδανίας/Λιβάνου).
- Ασφαλώς προστίθεται η ενεργειακή διάσταση, που συνεχώς και επίμονα έρχεται στο προσκήνιο: το Αιγυπτιακό Zohr, τα Ισραηλινά Λεβιάθαν και Ταμάρ, το Κυπριακό Αφροδίτη, ακόμη περισσότερο η τωρινή Κυπριακή προσδοκία με Total και Exxon/Mobil+Qatar. Και δεν μπορεί να αγνοηθεί ο μόλις μέχρι «χθες» CEO της Exxon/Mobil Rex Tillerson, ήδη Foreign Secretary των ΗΠΑ!...

Μπροστά σ' αυτό το σκηνικό, τα κυρίαρχα παραδοσιακά Μέσα ενημέρωσης στη Δύση, και ενώ όλα τα παραπάνω διεκδικούν τη θέση τους στο γίγνεσθαι της ευρύτερης της Μεσογείου περιοχής:

1 επιμένουν μάλλον εμμονικά στην καθημερινότητά τους, ότι αποκαλύπτοντας κρυφές πτυχές της Hillary Clinton, οι Ρώσοι hackers ουσιαστικά έχουν παρέμβει υπέρ της εκλογής του Donald Trump, αλλοιώνοντας το εκλογικό αποτέλεσμα. Και αυτό, χωρίς στην πραγματικότητα να προσκομίζουν κάποιο άλλο τεκμήριο πέρα από τα στοιχεία που επικαλούνται ότι άφησαν οι ίδιοι οι Ρώσοι hackers να διαρρεύσουν.

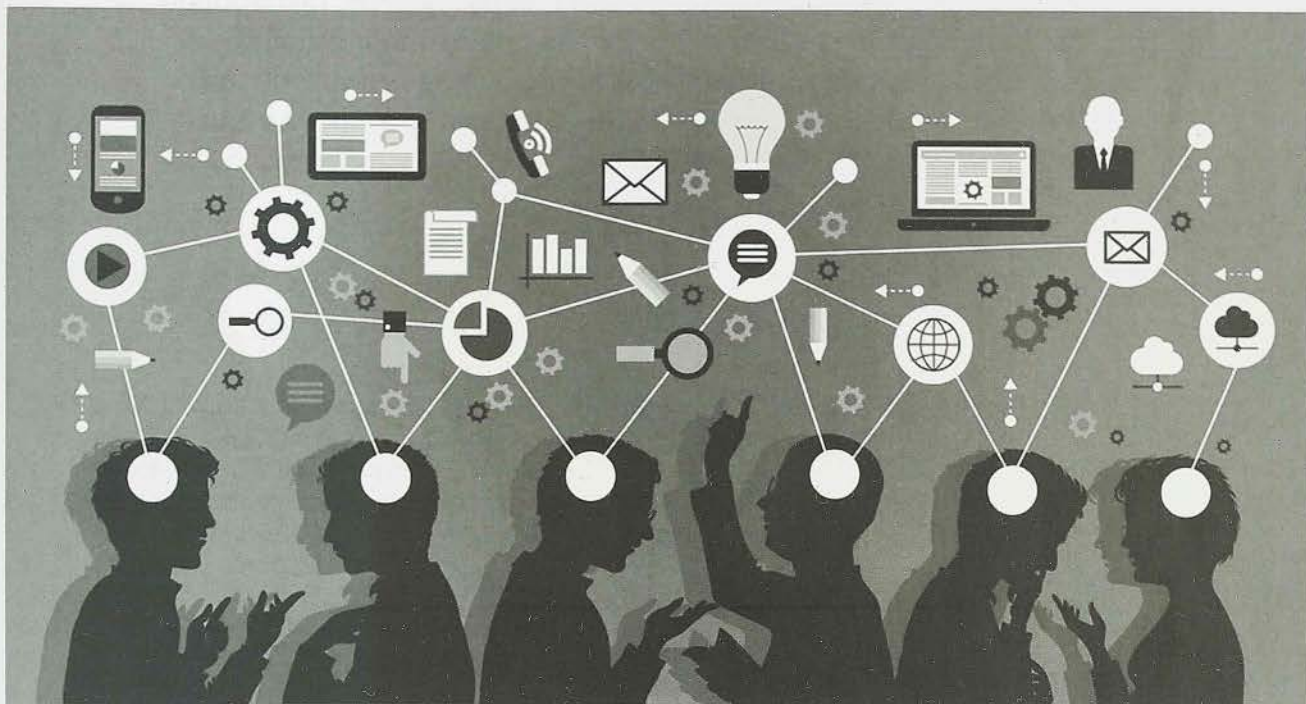
2 σκεπάζουν με απόλυτη μυστικότητα τους ανελέτους βομβαρδισμούς που υφίσταται (μεταξύ άλλων) και ο άμαχος πληθυσμός σήμερα στη Μοσούλη από πολλαπλάσια καθοδηγούμενα από τη Δύση στρατεύματα, σε αντίθεση με όσα συνέβαιναν στο Χαλέπι, όπου καθημερινά διαβάζαμε και ακούγαμε για τα φρικτά εγκλήματα του Άσαντ. Ανοικτό μένει, π.χ., το αν Σαουδική Αραβία και Κατάρ εξακολουθούν να στέλνουν φορτία με (αμερικανικά) όπλα στους Τζιχαντιστές.

3 επιλέγουν να μην ερευνήσουν/παρουσιάσουν/ενημερώσουν την κοινή γνώμη για τους νέους συσχετισμούς στη σχέση Ην. Πολιτειών και Ισραήλ. Δεν πρόλαβε να στεγνώσει το μελάνι της πέννας του Τραμπ, στην ανακοίνωσή του ότι δεν δέχεται το «μία λύση, δύο κράτη» (πάγια στρατηγική των προηγούμενων Αμερικανών Προέδρων) και οι Ισραηλινοί βρέθηκαν να βομβαρδίζουν έως και έξω από τη Δαμασκό. Είναι ο πρώτος Αμερικανός Πρόεδρος που διαφοροποιεί την πάγια πολιτική σχέση των Ην. Πολιτειών με το Ισραήλ, ενθαρρύνοντας τον πρωθυπουργό της χώρας Νετανιάχου να προχωρήσει με το Παλαιστινιακό, όπως κρίνει ο ίδιος. Ανταποδοτικά, για πρώτη φορά, το Ισραήλ παραδέχεται με επίσημη ανακοίνωση του Υπουργείου Άμυνας ότι σπκώνει αεροπλάνα και χτυπά τη Συρία.

Οι Δυτικές δυνάμεις, αντιμέτωπες με την προσλαμβανόμενη ως ήττα τους στη Συρία, προσπαθούν απεγνωσμένα και με βία - ίση με όποια αντίστοιχη καταδικάζουν - να δημιουργήσουν μια νέα πολιτική κατάσταση στην περιοχή και, σε κάθε περίπτωση, ενάντια στην πιθανή ενδυνάμωση της Ρωσίας εκεί. Την ίδια στιγμή, τα Μέσα ενημέρωσης, ελεγχόμενα όπως ελέγχονται, χορεύουν στους ήχους των ίδιων των τυμπάνων τους, κυνηγώντας τις μάγισσες/Ρώσους hackers - κάπου εδώ ξεκινήσαμε το επιχείρημα... ●

Γνώση Δικτύωση Επικοινωνία

Απόκτησε τις δεξιότητες
που θα σε βοηθήσουν
να πετύχεις στον νέο
υπερ-επικοινωνιακό κόσμο

Το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών
Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία
του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου προσφέρει:

- πλήρως αναδιάρθρωμένο πρόγραμμα
- δύο κατευθύνσεις: **Επικοινωνία, Νέα Δημοσιογραφία**
- δυνατότητα απόκτησης δεύτερου πτυχίου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία

Περισσότερες πληροφορίες για το περιεχόμενο του προγράμματος θα βρείτε στο
<http://www.ouc.ac.cy/web/guest/s1/programme/epdim/description>

Όλο και πιο περίεργα

Η Ελλάδα του 2017, πάντως η οικονομία της και η διαχείριση της οικονομικής πολιτικής της (που, το έχουμε πλέον χωνέψει, είναι βασικά η διαχείριση των σχέσεων της χώρας με τους «εταίρους» της και της πραγματικότητας των διαδοχικών Μνημονίων της...) ακολουθεί μια πορεία σε κινούμενη άμμο.

ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ Δ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΗ*

Η

φράση προέρχεται από την Αλίκη στην Χώρα των Θαυμάτων του Λιούις Κάρολ: "Curiouser and curiouser, said Alice" και υποδηλώνει κάτι που ξεφεύγει από το συνηθισμένο, έστω το αναμενόμενο περίεργο, για να πάει ακόμη παραπέρα. Κάπως έτσι πορεύεται - πάντως στην Ελλάδα - το πρώτο εξάμηνο του 2017. Κι ακόμη πιο περίεργα, άμα θελήσει κανείς να το συνδέσει με τα δρώμενα στην Ευρώπη.

Τι εννοούμε; Η Ελλάδα του 2017, πάντως η οικονομία της και η διαχείριση της οικονομικής πολιτικής της (που, το έχουμε πλέον χωνέψει, είναι βασικά η διαχείριση των σχέσεων της χώρας με τους «εταίρους» της και της πραγματικότητας των διαδοχικών Μνημονίων της...) έχει/ακολουθεί μια πορεία σε κινούμενη άμμο. Κολημένη, κοπαστική, κάθε βήμα σισύφειο. Που όμως, την ίδια στιγμή, συνοδεύεται από την αίσθηση ότι - για λόγους που λίγο αφορούν τη χώρα και τους ανθρώπους ή τη μοίρα τους, και πολύ περισσότερο τις ευρωπαϊκές ισορροπίες (δηλ. την προοπτική των γερμανικών εκλογών, αφού η υπόλοιπη Ευρώπη λειτουργεί σε ρόλο συνοδευτικό, σχεδόν κομπάρσου...) - υπάρχει ένα δίκτυ ασφαλείας που δεν θα επιτρέψει στα αδιέξοδα, όπως αυτά εμφανίζονται, να καταλήξουν σε τελικό εκτροχιασμό.

Κυρίως, αφορά αυτό τη διαπραγμάτευση-που-μόνον-διαπραγμάτευση-δεν-είναι, για τη δεύτερη αξιολόγηση του Μνημονίου-3, που ήδη από το φθινόπωρο του 2016 θυμίζει Γεφύρι της Άρτας: συνεχώς ολοκληρώνεται/κλείνει και συνεχώς παραμένει πεδίο αντιπαράθεσης της Αθήνας με τις Βρυξέλλες, με το Βερολίνο (την εμμονικότητα Σάουμπλε) και με την Ουάσιγκτον (τη νέα φάση του ανυποχώρητου ΔΝΤ). Η διαχείριση δημοσιότητας αυτής της περιπέτειας - για να μείνουμε κοντά στο αντικείμενο της "Δημοσιογραφίας" - δοκιμάζει τα όρια και τις αντοχές μιας ούτως ή άλλως απαυδισμένης κοινής γνώμης. Η οποία, όπως το δείχνει η ανοδική παράνοια των δημοσκοπικών ευρημάτων (αν δεν αρκεί το ότι σημαντικό μέρος των Ελλαδιτών θεωρεί ότι η συμμετοχή στην ΕΕ ωφέλησε την Ευρώπη περισσότερο από ό,τι την Ελλάδα, ας σταθούμε στο ότι 1 στους 5 έχει την εδραία πεποίθηση ότι «μας ψεκάζουν»...), με απόλυτη ευκολία στρέφεται πλέον προς οποιαδήποτε πολιτική κατεύθυνση. Στον μαγικό μιντιακό κόσμο, αυτό με την σειρά του επιτρέπει - ή μίπως «επιβάλλει»; - την άνθηση νέων φύλλων και εκδοτικών εγχειρημάτων ή/και τηλεοπτικών προσεγγίσεων, όπου π.χ. η περίπτωση Σώρρα δεν είναι η πλέον αδιανόητη...

* Δικηγόρος με ειδίκευση στα θέματα Ε.Ε., δραπέτης από νωρίς στη δημοσιογραφία, ο **Α. Δ. Παπαγιαννίδης** είναι σύμβουλος έκδοσης της «Δ».

Η **δεύτερη αξιολόγηση** του Μνημονίου-3, που ήδη από το φθινόπωρο του 2016 θυμίζει Γεφύρι της Άρτας: συνεχώς ολοκληρώνεται/κλείνει και συνεχώς παραμένει πεδίο αντιπαράθεσης της Αθήνας με τις Βρυξέλλες, με το Βερολίνο -την εμμονικότητα Σόιμπλε- και με την Ουάσιγκτον τη νέα φάση του ανυποχώρητου ΔΝΤ.

Ενώ αρχικά φάνηκε ότι οι «27» ήταν στα πρόθυρα μιας νέας αρχής, ώστε η πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης να ξεκολλήσει, ενώ συγκεκριμένα μια ανοικτή συζήτηση για το πώς η ασυμβατότητα μεταξύ χωρών με διαφορετικές δυνατότητες και επιθυμίες θα προσπερνιόταν, η κατάληξη υπήρξε πλησιέστερη προς θέατρο σκιών.

Με τη σειρά του, το εν λόγω σκηνικό μπολιάζει το πολιτικό προσωπικό με παράξενα αντανάκλαστικά: ένα από τα πιο αποδιορθωτικά υπόσχεται/απειλεί να είναι το να φορτωθεί η πορεία προς τις επόμενες εκλογές - οι οποίες διαρκώς απομακρύνονται από τον ορίζοντα, αλλά και διαρκώς επανέρχονται στο ραντάρ - με επάλληλες στρώσεις σκανδάλων και τούτο σ' ένα κλίμα οξύτητας που δεν γνawρίζει πλέον όρια.

Η αναζήτηση μιας «επιβεβλημένης συναίνεσης»

Η συνειδητοποίηση ότι (α) η συμφωνία γύρω από τη δεύτερη αξιολόγηση, όταν/όπως επέλθει, θα είναι ιδιαίτερα επώδυνη πολιτικά, (β) η αντίληψη περί ύπαρξης «δικτύου ασφαλείας» αποθαρρύνει την Κυβέρνηση να προχωρήσει, ήδη δε (γ) οι Ευρωπαίοι «εταίροι», αλλά και το ΔΝΤ, βλέπουν με δυσπιστία ένα ενδεχόμενο τωρινής συμφωνίας, που όμως θα αμφισβητηθεί στην επόμενη στροφή της πολιτικής διαδρομής, η τριμήλι αυτή συνειδητοποίηση δημιουργεί νέες συνθήκες στην πολιτική σκηνή.

Η θέση της Αντιπολίτευσης, σήμερα, η θέση της συνολικής Αντιπολίτευσης, ιδιαίτερα όμως της Αξιωματικής, ότι δηλαδή:

- α** η αξιολόγηση πρέπει να κλείσει τώρα - αύριο, χτες!
- β** ότι τα συζητούμενα/απαιτούμενα μέτρα είναι αδιανόητα φρικώδη και λάθος,
- γ** ότι ως εκ τούτου αποκλείεται να ψηφιστούν στη Βουλή, ούτε και κατ' ελάχιστον,
- δ** ότι πρέπει να τα προχωρήσει, μόνη, η κυβερνητική πλειοψηφία, πλην ότι
- ε** η σημερινή Αντιπολίτευση δεσμεύεται - για λόγους σοβαρότητας, ευθύνης, συνέχειας του Κράτους κ.λπ. - να τα εφαρμόσει, όταν έλθει στην εξουσία, δημιουργεί μια σειρά θέσεων που δύσκολα στέκει όρθια.

Αυτό είναι που έφερε σειρά αιτημάτων - από τον Σαπέν, το ΔΝΤ (με διάψευση), τον Σώμπλε, το ΔΝΤ (με επιβεβαίωση) - για δέσμευση της Αντιπολίτευσης ότι όσα τυκόν συμφωνηθούν, θα ισχύσουν ανεξαρτήτως εκλογών...

Εδώ, όμως, είναι που μπήκε στη μέση και η κυρίως ευρωπαϊκή διάσταση - με την πορεία των «27» (δηλαδή της μετά το Brexit ΕΕ) προς τη Διάσκεψη Κορυφής της Ρώμης στις 25 Μαρτίου και την πολυσυζητημένη Διακήρυξη για το Μέλλον της Ευρώπης.

Ενώ αρχικά φάνηκε ότι οι «27» ήταν στα πρόθυρα μιας νέας αρχής, ώστε η πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης να ξεκολλήσει, ενώ συγκεκριμένα μια ανοικτή συζήτηση για το πώς η ασυμβατότητα μεταξύ χωρών με διαφορετικές δυνατότητες και επιθυμίες θα προσπερνιόταν, η κατάληξη υπήρξε πλησιέστερη προς θέατρο σκιών.

Διαβεβαιώσεις για ασφαλή Ευρώπη, για ευημερούσα και βιώσιμη Ευρώπη, για κοινωνική Ευρώπη, για ισχυρότερη Ευρώπη στην παγκόσμια σκηνή - με την κατακλείδα ότι «παραμένουν ενωμένοι για το καλύτερο», συν «ότι η Ευρώπη είναι το κοινό μας μέλλον.

Ουσιαστική διευκρίνιση για το αν και κατά πόσο θα αξιοποιηθούν οι προτάσεις και συζητήσεις για μιαν Ευρώπη πολλαπλών ταχυτήτων - που ο Αλέξης Τσίπρας επιχειρήσε να στρέψει προς την κατεύθυνση μιας «Ευρώπης πολλαπλών επιλογών» - δεν υπήρξε αληθινά στη Διακήρυξη της Ρώμης. Ο φόβος για ένα «ξήλωμα του πουλόβερ» συγκράτησε τους ηγέτες των «27».

Οι χειρισμοί Τσίπρα

Η ίδια ατμόσφαιρα υπερ-προσοχής αποθάρρυνε, άλλωστε, και τον επιχειρηθέντα χειρισμό Τσίπρα να ζητήσει/απαιτήσει ενσωμάτωση στη Διακήρυξη περισσότερων στοιχείων «κοινωνικής Ευρώπης», με ιδιαίτερη μάλιστα έμφαση στην εφαρμογή στοιχείων του Ευρωπαϊκού κοινωνικού κεκτημένου εξίσου σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Ενώ ο Έλληνας Πρωθυπουργός θέλησε να αξιοποιήσει τη Διακήρυξη ως μοχλό για να απωθήσει τις απόψεις του ΔΝΤ για τα εργασιακά από την «κολλημένη» αξιολόγηση, τελικά πείστηκε να περιοριστεί σε επιστολές προς Γιουνκέρ και Τουσκ με την ίδια ως άνω λογική...

Και να αρκεστεί στην ευγενική μεν, σταθερή δε, απάντηση του Ζαν-Κλωντ Γιουνκέρ: ότι το Ευρωπαϊκό κοινωνικό κεκτημένο έχει μεν (ήδη, κατά Γιουνκέρ) εφαρμογή και στην Ελλάδα, όμως (α) η χώρα δεν θα πρέπει να κάνει πίσω ως προς την εφαρμογή των όποιων μεταρρυθμίσεων έχει συμφωνήσει (σε αυτές, δε, στα Μνημόνια 1 και 2 περιλαμβάνονταν κοινωνικές/εργασιακές υποχωρήσεις....) και (β) το Ευρωπαϊκό κεκτημένο περιλαμβάνει και διαφοροποιήσεις ανά χώρες-μέλη, δεν είναι της λογικής one-size-fits-all.

Όλο και πιο περίεργα, όλο και πιο άνευρα. Μέχρι κάτι να ξεκινήσει τα πράγματα. ●

Από τις

ΜΕΤΑΜΕΣΟΝΥΚΤΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Κ Α Τ Ο Χ Η
Ν Α Ζ Ι Σ Μ Ο Σ
Κ Α Ι Ε Λ Λ Η Ν Ι Κ Η
Ο Ι Κ Ο Ν Ο Μ Ι Α

Σ Τ Ι Σ Ρ Ι Ζ Ε Σ
Τ Η Σ Κ Ρ Ι Σ Η Σ
Η Δ Ε Κ Α Ε Τ Ι Α
Τ Ο Υ 1 9 8 0

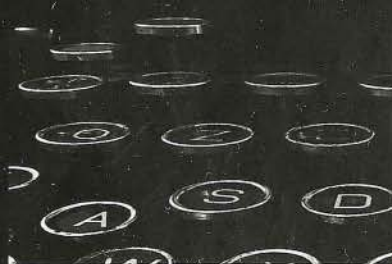

όπως την κατέγραψε ο
Οικονομικός ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ

Σπύρος Α. Βρετός

ΜΕΤΑΜΕΣΟΝΥΚΤΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Μ Ε Τ Α Ρ Ρ Υ Θ Μ Ι Σ Ε Ι Σ
Η Ε Π Ι Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Α Κ Ε Σ
Φ Ω Τ Ο Β Ο Λ Ι Δ Ε Σ ;
Η Δ Η Μ Ο Σ Ι Α Δ Ι Ο Ι Κ Η Σ Η
Σ Τ Η Ν Τ Ρ Ι Ε Τ Ι Α 2 0 1 6 - 2 0 1 8

Προλογίζει
ο Αλέκος Παπαδόπουλος

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΪΣΤΡΟΣ

ΜΕΤΑΜΕΣΟΝΥΚΤΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

προτάσεις ανάγνωσης

Εξόριστε ποιητή στον αιώνα σου λέγε τι βλέπεις;

Ο Μηνάς Βιντιάδης φιλοξενεί σήμερα τον λογοτέχνη Ντίνο Σιώπη και του θέτει ερωτήματα για τον ρόλο των διανοούμενων στην Ελλάδα της κρίσης...

ΤΟΥ ΜΗΝΑ ΒΙΝΤΙΑΔΗ*

Είναι αμήχανος ο ποιητής στη σημερινή Ελλάδα;

Ο ποιητής μεταφέρει μεταφορές, συμβολισμούς, νοήματα και ανησυχίες, προσωπικές και συλλογικές. Πότε μηχανικά πότε αμήχανα. Εκ φύσεως μη πρακτικό, ο ποιητής δεν εντρυφά στην πρακτική πλευρά της ζωής, ως εκ τούτου νιώθει αμήχανος μπροστά σε όλα, πόσο δε μάλλον στη σημερινή εποχή που έχουν όλα ανάποδα και ο κόσμος δεν ξέρει πού πατά και ποιος τον κοροϊδεύει. Ενώ όλα παίζονται και χάνονται, ακούς ξαφνικά έναν υπουργό να λέει «Πετύχαμε θαύματα». Και λέει ο αμήχανος ποιητής, μα είναι δυνατόν; Οπότε, ναι, είναι αμήχανος, πολύ αμήχανος ο ποιητής και στη χθεσινή και στη σημερινή και στην αυριανή Ελλάδα.

Αλλάζει η κρίση τη θεματολογία στην ποίηση;

Απ' όσες συλλογές φθάνουν στα χέρια

μου και διαβάζω μπορώ να πω σχεδόν με βεβαιότητα πως ναι. Η κρίση επηρεάζει βαθύτατα τη θεματική των ποιητών, των νεότερων ιδίως. Αρκετοί ποιητές βρίσκουν στα χρόνια της κρίσης, μέσω της ποίησης, μια έξοδο προς την κοινωνία και τις συλλογικότητες. Φεύγουν με άλλα λόγια από το ιδιωτικό, το εγωκεντρικό, το ιδιαιζόντως ναρκισσιστικό πλαίσιο, όπου κεντρικός πυρήνας είναι το εγώ τους, και αναλίσκονται «εκεί έξω» με τον αποσυνάγωγο, τον αναξιοπαθόντα, τον καταφρονημένο.

Η αγορά του βιβλίου πόσο πλήττεται;

Όπως όλα τα καταναλωτικά αγαθά του πολιτισμού, έτσι και το βιβλίο πλήττεται φριχτά. Αν και πιο κατάλληλοι να απαντήσουν στο ερώτημα αυτό είναι οι βιβλιοπώλες και οι εκδότες, εντούτοις επειδή περπατάω πολύ μέσα στην πόλη και μπαίνω σε βιβλιοπωλεία και εκδο-

* Ο Μηνάς Βιντιάδης είναι δημοσιογράφος και συγγραφέας.

τικούς οίκους, ακούω πως τα βιβλιοπωλεία τα κρατάνε ανοικτά οι εκδοτικοί οίκοι που δεν πιέζουν τους βιβλιοπώλες να πληρωθούν. Με αποτέλεσμα να υπάρχει ένας φαύλος κύκλος, μια αλυσίδα χρεών: οι μεν χρωστάνε στους δε—τυπογραφεία, εταιρείες χάρτου, επιμελητές, μεταφραστές, συγγραφείς, υπάλληλοι. Η αλήθεια είναι ότι ποτέ δεν υπήρξε πολιτική Υπουργού Πολιτισμού για το βιβλίο. Μετά το κλείσιμο του ΕΚΕΒΙ χάθηκαν και τα τελευταία ψήγματα ενός κάποιου κρατικού ενδιαφέροντος .

Είστε αισιόδοξος για την εκδοτική αγορά την επόμενη μέρα;

Δεν είμαι αισιόδοξος. Το ζήτημα όμως δεν είναι η αισιοδοξία, είναι το να βρεθεί πολιτική για το βιβλίο ώστε να μη χειροτερέψουν κι άλλο τα πράγματα.

Ένα βιβλίο που θα συνιστούσατε να διαβάσει ο Έλληνας πολιτικός του σήμερα

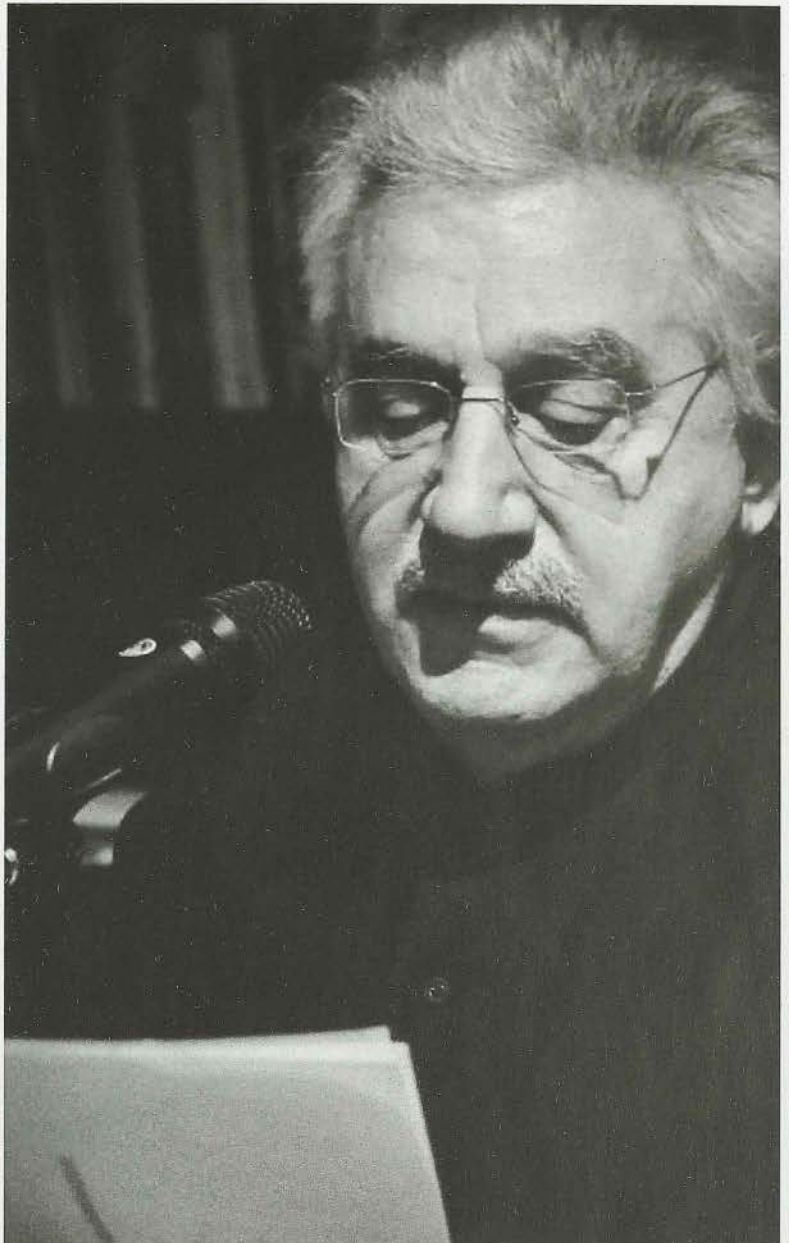
Συνιστώ ανεπιφύλακτα το εκπληκτικό βιβλίο *Why Nations Fail – The origins of Power, Prosperity and Poverty* των Daron Acemoglu και James Robinson, εκδόσεις Profile Books.

Μιλήστε μας για το τελευταίο σας βιβλίο

Για το τελευταίο μου βιβλίο θα σας πω μόνο ότι κυκλοφόρησε τον Δεκέμβριο του 2016 από τις εκδόσεις Γαβριηλίδης, τιτλοφορείται *Μάρθα, Μάρθα*, έχει 12 σχέδια του Γιάννη Ψυχοπαίδη και στις 80 σελίδες του κατοικούν 43 ποιήματα.

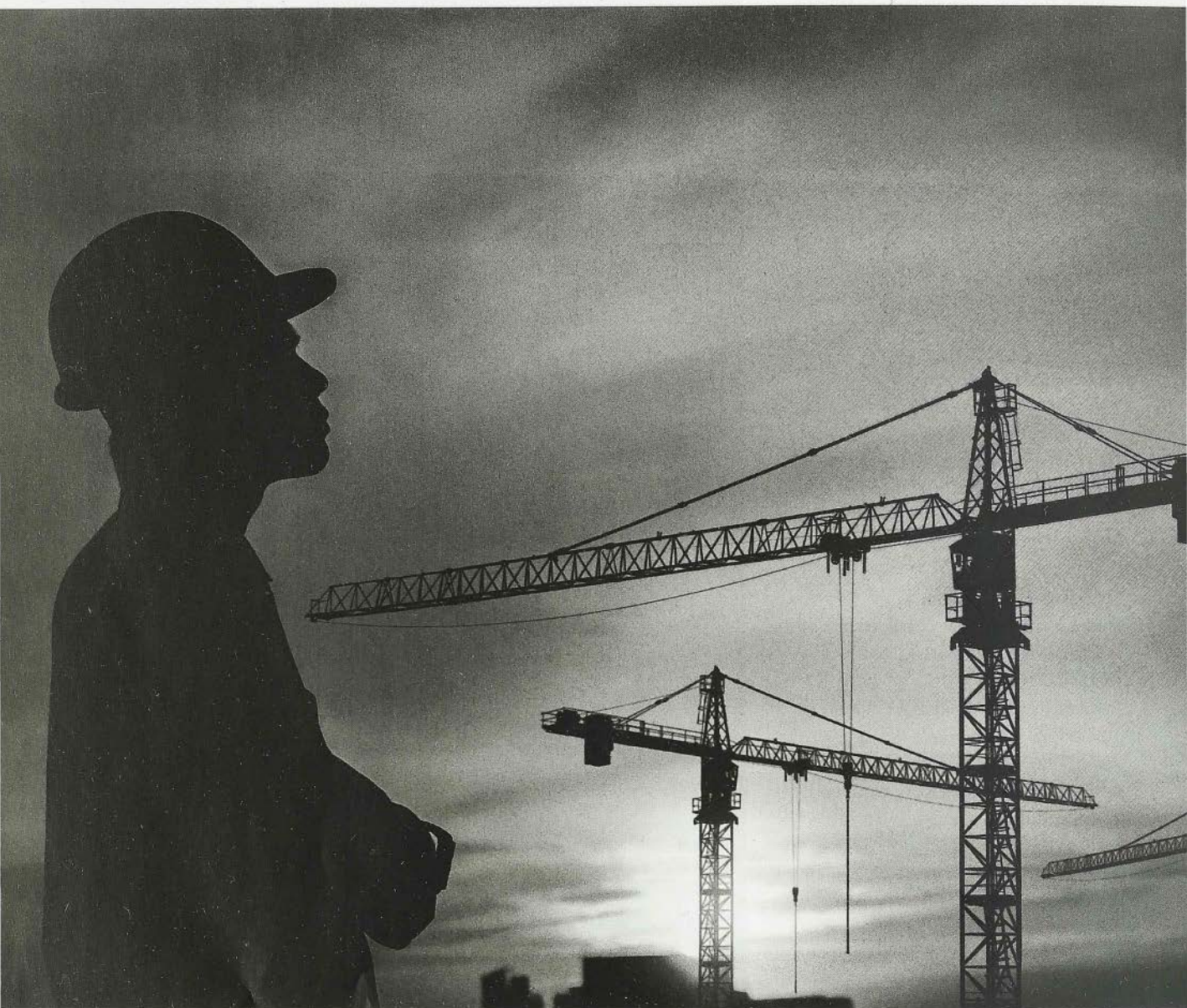
Ένας στίχος, μια φράση από ποίημα που εκφράζει την εποχή

«Κύριε και σύντροφε, είναι φτωχός ο στρατιώτης χωρίς τους στίχους του ποιητή». Είναι του Αμερικανού ποιητή Ουάλας Στίβενς. ●

WHO IS WHO

Ο Ντίνος Σιώτης, δημοσιογράφος, ποιητής, συγγραφέας, εκδότης, γεννήθηκε στην Τήνο στις 19 Δεκεμβρίου 1944. Σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και Συγκριτική Λογοτεχνία στο San Francisco State University. Έχει εκδώσει στα ελληνικά και στα αγγλικά 12 πολιτικά και λογοτεχνικά περιοδικά, 26 συλλογές ποίησης, ένα μυθιστόρημα, μία νουβέλα και μία συλλογή με αφηγήματα. Ποιήματά του έχουν μεταφραστεί σε δέκα γλώσσες. Είναι εκδότης των περιοδικών (δε)κάτα, *Poetix* και *Tranz.ito*. Το 2007 η συλλογή του Αυτοβιογραφία ενός στόχου (Κέδρος) τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης. Διευθύνει τον εκδοτικό οίκο Κοινωνία των (δε)κάτων και το Διεθνές Λογοτεχνικό Φεστιβάλ Τήνου και είναι Υπεύθυνος Επικοινωνίας του World Poetry Movement, με έδρα το Μεντεγίν της Κολομβίας, καθώς και πρόεδρος του Κύκλου Ποιητών.

Το success story... επανέρχεται!

Η χιλιοεπαναλαμβανόμενη αύξηση του ΑΕΠ χρησιμοποιείται άλλοτε σαν βάλαμο κι άλλοτε σαν πέπλο συγκάλυψης της φτώχειας, της υπερφορολόγησης, της αυξανόμενης εκμετάλλευσης και του ξεπουλήματος της δημόσιας περιουσίας.

ΤΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑ ΒΑΤΙΚΙΩΤΗ*

T

ο σχέδιο που με ζήλο υπερασπίζονται όπου βρεθούν και σταθούν οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι θα μπορούσε να ονομαστεί και «η επιστροφή του Αντώνη Σαμαρά» ή η «νεκρανάσταση του success story». Για όποιον έχει ξεχάσει, θυμίζουμε πώς ήταν το αφήγημα της Νέας Δημοκρατίας το 2014: επιτέλους(!) στο βάθος του τούνελ έλαμπε φως, η εποχή των Μνημονίων έφθανε στο τέρμα της και η διαφαινόμενη οικονομική ανάπτυξη θα θεράπευε τις πληγές που άνοιξε η υπαγωγή της Ελλάδας στη μέγγενη των δανειστών

το 2010. Οι δρακόντειοι όροι που θα συνόδευαν τη συζητούμενη τότε συμφωνία για ένταξη της Ελλάδας σε μια πιστοληπτική γραμμή του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας ή τα νέα μέτρα λιτότητας που προέβλεπε το περίφημο πλέον μέιλ Χαρδούβελν προς τους πιστωτές αποτελούσαν ασήμαντες λεπτομέρειες σε σύγκριση με την επιβράδυνση της πτωτικής πορείας ή την αλλαγή κατεύθυνσης που σημείωναν κρίσιμοι οικονομικοί δείκτες.

Το ουσιαστικό ωστόσο ήταν πως οι ποσοτικές αλλαγές δεν προμήνυαν κλείσιμο του κύκλου της κρίσης, δηλαδή επιστροφή στα προ κρίσης δεδομένα. Το σημαντικότερο επίσης ήταν πως οι ορατές - αν και οριακές - αυτές αλλαγές αφορούσαν την οικονομία και μόνο. Στο κοινωνικό επίπεδο οι απώλειες των μισθωτών συνεχίζονταν και παγιώνονταν και η όποια ανάκαμψη συντελούνταν στη βάση των κατακρευορμημένων δικαιωμάτων τους, τα οποία θα συνέχιζαν να είναι σκιά εκείνων του παρελθόντος.

Όπως ακριβώς συμβαίνει και σήμερα, που η χιλιοεπαναλαμβανόμενη αύξηση του ΑΕΠ χρησιμοποιείται άλλοτε σαν βάλαμο κι άλλοτε σαν πέπλο συγκάλυψης της φτώχειας, της υπερφορολόγησης, της αυξανόμενης εκμετάλλευσης και του ξεπουλήματος της δημόσιας περιουσίας.

Αξίζει να δούμε γιατί χαίρονται και χαμογελούν ΣΥΡΙΖΑ και ΑΝΕΛ την ίδια ώρα που η Ελλάδα εξακολουθεί να διατηρεί το θλιβερό προνόμιο κάθε αρνητικού ρεκόρ

* Ο **Λεωνίδας Βατικιώτης** αρθρογραφεί στον ελληνικό Τύπο από το 1992. Έχει επιμεληθεί έξι ντοκιμαντέρ κι έχει μεταφράσει τέσσερα βιβλία Οικονομικών. Είναι διδάκτορας του Πάντειου Πανεπιστημίου.

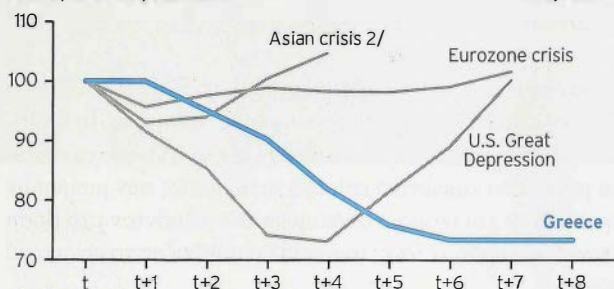
στις ευρωπαϊκές στατιστικές. Το πιο πρόσφατο «τρόπαιο» που ύψωσε θριαμβευτικά στον αέρα η κυβέρνηση αφορούσε τη διαβεβαίωση για την αύξηση του ΑΕΠ [και] από τα χείλη του Ευρωπαϊού Επιτρόπου Πιέρ Μοσκοβισί, ο οποίος εξακολουθεί ακούραστα κι ανυποψίαστα να χειροκροτείται στον ρόλο του «καλού». Οι δηλώσεις του έγιναν μετά το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομικών της 20ής Φεβρουαρίου, όταν η κυβέρνηση αποδέχθηκε τελικά να ψηφίσει οικονομικά μέτρα για μετά το 2019, παρότι διαβεβαίωνε για το αντίθετο. Δεν περνάει μάλιστα καθόλου απαρατήρητο πως οι Ευρωπαίοι σπεύδουν κάθε φορά να υπερθεματίσουν, μεγεθύνοντας κάθε υποψία βελτίωσης των οικονομικών δεδομένων, μήπως και με αυτό τον τρόπο εμφανίσουν ότι η πολιτική τους δεν γεννάει μόνο... πόνο, αλλά και επιτυχίες.

Λίγες εβδομάδες νωρίτερα, στις 2 Φεβρουαρίου, ήταν ο υπερ-Υπουργός Ψηφιακής Πολιτικής, Νίκος Παπάς, σε συνέντευξή του στον τηλεοπτικό σταθμό Ε, που τα εμφάνιζε όλα ρόδινα. Με βάση τα δικά του λόγια, ΑΕΠ, βιομηχανική παραγωγή, επενδύσεις, εξαγωγές και κατανάλωση διαρκών αγαθών αυξάνονται, ενώ θετικά είναι τα μηνύματα κι από το μέτωπο της απασχόλησης, καθώς τη διετία 2015-2016 δημιουργήθηκαν 232.000 θέσεις εργασίας. Πάντα με τα δικά του λόγια. Ας εξετάσουμε επομένως τι έχει καταγραφεί με βάση τις επίσημες στατιστικές στα συγκεκριμένα αυτά μέτωπα.

Έχει τεράστια σημασία να περιγράψουμε το πλαίσιο. Να υπενθυμίσουμε με άλλα λόγια το πρωτοφανές βάθος και τη διάρκεια, δηλαδή τον ιστορικό χαρακτήρα της ελληνικής κρίσης. Τα περιέγραψε πολύ πρόσφατα και παραστατικά το ΔΝΤ, στην έκθεση που δημοσιοποίησε στις 6 Φεβρουαρίου 2017, συγκρίνοντας την ελληνική κρίση με την Ασιατική (που έπληξε την Ινδονησία, την Κορέα και την Ταϊλάνδη), την κρίση της ευρωζώνης και την μεγάλη ύφεση των ΗΠΑ. Οκτώ χρόνια έχουν περάσει από τις υψηλότερες επιδόσεις που είχαν καταγραφεί πριν το ξέσπασμα της κρίσης στην Ελλάδα κι η τεθλασμένη γραμμή σέρνεται ακόμη στον «πάτο», όταν οι ΗΠΑ μετά το 1929 χρειάστηκαν μόλις 7 χρόνια για να επιστρέψουν στα προ της κρίσης επίπεδα.

Real Output

Index, pre-crisis peak 100 1/

Προϊόν ασθενές και αβέβαιο

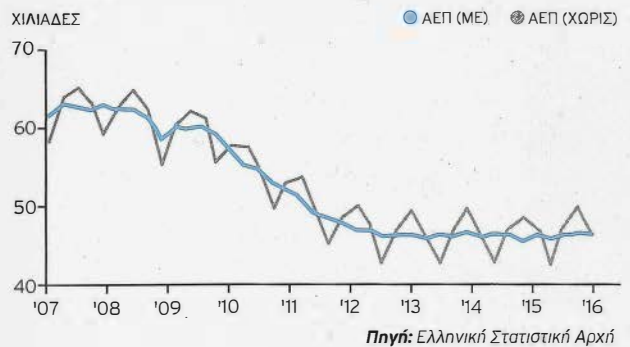
Με βάση τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (14.2.2017), το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2016 μειώθηκε 0,4% σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του 2016, ενώ αυξήθηκε κατά 0,3% σε σύγκριση με το

τέταρτο τρίμηνο του 2015. Φαίνεται επομένως πως δεν έχουμε να κάνουμε με μια ρωμαλέα και αδιαμφισβήτητη μεγέθυνση του προϊόντος, όπως θα περίμενε κανείς μετά από μια τόσο μεγάλη και παρατεταμένη βουτιά, αλλά με μια αύξηση ασθενή και εύαλπη στη συγκυρία.

Επιπλέον, αν έπρεπε να επαινέσουμε μια κυβέρνηση για την αύξηση που καταγράφηκε στην τριμηνιαία άνοδο του ΑΕΠ, τότε θα έπρεπε να συγχαρούμε την προηγούμενη, γιατί επί των ημερών της καταγράφηκε η πρώτη βελτίωση πριν τον καταποντισμό του 2015, που ήταν μάλιστα κι ανώτερη της τωρινής, όπως φαίνεται στο διάγραμμα που παραθέτουμε.

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε όρους όγκου

Έτος αναφοράς: 2010 / ΜΕ & ΧΩΡΙΣ εποχική διόρθωση / 2007-2016

Συγκεκριμένα η «ανωτερότητα» του Σαμαρά έναντι του Τσίπρα, για όποιον θέλει να αναγάγει σε κριτήριο οικονομικής επιτυχίας την εξέλιξη του ΑΕΠ, φαίνεται από την αξία του, καθώς το ΑΕΠ έφθασε στο υψηλότερο σημείο του επί της σημερινής κυβέρνησης το τρίτο τρίμηνο του 2016 (44,371 δις ευρώ). Υπολειπόταν ωστόσο αισθητά της νεοδημοκρατικής επίδοσης κατά το τρίτο τρίμηνο του 2014 (45,013 δις ευρώ). Αν επομένως ο Ν. Παπάς δεν ψάρευε σε θολά νερά, ποντάροντας στην άγνοια των ακροατών του, θα όφειλε να αναγνωρίσει ότι ο Τσίπρας ήρθε δεύτερος· προηγήθηκε ο Σαμαράς...

Ωστόσο, πέραν του ποσοτικού υπάρχει και το ποιοτικό στοιχείο: Η αύξηση του μεγέθους της πίτας, δηλαδή του κοινωνικού προϊόντος, δεν συνεπάγεται αυτόματα πως το κάθε κοινωνικό στρώμα κι η κάθε κοινωνική τάξη θα δουν το μερίδιο που τους αναλογεί να αυξάνεται αναλογικά. Κάλυπτα μια κοινωνική μερίδα μπορεί να δει τη θέση της να επιδεινώνεται, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με τους συνταξιούχους, που έχουν υποστεί πρωτοφανείς απώλειες στις συντάξεις τους. Γιατί από τη μεριά τους να χειροκροτήσουν μια αύξηση του ΑΕΠ;

Σε ό,τι αφορά τις προβλέψεις για την αύξηση του ΑΕΠ το 2017 και στο μέλλον, τη δική του σημασία έχει ένα ακόμη ρεκόρ, το οποίο κατέκτησε η Ελλάδα με την αρωγή των δανειστών της: το χρυσό μετάλλιο στις αρνητικές αναθεωρήσεις! Και πάλι με βάση όσα αποκαλυπτικά αναφέρει η έκθεση του ΔΝΤ: «Οι αρνητικές αναθεωρήσεις της πραγματικής αύξησης του ΑΕΠ ήταν συχνότερες και μεγαλύτερες στην Ελλάδα απ' οπουδήποτε αλλού στην ευρωζώνη. Πτωτικές αναθεωρήσεις στην επίσημη αύξηση της παραγωγής γίνονταν σε περισσότερες από 1 στις 3 δημοσιεύσεις στοιχείων, έναντι λιγότερων από 1 στις 4 για την

Η αύξηση του μεγέθους της πίτας, δηλαδή του κοινωνικού προϊόντος, δεν συνεπάγεται αυτόματα πως το κάθε κοινωνικό στρώμα κι η κάθε κοινωνική τάξη θα δουν το μερίδιο που τους αναλογεί να αυξάνεται αναλογικά.

υπόλοιπη ευρωζώνη την περίοδο 2001-2014. Οι αναθεωρήσεις ήταν μεγαλύτερες σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης και με σταθερό τρόπο μεροληπτικά καθοδικές (-0,6% κατά μέσο όρο, έναντι 0,2% για την ευρωζώνη)». Ας μην θεωρούμε επομένως ως θέσφατο κάθε δήλωση ή πρόβλεψή τους.

Βιομηχανική παραγωγή: ό,τι απέμεινε

Η βιομηχανική παραγωγή τον Δεκέμβριο του 2016 πράγματι κατέγραψε μια ασυνήθιστη αύξηση έναντι όλων των προηγούμενων μηνών του έτους. Ακόμη κι έτσι όμως, ο δείκτης του ετήσιου κύκλου εργασιών στη βιομηχανία ανήλθε στο 86,72% του επιπέδου του 2010, που κι αυτό ήταν έτος κρίσης. Αν συγκρίναμε με το 2007, που η βιομηχανική παραγωγή ήταν στο υψηλότερο επίπεδο της προ κρίσης εποχής (123,08%), οι επιδόσεις του 2016 είναι σχεδόν 40% χαμηλότερες.

Η ελεύθερη πτώση που παρατηρείται στη βιομηχανική παραγωγή της Ελλάδας προκαλεί ακόμη μεγαλύτερη εντύπωση, αν τη συγκρίνουμε με την αυξανόμενη τάση επιστροφής της βιομηχανίας στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες και στην ΕΕ.

Κι από επενδύσεις ...αποεπένδυση!

Ανησυχία προκαλεί και η πορεία των επενδύσεων, καθώς η μείωση του κεφαλαιακού αποθέματος, όπως καταγράφεται στον πίνακα που ακολουθεί είναι θεαματική. Η αποεπένδυση σημαίνει γήρανση του κεφαλαιακού εξοπλισμού και λιγότερες θέσεις εργασίας για το μέλλον.

Καθαρό κεφαλαιακό απόθεμα Ελλάδας

Σε τιμές 2010

Πηγή: Ameco

Σημασία ωστόσο, για το επιχειρηματικό μοντέλο που αναδεικνύεται από τις στάχτες της κρίσης, έχει και το είδος των επενδύσεων που γίνονται. Με βάση μελέτη της Endeavor Greece, που είδε το φως της δημοσιότητας στις αρχές Φεβρουαρίου, το κυρίαρχο υπόδειγμα θέλει έναρξη επαγγέλματος να κάνουν μαζικά καφετέριες, μπαρ και σουβλατζιδικα κι από

την άλλη, σε λήξη εργασιών να προχωρούν εργοστάσια. Η έρευνα στηρίχθηκε σε στοιχεία του Γενικού Εμπορικού Μητρώου και έδειξε πως το 84% των νέων επιχειρήσεων από τον Ιανουάριο έως τον Νοέμβριο του 2016 δραστηριοποιούνταν σε μαζική εστίαση, διασκέδαση, λιανεμπόριο και λογιστικές συμβουλευτικές υπηρεσίες. Η μεγαλύτερη συρρίκνωση, αντίθετα, παρατηρήθηκε στο λιανεμπόριο, τη μεταποίηση και τις κατασκευές. Εύκολα επομένως αντιλαμβανόμαστε από τα παραπάνω πως το μέλλον έχει πολύ αέρα...

Εξαγωγές: ζήτω το 2014!

Σε ό,τι αφορά το διεθνές εμπόριο, με βάση ανακοίνωση της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (9.1.2017) για τις εμπορικές συναλλαγές της Ελλάδας τον μήνα Νοέμβριο, πράγματι οι επιδόσεις του 2016 υπερβαίνουν τις επιδόσεις του 2015. Ωστόσο και πάλι υπολείπονται εκείνων του 2014. Είτε εξετάσουμε τις εξαγωγές συμπεριλαμβανομένης της αξίας των πλοίων (2,216 δις) ή εξαιρουμένης αυτής (2,203 δις ευρώ), το επίπεδο του 2014 (2,342 και 2,300 αντίστοιχα) δεν έχει επιτευχθεί.

Το τρίτο τρίμηνο του 2016, η πραγματική κατανάλωση αυξήθηκε κατά ένα ασυνήθιστα υψηλό ποσοστό της τάξης του 5,7%. Όπως πολύ σωστά όμως παρατήρησε ο ΣΕΒ στο εβδομαδιαίο δελτίο του στις 2 Φεβρουαρίου 2016, «μια προσεκτική ανάλυση των κύριων προσδιοριστικών παραγόντων της ιδιωτικής κατανάλωσης, δείχνει μείωση του καθαρού (μετά από φόρους και εισφορές) διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών κατά 2,1%, όταν τα δύο αυτά μεγέθη, σε όλα τα προηγούμενα τρίμηνα, κινούνται πάντα προς την ίδια κατεύθυνση». Επομένως η αυξημένη κατανάλωση δεν προέρχεται από αυξημένα εισοδήματα, μιας κι αυτά αποδεδειγμένα μειώνονται. Γνωρίζοντας ότι μειώνεται επίσης και η τραπεζική χρηματοδότηση, συμπεραίνεται ότι η αυξημένη κατανάλωση προέρχεται είτε από τραπεζικές αναλήψεις ή από χρήματα που υπάρχουν στα... σεντούκια, αν έχει μείνει τίποτε ακόμη. Και οι δύο αυτές πηγές ωστόσο αντιπροσωπεύουν εισοδήματα που δημιουργήθηκαν στο παρελθόν. Κατ' επέκταση, οι λόγοι που αυξάνεται η ιδιωτική κατανάλωση έπρεπε να είναι πηγή ανησυχίας κι όχι να εμφανίζονται ως πηγή αισιοδοξίας, όπως τις εμφανίζει ο Ν. Παπάς. Πολύ περισσότερο, όταν δειγματοληπτικές έρευνες φέρνουν στην επιφάνεια την κατάσταση παρατεταμένης οικονομικής ασφυξίας που ζουν τα νοικοκυριά. Από πολλές απόψεις χρήσιμη (και αποδομητική του ισχυρισμού του

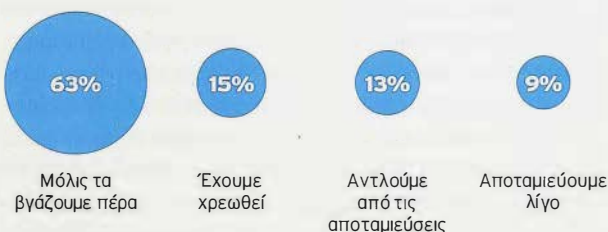
Η ελεύθερη πώση που παρατηρείται στη βιομηχανική παραγωγή της Ελλάδας προκαλεί ακόμη μεγαλύτερη εντύπωση αν τη συγκρίνουμε με την αυξανόμενη τάση επιστροφής της βιομηχανίας στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες και στην ΕΕ.

Ν. Παπά) είναι η έρευνα καταναλωτών που δημοσιεύεται στην τετραμηνιαία έκθεση του IOBE (αρ. τεύχους 86, Ιανουάριος 2016). Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων φαίνεται ότι πλέον ένα μονοψήφιο μόνο ποσοστό αποταμιεύει κι αυτό μάλιστα αποταμιεύει μικροποσά, ενώ πολλοί περισσότεροι είναι όσοι πάνε στον γκισέ και τα ATM για αναλήψεις!

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους

Μέσος όρος Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου 2016

Πηγή: IOBE

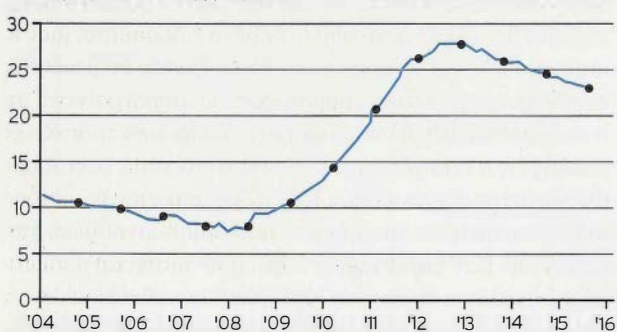
Απασχόληση: μερική κι εκ περιτροπής!

Όσον αφορά την ανεργία, πράγματι η κατάσταση έχει βελτιωθεί σε σχέση με το 2014. Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα που παραθέτουμε, τον Νοέμβριο του 2016 έφθασε το 23% έναντι 24,5% τον Νοέμβριο του 2015.

Εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας κατά μήνα

Ιανουάριος 2004 - Νοέμβριος 2016

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Το σημαντικότερο ωστόσο εδώ δεν είναι η σύγκριση του ποσοστού ανεργίας με το παρελθόν (δεδομένου ότι εξακολουθεί να παραμένει σχεδόν τρεις φορές μεγαλύτερο από

το ιστορικό υψηλό της ανεργίας στην Ελλάδα), αλλά οι σοβαρότατες ποιοτικές μεταβολές που έχουν συντελεστεί στο εργασιακό τοπίο. Βασικό τους γνώρισμα έχουν την έκρηξη της επισφάλειας, που μετατρέπει την ελληνική αγορά εργασίας πιθανώς στην πιο νεοφιλελεύθερη της Ευρώπης κι ως παραμένουν ακόμη σε ισχύ φιλεργατικοί νόμοι που όμως δεν εφαρμόζονται.

Τρία στοιχεία είναι αρκετά για να δείξουν ότι η αξιοπρεπής διαβίωση όλο και λιγότερο θα ταυτίζεται στο εξής με την εργασία. Πρώτο, το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος των νέων προσλήψεων αφορά ευέλικτες θέσεις εργασίας. Τον Ιούλιο του 2016 για παράδειγμα, με βάση στοιχεία του συστήματος Εργάνη, από τις 201.793 προσλήψεις οι 78.432 (38,87%) αφορούσαν μερική απασχόληση κι οι 30.859 (15,29%) εκ περιτροπής εργασία. Δεύτερο, 125.000 εργαζόμενοι πληρώνονται με μισθό κατώτερο των 100 ευρώ τον μήνα, φέρνοντας στην επιφάνεια τη δημιουργία μιας νέας γενιάς επισφαλώς εργαζομένων που ως βδομαδιατίκο έχουν 25 ευρώ! Ποια ανάγκη να καταφέρουν να καλύψουν με αυτά τα ψυχιά; Φαγητό, τσιγάρα, καφέ, εισιτήρια για τα μέσα μεταφοράς; Τρίτο, 400.000 εργαζόμενοι με βάση στοιχεία που αναγράφονται στις φορολογικές τους δηλώσεις δεν αμείβονται καν! Πάνε κι έρχονται στην εργασία τους με την ελπίδα να μην κλείσει, μήπως έτσι καταφέρουν και λάβουν κάποτε τα δεδουλευμένα... Ταυτόχρονα νέες γενιές εργοδοτών εθίζονται στη δωρεάν εργασία, αναβιώνοντας προκαπιταλιστικές μορφές ωμής εκμετάλλευσης...

Η απορρύθμιση της αγοράς εργασίας, όπως υλοποιήθηκε με τους μνημονιακούς νόμους και τη σχεδιασμένη αποδυνάμωση και περιθωριοποίηση των Επιθεωρήσεων Εργασίας (ώστε να μην υπάρχουν επιτόπιοι έλεγχοι) προηγείται της επικείμενης ανάκαμψης, βεβαιώνοντας ότι δεν θα συνοδεύεται από κοινωνικό μέρισμα, όπως συνέβαινε εν πολλοίς στο παρελθόν. Στο εξής η μεγέθυνση της πίτας θα τροφοδοτεί μεγαλύτερα κομμάτια αποκλειστικά και μόνο για την ελίτ, που θα δει τη θέση της να βελτιώνεται περαιτέρω. Υπό αυτό το πρίσμα, ακόμη κι αν υλοποιηθεί η πρόβλεψη της κυβέρνησης για μεγέθυνση της τάξης του 2,7% το τρέχον έτος, αυτό δεν θα σημαίνει τίποτε το θετικό όσο το καθεστώς απορρύθμισης της εργασίας ισχυροποιείται κι οι μισθοί μειώνονται. Κι έτσι το success story της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ και ANEL, τρία χρόνια μετά το success story της ΝΔ, αποδεικνύεται εξ ίσου κάλπικο... ●

ΙΑΝΟΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

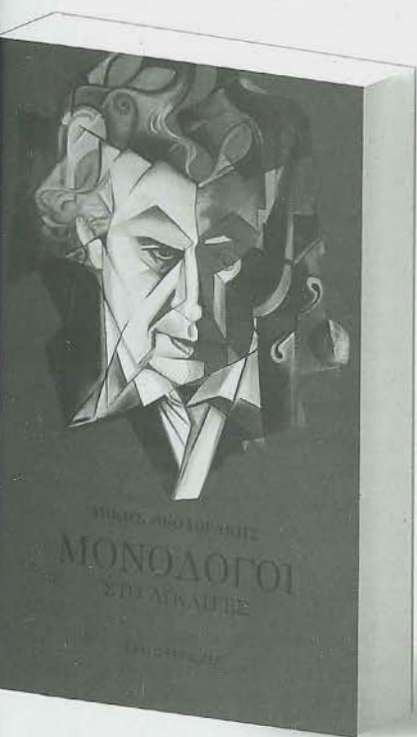
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Αριστοτέλους 7, Τ.Κ. 546 24, τηλ.: 2310 277 004, e-mail: ekdoseis@ianos.gr
ΑΘΗΝΑ: Σταδίου 24, Τ.Κ. 105 64, τηλ.: 210 32 17 917, e-mail: ekdoseis@ianos.gr
www.ianos.gr

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

«Το δίδυμο «Λυκόφως» - «Λυκαυγές» πραγματεύεται την τελική μου προσπάθεια να συνδέσω το Τέλος και την Αρχή μιας νέας Ουτοπίας ως επιστέγασμα της ζωής και του έργου μου».

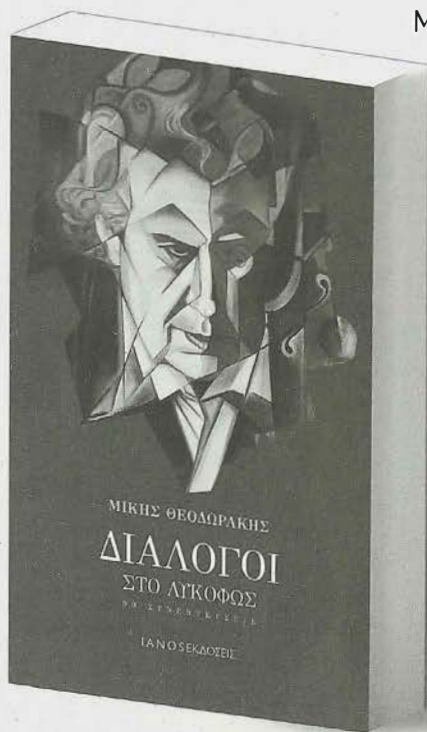
ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

ΜΟΝΟΛΟΓΟΙ ΣΤΟ ΛΥΚΑΥΓΕΣ

Ομιλίες, άρθρα, δηλώσεις και επιστολές του Μίκη Θεοδωράκη της χρονικής περιόδου 1996 έως 2016.

Μια εισαγωγή στη βαθύτερη ουσία της σκέψης και των ιδεών του μεγάλου Έλληνα συνθέτη, όπως περιγράφονται και εκφράζονται μέσα από το σύνολο του έργου και της φιλοσοφίας του.

ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΣΤΟ ΛΥΚΟΦΩΣ

90 συνεντεύξεις

Ένα εξαιρετικό υλικό 90 επιλεγμένων συνεντεύξεων του Μίκη Θεοδωράκη, μέσα από τις οποίες παραθέτει τις απόψεις του, για την πολιτική, τη μουσική και την κοινωνία, όπως δεν έχουν καταγραφεί σε κανένα βιβλίο του έως τώρα.

Θα τα βρείτε σε όλα τα καλά βιβλιοπωλεία!

δημοσιογραφία

Μια φωτογραφία, ένα γεγονός

Και ξαφνικά, ο διεθνής τύπος ανακάλυψε «το δράμα της Συρίας»...

Και ξαφνικά (αλλά εντελώς συντονισμένα), ο διεθνής τύπος ανακάλυψε την νέα τραγωδία που χτύπησε τον λαό της Συρίας. Μέσα σε ένα 24ωρο πλημμύρισε τον πλανήτη με πτώματα από γυναικόπαιδα...

Θα είχε αξία η «ευαισθησία» του, αν αντιδρούσε με τον ίδιο τρόπο στις καθημερινές τραγωδίες με θύματα εκατοντάδες μανάδες και παιδιά που χάνουν την ζωή τους στις εμπόλεμες ζώνες, στην αγιάτρευτη πληγή της Μέσης Ανατολής.

Θα είχε αξία το πλεκτροσόκ, αν αντιδρούσε με την ίδια αστραπιαία ταχύτητα, για να καλύψει τις θανάσιμες θαλάσσιες διαδρομές στη Μεσόγειο. Θα είχε αξία, αν περιέγραφε και την ανεπίλυτη δυστυχία στις άθλιες αποθήκες ψυχών που έχουν μετατραπεί τα hot spots και έκανε πραγματικό ρεπορτάζ, για το ποια ούτα συμφέροντα εξυπηρετούν αυτοί οι πόλεμοι και οι απερίγραπτες θανάσιμες εικόνες.

Όμως την ώρα που ο Τραμπ και οι Δυτικοί δείχνουν να ξαναβάζουν μπροστά την πολεμική μηχανή τους και την εποχή που η δημοσιογραφία έχει μετατραπεί σε συνήγορο του διαβόλου και κρεατομηχανή, αυτές οι εικόνες προετοιμάζουν την ανυποψίαστη κοινή γνώμη για όσα οι «μετρ» του κόσμου μας, προετοιμάζουν...

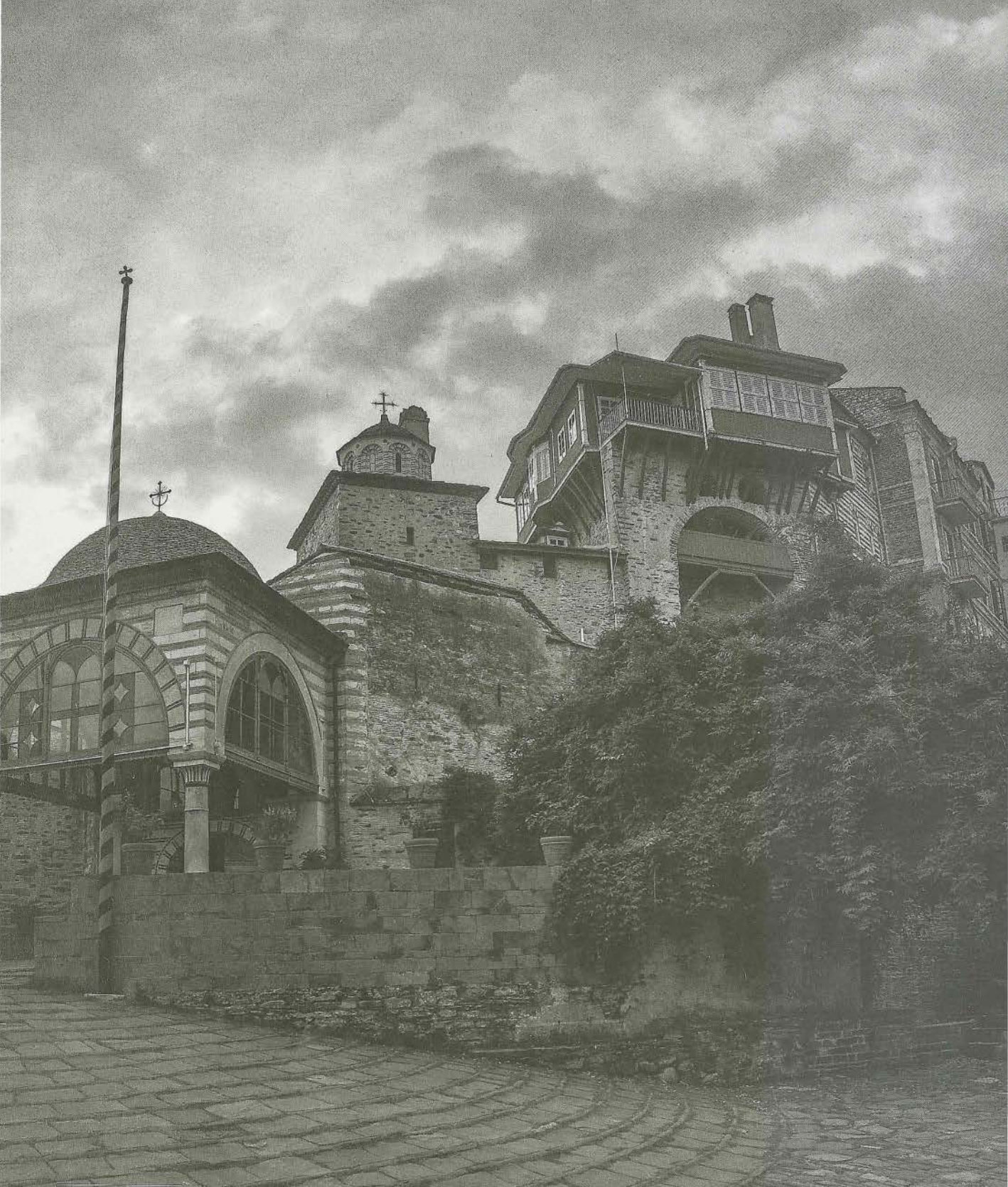
Είναι η ίδια δημοσιογραφία της χειραγώγησης, που κόλλησε στους Έλληνες την ετικέτα των τεμπέληδων και των διεφθαρμένων, είναι η ίδια που έχει ως αποστολή να εκλέξει τον επόμενο πρόεδρο στη Γαλλία, η ίδια που «έβγαλε» από το μνημόνιο την Πορτογαλία, η ίδια που τις τελευταίες δεκαετίες έχει επιλεκτική μνήμη κι άποψη, επί παντός επιστητού.

Απαξιώστε την κι άλλο.
Εγώ δεν θα πάρω.

Υ.Γ. Ούτε θα την υπηρετήσω.

Μαρία Δεναξά

(Από την οργανωμένη ανάρτηση της καλής δημοσιογράφου, που ζει και εργάζεται στο Παρίσι...)

Στην περίπτωση της υπόθεσης Βατοπεδίου οι ιδιωτικοί ειδησεογραφικοί οργανισμοί επικεντρώθηκαν στο ενδοκομματικό συγκρουσιακό πλαίσιο.

Ο λαϊκισμός των ΜΜΕ στην υπόθεση Βατοπεδίου

Κάθε Μέσο επέβαλλε τα θέματα που ανήκαν στη σφαίρα των συμφερόντων του κόμματος που υποστήριζε και παρουσίαζε ως ημερήσια ατζέντα, την ατζέντα της εκάστοτε κυβέρνησης χρησιμοποιώντας άμεσα ή έμμεσα τις συμβάσεις μιας πολωμένης επικοινωνίας.

ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ*

Η ολοκλήρωση της υπόθεσης Βατοπεδίου ήρθε με την ομόφωνη απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων της Αθήνας, μετά από εννέα χρόνια, που έκρινε αθώους όλους τους κατηγορούμενους. Η δεύτερη ανάγνωση της απόφασης έχει ιστορική σημασία, διότι η αθώωση των κατηγορούμενων ενοχοποιεί αφενός την πολιτική και αφετέρου τη δημοσιογραφία στοχοποιώντας την επαλληλία¹ της σχέσης τους και τη μεταξύ τους συνέργεια.

Ο όρος *media-party parallelism* εισήχθη από τον Seymour-Ure (1974) και περιγράφει αυτό που λαμβάνει χώρα όταν υπάρχει σχέση (δεσμοί) ανάμεσα σε έναν ειδησεογραφικό οργανισμό και στα πολιτικά κόμματα. Σύμφωνα με τους Hallin και Mancini², το χαρακτηριστικό του πολιτικού παραλληλισμού είναι ο βαθμός στον οποίο τα διάφορα Μέσα ενημέρωσης αντικατοπτρίζουν συγκεκριμένες πολιτικές κατευθύνσεις στο περιεχόμενό τους. Ο βαθμός επαλληλίας ανάμεσα στα ΜΜΕ και στο κόμμα εξαρτάται από τις πολιτικές διασυνδέσεις των ιδιοκτητών και των δημοσιογράφων, τις συνεργασίες των δημοσιογράφων και το κοινό. Αντίστοιχα, η μεροληψία των Μέσων διαμορφώνεται από τον βαθμό επαλληλίας, από το είδος του ελέγχου που ασκεί το κόμμα στο Μέσο επικοινωνίας; καθώς και από το είδος της ευθυγράμμισης που επιτυγχάνεται. Υψηλό επίπεδο *media-party parallelism* χαρακτηρίζει τη Μεσόγειο και κυρίως τα ελληνικά ΜΜΕ. Εδώ ισχύει αυτό που αναφέρουν οι Hallin & Mancini (2004), δηλαδή ότι υπάρχει παθιασμένη σχέση ανάμεσα στα κόμματά και στο περιεχόμενο των ΜΜΕ.

Η λογική του κόμματος επηρέασε το περιεχόμενο των Μέσων, δημιουργώντας την εντύπωση ότι ο πολιτικός που προβάλλεται από το Μέσο αποτελεί αξιόπιστη πηγή, ή ότι τα μέσα δεν παρέχουν ουδέτερη πληροφόρηση, διότι ο δημοσιογραφικός σχολιασμός έχει τη δυνατότητα να νομιμοποιεί ή να απονομιμοποιεί τα γεγονότα³. Επιπλέον κάθε Μέσο επέβαλλε τα θέματα που ανήκαν στη σφαίρα των συμφερόντων του κόμματος που υποστήριζε και παρουσίαζε ως ημερήσια ατζέντα, την ατζέντα της εκάστοτε κυβέρνησης χρησιμοποιώντας άμεσα ή έμμεσα τις συμβάσεις μιας πολωμένης επικοινωνίας⁴.

*Η Αφροδίτη Παπαδημητρίου έχει πτυχιакές σπουδές στις Δημόσιες Σχέσεις και την Πολιτική Επικοινωνία, καθώς και στον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό, μεταπτυχιакές σπουδές στην Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη καθώς και στην Επικοινωνία και Δημοσιογραφία και είναι υποψήφια διδάκτωρ στο τμήμα Δημοσιογραφίας και Μ.Μ.Ε. του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

1 Van Kempen, (2007) *Media-Party Parallelism and effect: A Cross-National Comparative Study, Political Communication*. <http://dx.doi.org/10.1080/10584600701471674> (τελευταία

προσπέλαση 20/3/17).

2 Hallin and Mancini, (2004), σ.28.

3 Καϊτατζή-Γουίτλοκ, (2012), σσ.39,41,44.

4 Samaras, (2001), σσ.67-84.

Κατά τη μετάβαση από τη λογική του κόμματος στη λογική του Μέσου επήλθαν σημαντικές αλλαγές στα δελτία ειδήσεων. Πλέον παρατηρείται ομογενοποίηση του περιεχομένου των Μέσων, μαζική δημοσιογραφία, «επικοινωνιακές φρενιτίδες»⁵ και ανάπτυξη μιας μόνιμης γενικής υποψίας για κάθε πολιτικό. Τα Μέσα στρέφονται στην απλοποίηση με θέματα που έχουν εικόνα-δράση, στην προσωποποίηση της είδησης και στους εύκολους συμβολισμούς που επιδέχονται ευρέως αποδεκτές σημασίες⁶.

Οι ειδησεογραφικοί οργανισμοί MEGA και ANTI από τις 7 Σεπτεμβρίου 2008, μετά τη συνέντευξη τύπου του πρωθυπουργού Κώστα Καραμανλή στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, ταυτίζονται σε σημαντικό βαθμό με τον ALPHA, ο οποίος ασχολήθηκε από το καλοκαίρι του ίδιου έτους με την υπόθεση Βατοπεδίου. Τα δελτία ειδήσεων των κυρίαρχων καναλιών, σχολίαζαν και απευθύνονταν στο συναίσθημα καθενός τηλεθεατή, δημιουργώντας ιδιαίτερη σχέση μαζί του⁷. Σταδιακά, ο ανταγωνισμός τους αυξανόταν και τα δελτία ειδήσεων εξελίσσονταν παράλληλα από τηλεοπτικό σταθμό σε τηλεοπτικό σταθμό, ενώ το περιεχόμενό τους προσδιορίζονταν ανάλογα με τα συμφέροντα των ιδιοκτητών τους⁸.

Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά των κεντρικών δελτίων ήταν ο άκρατος λαϊκισμός, «δηλαδή η προς τα άκρα διόγκωση της τάσης που θέλει το χάιδεμα του πολίτη-τηλεθεατή»⁹ και η έντονη δραματοποίηση των γεγονότων. Το αποτέλεσμα ήταν να ακολουθείται από τα δελτία ειδήσεων μια γενική αρχή, σύμφωνα με την οποία, η υπόθεση Βατοπεδίου προβαλλόταν με ιδιαίτερη έμφαση στην διαπλοκή της εκκλησίας, του Ελληνικού Δημοσίου, των υπουργών, των βουλευτών των δύο μεγάλων κομμάτων, του δικαστικού σώματος και της τοπικής αυτοδιοίκησης, ώστε να διατηρείται το ενδιαφέρον του κοινού¹⁰.

Η αλληλεξάρτηση των πολιτικών και των ΜΜΕ εξαναγκάζεται από την πρωταρχική ανάγκη¹¹ των πολιτικών να επικοινωνήσουν με όσο το δυνατόν μεγαλύτερο μέρος του εκλογικού τους σώματος και να επηρεάσουν νέους πιθανούς ψηφοφόρους¹². Τα Μέσα, έχοντας τη δυνατότητα να επικοινωνούν με το μεγαλύτερο μέρος των πολιτών και να δημιουργούν απόψεις, είτε δίνοντας γενικότερες κατευθύνσεις είτε διαμορφώνοντας την κοινή γνώμη¹³, λόγω της δύναμης που κατέχουν ως «τέταρτη εξουσία»¹⁴, χρησιμοποιούν τους πολιτικούς για τη παραγωγή ειδήσεων. Αυτή η συνέργεια ακολουθείται και από τα δύο μέρη και διαμορφώνει την καθημερινή ειδησεογραφική ατζέντα.

Η υπόθεση Βατοπεδίου καθιερώνεται ως πρώτη είδηση, πλαισιώνεται από την ταυτότητα των ειδησεογραφικών οργανισμών και παρουσιάζεται σε συνέχειες¹⁵. Οι Gentszkow

και Shariro υποστηρίζουν ότι μόνο με τον πλουραλισμό των απόψεων υπάρχει πιθανότητα προσέγγισης της αλήθειας. Ακόμη και όταν οι κυβερνήσεις επιχειρούν να χειραγωγήσουν τις ειδήσεις, ο ανταγωνισμός μπορεί να αυξήσει την πιθανότητα τα Μ.Μ.Ε να παραμείνουν ανεξάρτητα¹⁶.

Οι μεροληψίες των Μέσων

Μεροληψία¹⁷ είναι κάθε συστηματική ενέργεια, η οποία απομακρύνει την αντικειμενικότητα από το ειδησεογραφικό υλικό και ευνοεί την μία πλευρά σε βάρος της άλλης¹⁸. Η μεροληψία, η οποία εμφανίζεται στην ειδησεογραφία, επηρεάζει την κοινωνικοπολιτική και οικονομική κατάσταση, διότι τα Μέσα επηρεάζουν τις κοινωνικές δομές και τις ανθρώπινες σχέσεις¹⁹. Οι τύποι μεροληψιών²⁰, στους οποίους αναφέρεται ο Baker, βρίσκουν άμεση εφαρμογή στην υπόθεση Βατοπεδίου, όπως αυτή προβλήθηκε από τα δελτία ειδήσεων. Ωστόσο, για λόγους οικονομίας, θα αναφερθούν ενδεικτικά ορισμένα αντιπροσωπευτικά δείγματα ειδήσεων για κάθε τύπο.

Η μεροληψία διά της παράλειψης, κατά την οποία μπορεί να παρουσιάζεται η αλήθεια αλλά όχι όλη. Η διερεύνηση αυτής της μεροληψίας εξαρτάται από δύο δομικά χαρακτηριστικά του επικοινωνιακού συστήματος. Το πρώτο είναι οι δύο διαφοροποιήσεις, κατά τον Entman²¹, του περιεχομένου του επικοινωνιακού συστήματος, η οριζόντια και η κάθετη. Στην οριζόντια διαφοροποίηση, τα Μ.Μ.Ε ικανοποιούν τις βασικές ιδεολογίες, χωρίς να ισχύει η αντικειμενικότητα. Στην κάθετη διαφοροποίηση, τα Μ.Μ.Ε παρουσιάζουν όλες τις απόψεις με βάση την αντικειμενικότητα. Σε αυτή την περίπτωση υπάρχει διαφοροποίηση στο εσωτερικό του κάθε Μέσου. Το δεύτερο είναι ο βαθμός διαπλοκής κράτους και κεφαλαίου με τα Μ.Μ.Ε, δηλαδή το επίπεδο της διείσδυσης του επιχειρηματικού κεφαλαίου στην ιδιοκτησία των Μ.Μ.Ε. Επομένως ο βαθμός διαπλοκής εξαρτάται από τα συμφέροντα των διαπλεκόμενων και τις παραλείψεις και μεροληψίες που επιβάλλουν τα Μ.Μ.Ε.

Η μεροληψία διά της παράλειψης μπορεί να ερευνηθεί με τη διακειμενική σύγκριση του λόγου των Μέσων, τα οποία υπόκεινται σε διαφορετικά συστήματα διαπλοκής. Η κρατική NET επλέγει από την ομιλία του πρωθυπουργού, στις 15 Μαΐου 2009, να εστιάσει στις επικείμενες μεταρρυθμίσεις σε όλους τους θεσμούς, για να επιδείξει το έργο της κυβέρνησης. Αντίθετα, οι ιδιωτικοί ειδησεογραφικοί οργανισμοί τονίζουν τα αποσπάσματα της ομιλίας, τα οποία αφορούν την υπόθεση Βατοπεδίου.

Το επόμενο είδος μεροληψίας προέρχεται από την επιλογή των θεμάτων, η οποία μπορεί να καταγραφεί, εάν είναι γνωστή η αξιοποίηση των γεγονότων στα πλαίσια των συγκρούσεων που λαμβάνουν χώρα, καθώς και εάν υπάρχουν στοιχεία

5 Sabato, (1993), x.c.

6 Entman, (1989), σσ.97-98.

7 Παπαθανασόπουλος, (2005), σ.380.

8 Altheide, D.L. και Smow, R.P., (1991) "Media words in the Post-journalism Era" <http://www.tesionline.com/intl/references.jsp?id=19063> (τελευταία προσπέλαση 15-3-17).

9 Βαλούκος, (2007), σσ.191-192.

10 Paletz & Entman, (1981), σ.19.

11 McNair, (2008), σσ.21-22.

12 Κάρν, (2005), σ.325.

13 Horkheimer, (1984), σ.67.

14 Μακουίλ, (2003), σσ.178-180.

15 Dearing και Rogers, (2005), σσ.70-72.

16 Gentszkow Matthew και Shariro, M. Jesse : «Competition and Truth in the Market For News»

Econpapers <http://econpapers.repec.org/article/aea/jecper> (τελευταία προσπέλαση 16/3/2017).

17 Σαμαράς, (2002), σσ.1-11.

18 McQuail, Windahl (1993), σ.191.

19 Μακλούαν (2010), σσ.11,294.

20 Baker, (1994), σσ. 21-47.

21 Entman, (1989), σ.96.

Η αλληλεξάρτηση των πολιτικών και των ΜΜΕ εξαναγκάζεται από την πρωταρχική ανάγκη των πολιτικών να επικοινωνήσουν με όσο το δυνατόν μεγαλύτερο μέρος του εκλογικού τους σώματος

υπέρ της μίας πλευράς, τα οποία δεν δημοσιοποιήθηκαν. Ο ALPHA λειτουργώντας με τη λογική του διαπλεκόμενου Μέσου επικεντρώνεται συνεχώς στην υπόθεση Βατοπεδίου και δίνει στην κεντρική του είδηση τον τίτλο «Γιατί έκλεισε η Βουλή; Εκτός ψηφοδελτίου όσοι συμμετείχαν στα σκάνδαλα». Η NET ακολουθεί τη λογική του κόμματος και υποδεικνύει το έργο της κυβέρνησης, χρησιμοποιώντας τον τίτλο «Καραμανλής: Κλειδί για την κρίση οι μεταρρυθμίσεις».

Επίσης υπάρχει μεροληψία στη σειρά τοποθέτησης των θεμάτων, διότι όταν το γεγονός παραλείπεται ή μετατοπίζεται προς το τέλος του δελτίου ειδήσεων, μετριάζεται η σημασία του. Σε αυτή τη μεροληψία, η έρευνα πραγματοποιείται με τη σύγκριση της θεματολογίας στα διαφορετικά Μέσα. Οι κυρίαρχοι ιδιωτικοί ειδησεογραφικοί οργανισμοί παρουσιάζουν την υπόθεση Βατοπεδίου στην πρώτη θέση των κεντρικών δελτίων ειδήσεων. Ενδεικτικά κατά την περίοδο 13-11-2008 έως 21-11-2008, MEGA, ANT1 και ALPHA την παρουσιάζουν πρώτη και χρησιμοποιούν για την ανάλυσή της από 8 έως και 45 λεπτά. Ιδιαίτερα ο ALPHA στις 18-11-2008 παρουσιάζει επί 44, 45 λεπτών ως μοναδικό θέμα του κεντρικού δελτίου ειδήσεων την υπόθεση Βατοπεδίου.

Μία ακόμη μεροληψία λαμβάνει χώρα διά της επιλογής ερμηνευτικού πλαισίου, με την επικέντρωση σε συγκεκριμένα σημεία του γεγονότος καθορίζεται ο αντίκτυπος, αλλά και ο τρόπος ερμηνείας του. Η μεροληψία αυτή παρουσιάζεται ταυτόχρονα με τη μεροληψία, η οποία παράγεται με τη χρήση ταμπέλων. Η χρήση συγκεκριμένων λέξεων και όρων καθορίζει τη σχέση των θεμάτων με το γεγονός, καθώς «οι διαφορετικές ταμπέλες παρέχουν διαφορετικό βαθμό νομιμοποίησης της κατάστασης καθορίζοντας έτσι τους αποδεκτούς τρόπους δράσης»²². Στην περίπτωση της υπόθεσης Βατοπεδίου οι ιδιωτικοί ειδησεογραφικοί οργανισμοί επικεντρώνονται στο ενδοκομματικό συγκρουσιακό πλαίσιο. Στοχοποιούν εμμέσως τον Καραμανλή, υπογραμμίζοντας ότι ο Θεόδωρος Ρουσόπουλος «χρεώθηκε...ευθύνες που αναλογούν σε άλλους». Ο ALPHA τονίζει ότι ο «Καραμανλής επιβραβεύει την παραίτηση». Η NET κατά την ίδια περίοδο ακολουθεί την πολιτική κατεύθυνση της κυβέρνησης και προτρέπει μετά την παραίτηση Ρουσόπουλου να παραιτηθούν και οι υπόλοιποι Βατοπεδινοί, δηλαδή οι Γιώργος Βουλγαράκης, Ευάγγελος Μπασιάκος, Πέτρος Δούκας και Αλέξανδρος Κοντός. Το κρατικό κανάλι εκφράζει την επιθυμία της κυβέρνησης να βάλει τέλος σε μία επικίνδυνη για την επιβίωσή της κατάσταση, με τις παραιτί-

σεις αυτών που ενεπλάκησαν στην υπόθεση Βατοπεδίου, τονίζοντας «Ακολουθήστε το παράδειγμα Ρουσόπουλου».

Επίσης, δημιουργείται μεροληψία διά της πρότασης ή καταδίκης μίας συγκεκριμένης πολιτικής όταν μέσω του περιοχόμενου ενός ρεπορτάζ προτείνεται ως αυτονόητη μια συγκεκριμένη θέση. Όπως οι ιδιωτικοί ειδησεογραφικοί καταδικάζουν τον Καραμανλή και την κυβέρνηση ενώ η NET επευφημεί την παραίτηση Ρουσόπουλου ως «γενναία απόφαση».

Τέλος μεροληψία υπάρχει στην επιλογή των πηγών. Οι δημοσιογραφικές επιλογές των ατόμων που θα αξιολογήσουν, θα σχολιάσουν ή θα κρίνουν ένα γεγονός ενδεχομένως να δημιουργήσουν μια μεροληπτική εικόνα του γεγονότος. Για αυτόν τον λόγο τα ιδιωτικά κανάλια και ο κρατικός σταθμός επιλέγουν να προβάλλουν τις δηλώσεις προσώπων που επιβεβαιώνουν τη στάση τους στο γεγονός.

Συμπερασματικά η ανωτέρω επισκόπηση της θεωρίας οδηγεί σε τρία βασικά συμπεράσματα. (α) Η λειτουργία του μηχανισμού παραγωγής ειδήσεων καθορίζει το περιεχόμενο των Μέσων. (β) Η επιλογή των ίδιων κριτηρίων επιλογής των ειδήσεων καθώς και η χρήση των ίδιων δημοσιογραφικών αξιών, έχει ως αποτέλεσμα την ομογενοποίηση του προϊόντος. Συνεπώς, διαφορετικοί ειδησεογραφικοί οργανισμοί που λειτουργούν με τον ίδιο μηχανισμό παραγωγής των ειδήσεων παράγουν παρόμοια διαμεσολαβημένη εικόνα της πραγματικότητας. (γ) Ο κομματισμός με τη μορφή επαλληλίας κομματικού-επικοινωνιακού συστήματος και η διαπλοκή στρεβλώνουν την λειτουργία του μηχανισμού παραγωγής των ειδήσεων οδηγώντας σε διαφορετικές διαμεσολαβημένες απεικονίσεις της πραγματικότητας. Σε αυτές τις περιπτώσεις παρατηρείται σημαντική διαφοροποίηση στον τρόπο με τον οποίο διαφορετικά μέσα επικοινωνίας καλύπτουν ένα συγκεκριμένο γεγονός, διαφοροποιώντας τη λειτουργία του μηχανισμού παραγωγής των ειδήσεων κατά προβλέψιμο τρόπο.

Από την καταγραφή των μορφών των δελτίων ειδήσεων, όπως αναπτύχθηκαν από τους κυρίαρχους ειδησεογραφικούς οργανισμούς, διαφαίνεται η προσπάθεια της κρατικής NET, η οποία αποτέλεσε τον «κυβερνητικό εκπρόσωπο», να περιόρισει την πληροφόρηση για την υπόθεση Βατοπεδίου ενώ ο ALPHA, το MEGA και ο ANT1 επέμεναν τοποθετώντας την στις πρώτες θέσεις της ημερήσιας ειδησεογραφίας.

Η έρευνα είναι βασισμένη στα δελτία ειδήσεων, τα οποία αποτελούν τον βασικό δίαυλο των ειδησεογραφικών οργανισμών

για την προβολή της πολιτικής τους ταυτότητας και για τα οικονομικά συμφέροντα στα οποία αποβλέπουν οι ιδιοκτήτες τους. Για τον πολίτη αποτελούν τον έναν από τους σημαντικότερους τρόπους ενημέρωσης. Επίσης αποτελούν ένα από τα κυριότερα μέσα επικοινωνίας των πολιτικών με τους πολίτες.

Δημοσιογραφία και εξουσία

Η ειδησεογραφία αποτελεί μια πράξη επιλογής γεγονότων και διαμόρφωσής τους, ώστε να προβληθούν προσαρμοσμένα στην «πολιτική» του ειδησεογραφικού οργανισμού αλλά και με τρόπο κατανοητό και ελκυστικό για το κοινό. Καθημερινά λαμβάνουν χώρα πολυάριθμα γεγονότα στην κοινωνικοοικονομική και πολιτική πραγματικότητα και είναι αδύνατο να παρουσιαστούν στο σύνολό τους, με αποτέλεσμα την επιλογή και προβολή μέρους αυτών. Η επιλογή των γεγονότων που θα γίνουν ειδήσεις γίνεται με τα ίδια κριτήρια επιλογής, τα οποία τίθενται από τους ειδησεογραφικούς οργανισμούς. Παρόλο που όλοι οι ειδησεογραφικοί οργανισμοί ακολουθούν την ίδια διαδικασία επιλογής, οι ειδήσεις που παρουσιάζονται διαφοροποιούνται καθώς προσαρμόζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των τηλεοπτικών καναλιών.

Η ειδησεογραφική αντικειμενικότητα έχει ως βασικά χαρακτηριστικά την ισομερή αντιμετώπιση των πηγών της δημοσιογραφικής έρευνας, την προσπάθεια να αναφέρονται πληροφορίες, οι οποίες μπορούν να ελεγχθούν, και την παρουσίαση των πιο πρόσφατων εξελίξεων για ένα συμβάν. Ο πυρήνας της ειδησεογραφικής αντικειμενικότητας είναι η «αμεροληψία».

Κατά την κατασκευή των ειδήσεων, το Μέσο υφίσταται μια σειρά από πιέσεις, οι οποίες επηρεάζουν τη λειτουργία του, δηλαδή τη διαδικασία της επιλογής και της παρουσίασης των ειδήσεων. Μια σημαντική πίεση αποτελεί η εμπορευματοποίηση της τηλεόρασης. Στο πλαίσιο της εμπορευματοποίησης, ο στόχος της ενημέρωσης είναι να «συγκεντρώνει» και να «διατηρεί» την προσοχή του κοινού έως την έναρξη των διαφημιστικών μηνυμάτων. Όσον αφορά το πλέγμα θεωρήσεων που συγκροτούν τις σχέσεις Μέσων ενημέρωσης-εξουσίας η εμπορευματοποίηση λειτουργεί εντός της λογικής του Μέσου και εντείνει συγκεκριμένα στοιχεία της λειτουργίας του, όπως η δραματοποίηση, ο αρνητισμός και άλλα. Όταν όμως η εμπορευματοποίηση εκπηγάει από τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα των ιδιοκτητών των ειδησεογραφικών οργανισμών, οι οποίοι π.χ. διατηρούν κατασκευαστικές, εκδοτικές εταιρίες και άλλες επιχειρήσεις και αποσκοπούν στην αύξηση των οικονομικών τους συμφερόντων μέσα από τη στρατηγική χρήση του ειδησεογραφικού περιεχομένου, τότε έχουμε μία τελείως διαφορετική κατάσταση όσον αφορά τη σχέση κράτους-εξουσίας, τη διαπλοκή.

Η επιλογή των ειδήσεων διαμορφώνεται και από τον βαθ-

μό επαλληλίας του πολιτικού-επικοινωνιακού συστήματος, δηλαδή από τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα σε έναν ειδησεογραφικό οργανισμό και στα πολιτικά κόμματα. Ο βαθμός επαλληλίας διαμορφώνει τη μεροληψία των Μέσων και αποτυπώνεται στη συστηματική ανάλυση του περιεχομένου τους. Αντίθετα από ό,τι συμβαίνει με τη λογική του κόμματος, όπου η επαλληλία των Μέσων επικοινωνίας με το κομματικό σύστημα έχει ως αποτέλεσμα ο μηχανισμός κατασκευής των ειδήσεων να ευθυγραμμίζεται με την κομματική βούληση και να παράγει διαφορετικές απεικονίσεις της πραγματικότητας, όταν κυριαρχεί η λογική του Μέσου, τότε τα ίδια ειδησεογραφικά κριτήρια λειτουργούν χωρίς να επηρεάζονται από την πολιτική βούληση, με αποτέλεσμα την κοινή μεταξύ τους ή [έστω] την παρεμφερή απεικόνιση της πραγματικότητας.

Στρατηγική μεροληψία

Τα αποτελέσματα της έρευνας απέδειξαν ότι στην υπόθεση Βατοπεδίου έλαβαν ουσιαστικά χώρα δύο τύποι στρατηγικής μεροληψίας. Η στρατηγική μεροληψία που κινητοποιείται από την κομματική συσχέτιση και εκφράζεται από τη NET και η στρατηγική μεροληψία που κινητοποιείται από τη διαπλοκή και εκφράζεται από τους ειδησεογραφικούς οργανισμούς ALPHA, MEGA και ANT1.

Στην περίπτωση του Βατοπεδίου, η κυβέρνηση μέσω της NET προσπάθησε να διατηρήσει σε χαμηλούς τόνους οποιαδήποτε εξέλιξη γύρω από την υπόθεση, ώστε να αποτελέσει ένα μη σημαντικό γεγονός. Ο ειδησεογραφικός οργανισμός βρισκόταν σε επαλληλία με την κυβέρνηση, η οποία διαμόρφωσε τις μεροληψίες που επέδειξε το δελτίο ειδήσεων, καθώς και το είδος της ευθυγράμμισής του με αυτήν. Η NET ακολουθώντας τη λογική του κόμματος παρουσίαζε ως ημερήσια ατζέντα, την ατζέντα της

κυβέρνησης χρησιμοποιώντας άμεσα ή έμμεσα τις συμβάσεις μιας πολωμένης επικοινωνίας²³. Η NET χρησιμοποίησε όλους τους τύπους μεροληψιών για να επιτύχει την επαλληλία με τη στάση της κυβέρνησης στην υπόθεση Βατοπεδίου.

Αντίθετα από το κομματισμό της NET, η κεκαλυμμένη προπαγάνδα των κυρίαρχων πακτών, ALPHA, MEGA και ANT1 δεν είναι εύκολο να γίνει αντιληπτή, διότι η είδηση παρουσιάζεται με τα εξωτερικά χαρακτηριστικά της αντικειμενικότητας, όπως, επικαλούμενη π.χ. πλουραλισμό των πηγών της, ενώ ουσιαστικά οι πηγές επιλέγονται σύμφωνα με την πολιτική του σταθμού.

Οι ειδησεογραφικοί οργανισμοί μέσω των δελτίων ειδήσεων προκάλεσαν την προσοχή του κοινού, χρησιμοποιώντας τις εξελίξεις γύρω από την υπόθεση Βατοπεδίου με έντονο αρνητισμό και προβάλλοντας επικοινωνιακές συγκρούσεις. Οι οργανισμοί επέλεξαν στις πρώτες θέσεις των δελτίων την υπόθεση Βατοπεδίου και καθημερινά αναφέρονταν σε σαφείς και όχι

“
Η επιλογή των ειδήσεων διαμορφώνεται και από τον βαθμό επαλληλίας του πολιτικού-επικοινωνιακού συστήματος”

αόριστες έννοιες και ταυτόχρονα τοποθετούσαν ταμπέλες «ανασυγκρότηση της κυβέρνησης», ή «άβουλος πρωθυπουργός» καλλιεργώντας το κλίμα αρνητισμού. Επίσης χρησιμοποιήθηκαν τίτλοι ειδήσεων όπως:

MEGA: «Νέος πόλεμος για το σκάνδαλο Βατοπεδίου», «Στα μουλωχτά αποσύρουν τους Βατοπεδινούς», «Τα σκάνδαλα κουκουλώθηκαν με το κλείσιμο της Βουλής», «Κλείνουν τη Βουλή με τσαμποκά», «Ανοίγει το καπάκι της υπόθεσης Βατοπεδίου», «Γαλάζιοι οι επιθέσεις κατά Ρουσόπουλου», «Οι μισοί Βατοπεδινόι μέσα οι μισοί έξω».

ANTI: «Νέα τροπή στο σκάνδαλο Βατοπεδίου», «Καταγγελία: απόπειρα εκβιασμού για το Βατοπέδι», «Υπάρχει Βατοπεδίόμετρο; Υπάρχουν δύο μέτρα και δύο σταθμά;», «Υπάρχουν Βατοπεδινόι light;», «Σβίνουν και γράφουν ποιοι Βατοπεδινόι θα είναι κομμένοι;».

ALPHA: «Να μη βάλει τους Βατοπεδινούς», «Ο Ρουσόπουλος μυστικοσύμβουλος του Καραμανλή», «Όλο το επιτελείο του Καραμανλή είναι άνθρωποι του Ρουσόπουλου», «Το σύστημα που ελέγχεται από Ρουσόπουλο έριξε Καραμανλή».

NET: «Συμμετοχή ή όχι των προσώπων που εμπλέκονται σε σκάνδαλα στα ευρωπαϊκά δέλτα;», «Αναμενόμενη και αυτονόητη η παραίτηση Ρουσόπουλου», «Η επόμενη μέρα της επιστολής Ρουσόπουλου, βρίσκει πολλά στελέχη της Ν.Δ. να μιλούν για απόφαση-οδηγό και για πολλούς άλλους», «Σε δεκαεπτάμηνη φυλάκιση Εφραίμ και Αρσένιος από το Τριμελές Πρωτοδικείο Κομοτηνής. Καταδικάστηκαν για ηθική αυτουργία».

Η επιλογή των ειδήσεων υποδαυλιζόταν από τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα των ιδιοκτητών των ειδησεογραφικών οργανισμών, οι οποίοι έχοντας στην κατοχή τους πάσης φύσεως εταιρίες, όπως κατασκευαστικές και εκδοτικές, αποσκοπούσαν στη χειραγώγηση της πολιτικής κατάστασης προς όφελος των οικονομικών τους συμφερόντων.

Τα ελληνικά Μ.Μ.Ε αντικατοπτρίζουν την ελληνική κοινωνικοοικονομική και πολιτική πραγματικότητα, διαπλέκονται με αυτήν και αποτελούν την προέκτασή της ως χώρο, ο οποίος διατίθεται για να διαδραματιστούν σημαντικά γεγονότα όπως αντικαταστάσεις υπουργών, ανακοινώσεις «πλαίσιου νομοθετικού περιεχομένου», αθώωσεις ή καταδίκες, απολύσεις, προβολή

προσωπικών φιλοδοξιών και καθιερώσεις προσωπικοτήτων. Άλλο ένα σημαντικό χαρακτηριστικό τους είναι ότι αποτελούν το μέσο προώθησης των επιχειρηματικών επιδιώξεων των ιδιοκτητών των ειδησεογραφικών οργανισμών και όσων έχουν την εύνοιά τους. Ανάμεσα στα πολιτικά-κομματικά και οικονομικά συμφέροντα λειτουργεί και η διαδικασία της ενημέρωσης, η οποία υφίσταται ως προκάλυψη και επιτείνει την κοινωνία του «απόλυτου δήθεν». Στην ημερήσια ειδησεογραφική ατζέντα τοποθετούνται γεγονότα που επιλέγονται με κριτήρια τα οποία χαρακτηρίζονται είτε από προπαγανδιστική κομματικοκρατία, είτε από διαπλοκή, διανθισμένα πάντα έτσι ώστε να ικανοποιούν την ανάγκη της εμπορευματοποίησης. Αυτή η κατάσταση έχει έναν προσανατολισμό να μην ενημερώνει, μέσω των πληροφοριών που παρέχει, αλλά να κατευθύνει τους πολίτες, να τους ανασυντάξει και να δημιουργήσει μία κοινωνία καθοδηγούμενη και ελεγχόμενη.

Η κατάσταση στα ελληνικά Μ.Μ.Ε από μια άλλη άποψη, είναι δικαιολογημένη: προσφέρουν αυτό που λαμβάνουν, ακολουθούν το νόμο της προσφοράς και της ζήτησης και, εν μέσω της προσπάθειάς τους να επιβιώσουν ως επιχειρήσεις με πολυπληθές εργατικό δυναμικό, ακολουθούν τις τάσεις που επιβάλλει μία χώρα η οποία δεν γνώρισε τη δημοκρατία αλλά την κατ'επίφραση δημοκρατία και αρέσκεται σε ό,τι της προσφέρουν εξωτερικοί και εσωτερικοί παράγοντες, κατασκευάζοντας τις «απόλυτα δήθεν» ειδήσεις. Η έρευνα για την υπόθεση Βατοπεδίου απέδειξε την παθογένεια του ελληνικού επικοινωνιακού συστήματος και ιδιαίτερα της σχέσης μέσωσ ενημέρωσης-κράτους, η οποία από τη μια ορίζεται από προπαγανδιστικής υφής κομματικοκρατία και από την άλλη από τη διαπλοκή, ενώ πάντα υπάρχει η πίεση της εμπορευματοποίησης.

Εν κατακλείδι, η έρευνα αποκαλύπτει τις σχέσεις Μ.Μ.Ε και εξουσίας και την κατασκευή ενός σκανδάλου που στη συνέχεια μετουσιώθηκε σε κατασκευασμένη ειδηση, η οποία προβλήθηκε από όλα τα μέσα ενημέρωσης, καλύπτοντας καταστάσεις και προβάλλοντας παραμέτρους που εξυπηρετούσαν τα πολιτικοοικονομικά συμφέροντα, με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση των συμφερόντων των ιθυνόντων και τη μη πληροφόρηση του πολίτη. ●

Βιβλιογραφικές αναφορές

1. Attlthide, D.L. and Smow, R.P. (1991) "Media words in the Postjournalism Era" <http://www.tesionline.com/intl/references.jsp?id=19063> (τελευταία προσπέλαση 15-3-17).
2. Baker, B. (1994). How to Identify, Expose & Correct Liberal Media Bias. AtIada: Media Research Center.
3. Βαλούκος, Στ.(2008). Ιστορία της Ελληνικής Τηλεόρασης. Αθήνα: Αιγόκερως
4. Dearing, W.J., Rogers, M. E. (2005), Δεμερτζής Νίκος (επιμ.), Ορίζοντας το θέμα το ΜΜΕ οι πολιτικοί και το κοινό. Αθήνα: Παπαζήση.
5. Entman, R.M.(1989). Democracy Without Citizens: Media and the Decay of American Politics. New York: Oxford University Press.
6. Gentzkow, M. and Shapiro, M., J.(2007) «Competition and Truth in the Market for News» Econpapers <http://econpapers.repec.org/article/aeajecper> (τελευταία προσπέλαση 16/1/2017).
7. Hallin D.C. & Mancini, P. (2004). Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
8. Horkheimer, M. (1984). Τέχνη και μαζική κουλτούρα. Αθήνα: Ύψιλον.
9. Καράν, Τ. (2005) στο Παπαθανασόπουλος, Σ. (επιμ.), Μέσα Επικοινωνίας και εξουσίας. Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.
10. Καϊτατζή-Γουίτλοκ, Σ. (2012). Επικοινωνία: θεωρία στην πράξη. Αθήνα: Λιβάνης.
11. Μακλούαν, Μ. (2010), Media Οι προεκτάσεις του ανθρώπου. Αθήνα: Κάλβος.
12. ΜακΚουέιλ, Ντ. (2002). Η θεωρία της Μαζικής Επικοινωνίας για τον 21ο αιώνα. Αθήνα: Καστανιώτη.
13. McQuail, D., Windahl, S. (1993). Μοντέλο επικοινωνίας - Για τη Μελέτη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Αθήνα: Καστανιώτη.
14. McNail, B. (2003), Εισαγωγή στην πολιτική επικοινωνία. Αθήνα: Κατάρτι.
15. Paletz, D.L. and Entman, R.M. (1981). Media Power Politics. New York: The Free Press.
16. Παπαθανασόπουλος, Σ. (2005). Η τηλεόραση στον 21ο αιώνα. Αθήνα: Καστανιώτη.
17. Sabato L.J. (1993). Feeding Frenzy: How Attack Journalism Has Transformed American Politics. New York: The Free Press.
18. Samaras, A. N. (2001). "Home Front Management and Media Logic". DefensorPacis, No 9, pp.67-84.
19. Σαμαράς, Α.Ν. (2002). "Περί Αντικειμενικότητας και Αμεροληψίας στις Ειδήσεις", Παρεμβολές (περιοδική έκδοση ΙΑΑ) τ.25 (σελ.1-11).
20. Van Kempen, (2007) Media-Party Parallelism and effect: A Cross-National Comparative Study, Political Communication. <http://dx.doi.org/10.1080/10584600701471674> (τελευταία προσπέλαση 20/3/13).

Παρότι ο ίδιος ο Τραμπ είχε εξαγγείλει πως η Κοινωνική Ασφάλιση, το πρόγραμμα περίθαλψης και κάλυψης των ηλικιωμένων και των απόρων θα μείνουν στο απυρόβλητο, το Κογκρέσο μοιάζει να πιέζει για την αποδυνάμωσή τους.

Η ατζέντα του Τραμπ με τα καυτά θέματα

Μια καλή εικόνα του ιδεολογικού στίγματος της κυβέρνησης των ΗΠΑ δίνει το γεγονός ότι η Υπουργός Παιδείας και ο επικεφαλής της Υπηρεσίας Προστασίας του Περιβάλλοντος των ΗΠΑ δήλωσαν πως θα προτιμούσαν να καταργηθούν οι θέσεις τους, όντας ο ένας εκθρόνος των περιβαλλοντικών ρυθμίσεων και η άλλη εκθρόνος της δημόσιας παιδείας. Έχουν ήδη κατατεθεί νομοσχέδια στο Κογκρέσο από ρεπουμπλικανούς βουλευτές που επιδιώκουν ακριβώς αυτό.

ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗ*

Η εποχή του Τραμπ έχει ξεκινήσει. Ο χρόνος θα δείξει αν πρόκειται για την αρχή μιας μεγάλης τομής, το έναυσμα μιας βαθιάς συστημικής κρίσης ή τη σταδιακή εκ νέου προσχώρηση του «Τραμπισμού» στο κύριο ρεύμα του ρεπουμπλικανικού κόμματος. Από τις πρώτες ημέρες της προεδρίας του, ο Τραμπ έχει προχωρήσει σε εμβληματικές ιδεολογικές επιλογές στελεχών για την κυβέρνησή του, αλλά και σε ενέργειες που δικαιώνουν την προεκλογική του ατζέντα.

Η ατζέντα αυτή αλλού συνδέεται άμεσα με τις επιλογές του Κογκρέσου (άλλωστε Βουλή και Γερουσία είναι υπό ρεπουμπλικανικό έλεγχο) και αλλού βρίσκεται σε αναντιστοιχία μαζί τους. Σε θέματα, όμως, στα οποία το ρεπουμπλικανικό Κογκρέσο είχε τοποθετηθεί διαφορετικά από τον ίδιο, ο νέος Πρόεδρος των ΗΠΑ μοιάζει να υποχωρεί ή να προχωρά διστακτικά στην υλοποίησή ή προώθησή τους. Τα σημεία παρέκκλισης από την κλασική ρεπουμπλικανική στρατηγική για την Άμυνα και την Ειρήνη, το Εμπόριο και τις Υποδομές αποτελούσαν βασικά ατού του προεκλογικού του προγράμματος, ως προς την απήχυσή του σε φτωχότερα λαϊκά στρώματα, και η εξέλιξη αυτή ίσως να αποτελεί σταδιακή δήλωση νομιμοφροσύνης στην ηγεσία του κόμματός του.

Ταυτόχρονα μαίνεται ο σκληρός πόλεμος εναντίον του Ντόναλντ Τραμπ από το λεγόμενο «βαθύ κράτος» των ΗΠΑ, αλλά και μαζικές λαϊκές διαδηλώσεις

* Ο Μιχάλης Παναγιωτάκης είναι αναλυτής διαδικτύου και δημοσιογράφος.

και κινητοποιήσεις εναντίον τόσο του ίδιου όσο και των πολιτικών που προωθεί. Αντίθετα οι «αγορές» μοιάζει να έχουν υποδεχθεί θετικότερα την εποχή Τράμπ, αν η πορεία του δείκτη Dow Jones μπορεί να θεωρηθεί μέτρο.

Μερικά από τα πρόσωπα

Η κυβέρνηση του Τραμπ είναι «ιδιαιτέρη»: Πρόκειται για το πλουσιότερο Υπουργικό Συμβούλιο στην ιστορία των ΗΠΑ¹. Το άθροισμα του προσωπικού πλούτου των μελών του κυμαίνεται από 6 έως 13 δισεκατομμύρια δολάρια, ανάλογα με το ποιος κάνει την εκτίμηση. Αυτό προϋποθέτει για την κατεύθυνση την οποία θα ακολουθήσει η νέα αμερικανική κυβέρνηση στα οικονομικά θέματα. Προς επίρρωση, η κυβέρνηση του συμπεριλαμβάνει έξι (αν δεν μου έχει διαφύγει κάποιος ή κάποια) υπουργούς, ανώτατους αξιωματούχους και συμβούλους, που προέρχονται από την τράπεζα Goldman Sachs, της οποίας τη σχέση με την Χίλαρυ Κλίντον κατήγγειλε οργισμένα ο Ντόναλντ Τραμπ προεκλογικά.

Ένας από τους προερχόμενους από την επενδυτική αυτή τράπεζα και ίσως, κατά τα λεγόμενα, το πιο επικίνδυνο πρόσωπο στον πλανήτη είναι ο Στηβ Μπάνον, επικεφαλής στρατηγικής του Λευκού Οίκου. Ήταν ο διευθυντής του ακροδεξιού διαδικτυακού περιοδικού Breitbart, αποκλειστικός κάποτε και «Λένι Ρίφενσταλ του κινήματος του Tea Party», ένας άνθρωπος της βαθιάς ιδεολογικής ακροδεξιάς, του σκληρού εθνικισμού, λάτρης των πολέμων.

Ο Υπουργός Οικονομικών της κυβέρνησης Τραμπ είναι άλλο ένα πρόσωπο στέλεχος της Goldman Sachs, εμβληματικός της αναντιστοιχίας των προεκλογικών οικονομικών υποσχέσεων με την επόμενη μέρα της εκλογής: ο Στίβεν Μενούτσιν, σαν Διευθύνων Σύμβουλος της OneWest Bank, ήταν ένας από τους πρωταθλητές των κατασχέσεων σπιτιών υπερχρεωμένων και κρεωκοπημένων νοικοκυριών κατά τη διάρκεια της κρίσης, με ιστορίες κατάχρησης τραπεζικής εξουσίας να τον συνοδεύουν στην ορκωμοσία του. Ήταν ένας από τους ανθρώπους-σύμβολα της αυθαιρεσίας και της ατιμωρησίας των τραπεζών στις ΗΠΑ μετά την κατάρρευση του 2007-2008.

Μια καλή εικόνα του ιδεολογικού στίγματος της κυβέρνησης των ΗΠΑ δίνει το γεγονός ότι η Υπουργός Παιδείας και ο επικεφαλής της Υπηρεσίας Προστασίας του Περιβάλλοντος των ΗΠΑ δήλωσαν πως θα προτιμούσαν να καταργηθούν οι θέσεις τους, όντας ο ένας εχθρός των περιβαλλοντικών ρυθμίσεων και η άλλη εχθρός της δημόσιας παιδείας. Έχουν ήδη κατατεθεί νομοσχέδια στο Κογκρέσο από ρεπουμπλικανούς βουλευτές που επιδιώκουν ακριβώς αυτό.

Η πολιτική

Μέσα στις πρώτες ενέργειες του Τραμπ και του ρεπουμπλικανικού Κογκρέσου ήταν εκείνες που αφορούσαν τρία μόνιμα

και κομβικά θέματα της αμερικανικής συντηρητικής ακροδεξιάς: το περιβάλλον, η κοινωνική ασφάλιση και η μετανάστευση.

Στα περιβαλλοντικά θέματα, σωρεία ανακοινώσεων και Προεδρικών Διαταγμάτων εκπορεύθηκαν από τον Λευκό Οίκο και τους βουλευτές του ρεπουμπλικανικού κόμματος τις τελευταίες εβδομάδες, που βάζουν στο στόχαστρο, απορρυθμίζουν και αναιρούν κρίσιμες εν ισχύ περιβαλλοντικές προστασίες. Μάλιστα ο Πρόεδρος Τραμπ νομοθέτησε την υπόσχεσή του να καταργεί δυο περιβαλλοντικές ρυθμίσεις για κάθε μία που εισάγεται². Μεταξύ πολλών άλλων:

Όπως είπαμε αποδυναμώνεται, με στόχο να καταργηθεί, η Υπηρεσία Προστασίας του Περιβάλλοντος (EPA), με την τοποθέτηση επικεφαλής ατόμου το οποίο έχει επανειλημμένα διατυπώσει την αντίθεσή του στην κρατική παρέμβαση για την προστασία του περιβάλλοντος και έχει αμφισβητήσει το επιστημονικό γεγονός της ανθρωπογενούς κλιματικής αλλαγής.

- Εκδόθηκαν διατάγματα για απορρύθμιση της διαχείρισης των υδάτινων πόρων των ΗΠΑ και νομοθετήθηκε εκ νέου η δυνατότητα των εταιρειών εξόρυξης γαιάνθρακα να ρίχνουν τα βιομηχανικά τους λύματα σε ποταμούς και ρυάκια.

- Στο μέτωπο της κλιματικής αλλαγής, ο νέος Πρόεδρος διέταξε την EPA να κατεβάσει από τον ιστοχώρο της όλο το σχετικό με την ανθρωπογενή κλιματική αλλαγή περιεχόμενο³, ενώ απαγόρευσε σε επιστήμονες που δουλεύουν στην υπηρεσία όχι μόνο να μιλούν δημόσια για θέματα που αφορούν την έρευνα⁴ και την εργασία τους, αλλά και να δημοσιεύουν τα αποτελέσματα των ερευνητικών τους εργασιών πριν περάσουν από πολιτικό έλεγχο.

- Επίσης ανήγγειλε την ανάκληση του σχεδίου της προηγούμενης κυβέρνησης για δραστική περικοπή των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, ενώ συζητείται και η ανάκληση σχεδίων που αφορούν τη ρύθμιση της παραγωγής γαιανθράκων και τον περιορισμό των ρύπων από εργοστάσια παραγωγής ενέργειας.

- Επανεφερε, τέλος, τα σχέδια για τη δημιουργία των αγωγών Keystone XL και Dakota Access⁵ που είχαν περικοπεί από την κυβέρνηση Ομπάμα λόγω των περιβαλλοντικών επιπτώσεων τους και, στην περίπτωση του Dakota Access, την παραβίαση κοινοτικών γαιών ινδιάνικων φυλών.

Σε ό,τι αφορά το ασφαλιστικό σύστημα, ο Τραμπ επιτέθηκε αμέσως στο πρόγραμμα κοινωνικής ασφάλισης του Obama (Obamacare), που είχε επιτύχει να μειώσει σημαντικά τον αριθμό των ανασφάλιστων Αμερικανών. Υποσχέθηκε μάλιστα την ταχεία αντικατάστασή του. Το σχέδιο που κατέθεσαν πρόσφατα για τον σκοπό αυτό οι Ρεπουμπλικανοί στο Κογκρέσο, υπολογίζεται πως θα οδηγήσει σε απώλεια ασφαλιστικής κάλυψης 20 εκατομμύρια Αμερικανούς πο-

1 CBS News, 20/12/2016: "Donald Trump's Cabinet richest in U.S. history, historians say"

2 Washington Post 30/1/2017: "Trump wants to scrap two regulations for each new one adopted"

3 Reuters 25/1/2017 "Trump administration tells EPA to cut climate page from website: sources"

4 The Guardian 25/2/2017: "'Dragonian' Trump gag on scientists could affect legislation, experts warn"

5 The Guardian 24/1/2017: "Trump orders revival of Keystone XL and Dakota Access pipelines"

Ανακοινώθηκε πως θα κτιστεί (ουσιαστικά θα επεκταθεί) το τείχος με το Μεξικό (αν και δεν μοιάζει πιθανό να το πληρώσουν οι Μεξικάνοι) και ο Τραμπ έχει επιχειρήσει δύο φορές να εμποδίσει με διάταγμα την είσοδο στις ΗΠΑ πολιτών από συγκεκριμένες μουσουλμανικές χώρες

λίτες. Υπάρχουν εκτιμήσεις πως οι θάνατοι που θα προκληθούν από την κατάργηση του Obamacare θα πλησιάσουν τους 45.000 ετησίως⁶. Οι λεπτομέρειες αυτού του σχεδίου είναι υπό επεξεργασία, αλλά ήδη έχει ξεσηκωθεί θύελλα αντιδράσεων⁷.

Παράλληλα, παρότι ο ίδιος ο Τραμπ είχε εξαγγείλει πως η Κοινωνική Ασφάλιση, το πρόγραμμα περίθαλψης και κάλυψης των ηλικιωμένων (το Medicare) και των απόρων (το Medicaid) θα μείνουν στο απυρόβλητο, το Κογκρέσο μοιάζει να πιέζει για την αποδυνάμωσή τους. Άλλωστε, με το νέο νομοσχέδιο που αντικαθιστά το Obamacare, περιορίζεται παράλληλα έμμεσα και το Medicaid, μεταφέροντας το κόστος του στις πολιτείες.

Αξίζει να τονιστεί πως και σε ό,τι αφορά την ιατρική έρευνα, στον προϋπολογισμό που κατέθεσε η κυβέρνηση Τραμπ προβλέπεται η μείωση κατά 20% της χρηματοδότησης του NIH, των Εθνικών Ινστιτούτων για την Υγεία, θεσμός που έχει περιγραφεί σαν «ατμομηχανή» της παγκόσμιας βιοϊατρικής έρευνας.

Τα θέματα της ασφάλειας και της μετανάστευσης αποτέλεσαν την αιχμή του δόρατος των πρώτων ημερών του Τραμπ. Ανακοινώθηκε πως θα κτιστεί (ουσιαστικά θα επεκταθεί) το τείχος με το Μεξικό⁸ (αν και δεν μοιάζει πιθανό να το πληρώσουν οι Μεξικάνοι) και ο Τραμπ έχει επιχειρήσει δύο φορές να εμποδίσει με διάταγμα την είσοδο στις ΗΠΑ πολιτών από συγκεκριμένες μουσουλμανικές χώρες⁹ (ακόμα και κατόχων πράσινης κάρτας στις ΗΠΑ), αλλά έχει απορριφθεί η πρωτοβουλία του μέχρι τώρα από τα αμερικανικά δικαστήρια.

Στο πλαίσιο του αντιμεταναστευτικού του σχεδιασμού, ο Τραμπ ήδη εξέδωσε διάταγμα με το οποίο περικόπτονται για έναν χρόνο όλες οι χρηματοδοτήσεις της ομοσπονδιακής κυβέρνησης προς τις λεγόμενες «πόλεις ασύλου» (sanctuary cities), πόλεις δηλαδή σε όλες τις ΗΠΑ που, με απόφαση των

δημοτικών τους συμβουλίων, περιορίζουν με διατάγματα τις πληροφορίες που η τοπική αστυνομία και οι τοπικές αρχές μπορούν να κοινοποιούν στις ομοσπονδιακές αρχές μετανάστευσης.

Ο Τραμπ λοιπόν, σε συνεργασία με τη ρεπουμπλικανική πλειοψηφία σε Κογκρέσο και Γερουσία άρχισε να υλοποιεί μια βαθιά συντηρητική ατζέντα (μέσα σε όλα απαγόρευσαν και τη χρηματοδότηση διεθνών οργανισμών που προωθούν ή ενημερώνουν χώρες του Τρίτου Κόσμου για την άμβλωση, αλλά πάγωσαν και τις νέες προσλήψεις υπαλλήλων της ομοσπονδιακής κυβέρνησης) και επέλεξε έναν ανώτατο δικαστή από το συντηρητικότερο κομμάτι του σώματος, της απολύτου αρεσκείας της ευαγγελικής δεξιάς. Σε ό,τι αφορά όμως τα τμήματα στα οποία το προεκλογικό πρόγραμμα του Τραμπ παρεξέκλινε από τη ρεπουμπλικανική ορθοδοξία, τα πράγματα είναι λιγότερο ξεκάθαρα:

- Για τις τράπεζες, ενώ ο νέος πρόεδρος κατήγγειλε τη Χίλαρυ Κλίντον προεκλογικά για τους στενούς δεσμούς της με το διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα και τη Γουόλ Στριτ, την ίδια στιγμή προανήγγειλε την άρση και των λίγων μέτρων περιορισμού της τραπεζικής ασυδοσίας που είχε επιβάλει ο Μπάρακ Ομπάμα μετά τη Χρηματοοικονομική Κρίση του 2007. Και έχει ήδη σπεύσει να προαναγγείλει αυτήν ακριβώς την απορρύθμιση¹⁰ και την άρση του νόμου Dodd-Frank (που έβαζε όρια στο ενδοτραπεζικό δανεισμό και απαιτούσε να έχουν προβλεφθεί χειροπιαστά μέτρα για το ενδεχόμενο μιας νέας κρίσης), υπό τις επευφημίες της Γουόλ Στριτ. Αν συνυπολογιστούν και οι αλληπάλληλες τοποθετήσεις στελεχών της διαβόητης Goldman Sachs στην κυβέρνησή του, που προαναφέρθηκαν, ο Τραμπ έχει δώσει τα πιο ισχυρά του διαπιστευτήρια στη Γουόλ Στριτ - σαν κάθε καλός ρεπουμπλικανός πρόεδρος.

6 Washington Post 23/1/2017: "Repealing the Affordable Care Act will kill more than 43,000 people annually"

7 Μετά την ολοκλήρωση αυτού του άρθρου η εσλακτική πρόταση των Ρεπουμπλικάνων για το Ασφαλιστικό σύστημα, πηγήθηκε στο Κογκρέσο και αποσύρθηκε (προσωρινά;) από τον Πρόεδρο Τραμπ.

8 Wall Street Journal 20/3/2017: "Trump Administration Gives Details on Border-Wall Plans, Costs"

9 Al Jazeera, 26/2/2017: "US court refuses to reinstate Trump's Muslim ban"

10 Salon 18/2/2017: "Trump's gift to Wall Street: When it comes to bank regulations, there's nobody better to consult than bankers themselves"

- Στο θέμα των υποδομών, ο Τραμπ προεκλογικά είχε υποσχεθεί την επένδυση ενός τρισεκατομμυρίου δολαρίων για τη βελτίωση των βασικών υποδομών των ΗΠΑ. Ενώ εξακολουθεί να το ανακοινώνει ως στόχο, έχει να αντιμετωπίσει την απροθυμία της ρεπουμπλικανικής πλειοψηφίας στο Κογκρέσο¹¹ να στηρίξει τέτοιου είδους πρωτοβουλίες. Μένει να φανεί αν στο επόμενο χρονικό διάστημα θα επιμείνει ή θα κάνει πίσω.
- Στο θέμα του διεθνούς εμπορίου και των εμπορικών συμφωνιών, τα πράγματα είναι επίσης περιορισμένα. Ο νέος Πρόεδρος έβαλε, όπως είχε υποσχεθεί, στο συρτάρι την TPP, τη Συμφωνία Συνεργασίας του Ειρηνικού για το εμπόριο, αλλά ήταν μια συμφωνία που δεν είχε επικυρωθεί από το Κογκρέσο και δεν την ήθελε κανείς, ούτε καν η Χίλαρυ Κλίντον. Για την ΤΤΙΡ μεταξύ ΗΠΑ και Ευρώπης, που μας ενδιαφέρει περισσότερο, παρά την αναγγελία του «θανάτου» της από στελέχη της κυβέρνησης Τραμπ ήδη από τον Ιανουάριο, οι προθέσεις του Λευκού Οίκου παρέμειναν θολές και ασαφείς τον Μάρτιο. Η νέα αμερικανική κυβέρνηση έχει ξεκινήσει την επαναδιαπραγμάτευση της συμφωνίας NAFTA μεταξύ ΗΠΑ-Μεξικού-Καναδά, αλλά ο ορίζοντας για αυτήν είναι σίγουρα μακρύς, ενώ δεν είναι καθόλου βέβαιο πως θα υπάρξουν δραματικές αλλαγές σε μια τυχόν νέα συμφωνία. Νέοι δασμοί και τέλη δεν έχουν ακόμα ανακοινωθεί. Και η ιδέα για φόρο στα εισαγόμενα από το Μεξικό για τη χρηματοδότηση του τείχους του Τραμπ έχει ήδη πάψει να συζητείται σοβαρά.
- Εκεί όμως που υπάρχει ακόμα σαφέστερη υποχώρηση από τις προεκλογικές θέσεις του νέου Προέδρου είναι στα θέματα εξωτερικής πολιτικής. Στο πρόγραμμά του ήταν να εξομαλύνει τις σχέσεις με τη Ρωσία, να οξύνει την αντιπαράθεση με την Κίνα, να απειλήσει με διάλυση του ΝΑΤΟ και στο Παλαιστινιακό να αντιταχθεί στη λύση των δύο κρατών, «σκοτώνοντας» και τη συμφωνία με το Ιράν. Φαίνεται πως τα πράγματα δεν θα εξελιχθούν έτσι, για λόγους που έχουν σχέση με την επίθεση που δέχεται ο ίδιος για «συνεργασία και συνωμοσία με τη Ρωσία» από τα ΜΜΕ και το αμερικανικό βαθύ κράτος, αλλά και γιατί οι ίδιοι σύμβουλοί του και το κόμμα του συμμε-

“
**Η πρόσφατη
τριμερής
συνάντηση
ΗΠΑ - Ρωσίας
- Τουρκίας
φαίνεται πως
έγινε για να
αποφευχθεί
κάποια αιματηρή
παρεξήγηση
στο θέατρο των
επιχειρήσεων**”

ρίζονται και συμμετέχουν στον διάχυτο αντιρωσισμό του αμερικανικού κατεστημένου - ή μάλλον στην ανάγκη για έναν νέο Ψυχρό Πόλεμο.

Η συνεργασία με τη Ρωσία στη Συρία εναντίον του ΙΣΙΣ δεν φαίνεται πως θα πραγματοποιηθεί άμεσα¹². Η πρόσφατη τριμερής συνάντηση ΗΠΑ - Ρωσίας - Τουρκίας¹³ φαίνεται πως έγινε για να αποφευχθεί κάποια αιματηρή παρεξήγηση στο θέατρο των επιχειρήσεων και όχι για να εκπονηθεί/υπάρξει κοινός επιχειρησιακός σχεδιασμός.

Η έλλειψη προβλεψιμότητας και το αλλοπρόσαλλο των δηλώσεων του Τραμπ έχει κάνει τη Ρωσία πιο επιφυλακτική. Μεταξύ των δυσκολιών που περιγράψαμε από τη μια και την αντίθεση βασικών στελεχών του, όπως ο Αντιπρόεδρος Μάικ Πενς και ο Υπουργός Αμύνης του Τζέιμς Μάτις από την άλλη, ο Τραμπ μοιάζει να έχει χάσει την πρωτοβουλία κινήσεων στις σχέσεις με τη Ρωσία και, αμυνόμενος, διατηρεί τις κυρώσεις στη Μόσχα και επανέρχεται στη σταθερή γραμμή της αμερικανικής διπλωματίας.

Σημειώνεται πως η ορισμένη από τον Τραμπ αντιπρόσωπος των ΗΠΑ στον Ο-ΗΕ, επιτέθηκε στη Ρωσία δημόσια για την πολιτική της στην Ουκρανία. Ιδίως μετά την απομάκρυνση-παραίτηση του Συμβούλου Εθνικής Ασφαλείας του Τραμπ, Μάικλ Φλυν¹⁴, οι περισσότεροι αναλυτές εκτιμούν πως η αναθέρμανση των σχέσεων ΗΠΑ-Ρωσίας δεν βρίσκεται πλέον στο τραπέζι, τουλάχιστον όχι σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα.

Ήδη ο Τραμπ έχει αυξήσει την Αμερικανική στρατιωτική παρουσία στη Συρία¹⁵, παρά τις εξαγγελίες του για λιγότερο παρεμ-

βατική εξωτερική πολιτική. Συνεχίζει ταυτόχρονα και τον αιματηρό πόλεμο στην Υεμένη στο πλευρό της Σαουδικής Αραβίας και την εκτόξευση drones κατά δικαίων και αδικών και εκεί και στη Συρία. Οι προεκλογικές απειλές του για τις σχέσεις με τους Σαουδάραβες έχουν παύσει πλέον και η ιδιαίτερη σχέση του καθεστώτος Σαούντ με τις ΗΠΑ συνεχίζεται απρόσκοπτα¹⁶.

Κίνα - Ιράν

Στην Κίνα, οι αρχικές κινήσεις που έδειχναν να αμφισβητούν την πολιτική της «Μιας Κίνας» (της μη διπλωματικής αναγνώρισης της Ταϊβάνεποσίμως) στο πλαίσιο μιας σκληρυνσης στάσης στις Σινο-Αμερικανικές σχέσεις, σύντομα διαψεύστηκαν¹⁷.

11 Politico 5/1/2017: "GOP leaders slow-walk Trump's infrastructure plan"

12 US News 13/3/2017: "Cooperation with Russia in Syria Off the Table for Trump Team"

13 New York Times 7/3/2017: "Top U.S. General Discusses Syria With Counterparts From Russia and Turkey"

14 New York Times 13/2/2017: "Michael Flynn Resigns as National Security

Adviser"

15 Observer 16/3/2017: "Dennis Kucinich Blasts Illegal US War in Syria as Trump Adds Boots on the Ground"

16 Bloomberg 15/3/2017: "Trump Wins Saudi Praise for 'Turning Point' After Meeting Prince"

17 Vox 10/2/1017: "Donald Trump decides to honor the 'One China' policy"

Στο παλαιστινιακό, η αρχική άρνηση του Τραμπ να δεχθεί τη «λύση δύο κρατών» διορθώθηκε εσπευσμένα. Προς το παρόν η προεκλογική του απειλή, να μεταφέρει αμέσως την αμερικανική πρεσβεία από το Τελ Αβίβ στα Ιεροσόλυμα με το που θα εκλεγεί, έχει ήδη ξεχαστεί¹⁸.

Η αντίθεσή του στην πυρηνική συμφωνία με το Ιράν, μια από τις αδιαμφισβήτητες επιτυχίες της κυβέρνησης Ομπάμα, παραμένει σε ισχύ ρητορικά, αλλά οι πολιτικές κινήσεις μέχρι στιγμής είναι αμφίσημες. Η πιθανότητα να διατηρήσει τη σκληρή γραμμή απέναντι στο Ιράν είναι μεγαλύτερη, μια και έχει την υποστήριξη του ρεπουμπλικανικού και ενός μέρους του δημοκρατικού κόμματος στο Κογκρέσο.

Τέλος, σε ότι αφορά την Ευρώπη, ο Τραμπ διατηρεί μια σχετικά σκληρή γραμμή: έχει πάψει να μιλά για διάλυση του ΝΑΤΟ, αλλά τόσο οι δηλώσεις του απεσταλμένου του στην Ευρώπη για επικείμενη διάλυση του ευρώ, όσο και η πρόσφατη απαίτησή του από τη Γερμανία να πληρώνει περισσότερα για τη δική της ασφάλεια, δείχνουν πως, σε συνδυασμό με την στήριξη της Μέυ στην Βρετανία, η ένταση στις σχέσεις ΗΠΑ-ΕΕ θα συνεχιστεί.

Η Αντιπολίτευση

Η αρχική υποδοχή της προεδρίας Τραμπ από τους πολίτες των ΗΠΑ ήταν θυελλώδης και πρωτοφανής. Για πρώτη φορά στην ιστορία των ΗΠΑ η ανάδειξη ενός Προέδρου συνοδεύεται από τόσες πολλές μαχητικές και μαζικές διαδηλώσεις: για τα δικαιώματα των γυναικών¹⁹, για τα δικαιώματά των μεταναστών, αλλά, στα οκαριά, και για την υπεράσπιση της επιστημονικής έρευνας. Οι διαδηλώσεις ξεκίνησαν από την επομένη της εκλογής του, συνεχίστηκαν σε όλο τον κόσμο κατά την ορκωμοσία του²⁰ και γιγαντώθηκαν τις αμέσως επόμενες ημέρες σε πολλά αεροδρόμια, με αφορμή τις αρχικές του αποφάσεις για απαγόρευση της εισόδου σε πολίτες συγκεκριμένων μουσουλμανικών χωρών. Η αναταραχή συνεχίζεται και θα συνεχίζεται με τη μια ή την άλλη μορφή.

Αν όμως η κινηματική αντίθεση στον Τραμπ παραμείνει σθεναρή και ουσιαστική, η αντιπολίτευση των δημοκρατικών και του βαθέως κράτους των ΗΠΑ ήταν, όπως έγραψε και ο δημοσιογράφος Glenn Greenwald, το μόνο χειρότερο και από την πολιτική του Τραμπ. Η φερόμενη συμπαιγνία Τραμπ-Πούτιν για «επηρεασμό των αμερικανικών εκλογών» είναι μάλλον ανύπαρκτη. Ο πλήρης εναγκαλισμός των Δημοκρατικών με τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ και η υιοθέτηση μιας εξαιρετικής αντιρωσικής γραμμής είναι κακοί οιωνοί. Όχι μόνο σε εσωτερικό επίπεδο για το μέλλον της δημοκρατίας στις ΗΠΑ, που βάλλεται έτσι με διαφορετικό τρόπο από δύο πλευρές, αλλά και για την παγκόσμια ειρήνη. Οι Δημοκρατικοί έχουν γίνει το κόμμα του πολέμου και το κόμμα του βαθέως

κράτους, όσο παραμένει στα νηία ο Τραμπ, σε μια αναστροφή από τα ειωθότα του αμερικανικού δικομματισμού. Οι δημοκρατικοί βασίζονται σε αυτή την επίθεση φθοράς εναντίον του Προέδρου Τραμπ και στην απόδοση σε τρίτους των ευθυνών για την επικράτησή του, για να αποφύγουν την αυτοκριτική, αφενός επειδή είναι η εύκολη δικαιολογία της αποτυχίας τους και αφετέρου προκειμένου να μην επηρεαστούν οι εσωτερικοί τους συσχετισμοί και ωφεληθεί ο Μπέρι Σάντερς.

Ακροδεξιά ατζέντα

Η όλη ρητορική του Ντόναλντ Τραμπ, οι προτεραιότητές του και η κανονικοποίηση της ακροδεξιάς ρητορικής από επίσημα χείλη σηματοδοτούν κάτι το νέο στην πολιτική ζωή των ΗΠΑ, ίσως και της Δύσης συνολικότερα. Όμως η «βαριά» ακροδεξιά ατζέντα δεν είναι μόνο δική του. Βρίσκεται στον πυρήνα των προτεραιοτήτων του ρεπουμπλικανικού κόμματος, ίσως του πιο ακραίου κυβερνητικού πολιτικού μορφώματος της ακροδεξιάς στον Δυτικό κόσμο. Ο Τραμπ εκφράζει την βάση του Tea Party στο εσωτερικό μέτωπο, πλήττει τα πολιτικά δικαιώματα, επιτίθεται στην εργασία παρά τις εξαγγελίες του, ενώ δεν μοιάζει να κάνει ακόμα πολύ μεγάλη διαφορά στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, τουναντίον κινείται στο πλαίσιο των ήδη γνωστών παραμέτρων που προϋπήρχαν του ίδιου μέσα στο κόμμα του. Μέχρι στιγμής οι «εξωσωστημικές» του εξαγγελίες παραμένουν κενό γράμμα. Ο χρόνος θα δείξει αν οι συνεργάτες του απλώς δημιουργούν τώρα το πλέγμα εξουσίας που θα του επιτρέψει σε λίγο να ανεξαρτητοποιηθεί από το κόμμα του σε κεντρικές επιλογές.

Εν τω μεταξύ στο Δημοκρατικό κόμμα διαφαίνεται ένα ρήγμα. Από τη μια υπάρχει ένα επιθετικό «ακραίο κέντρο» που στήριξε την Χίλαρυ και το Εθνικό Συμβούλιο των Δημοκρατικών, το οποίο βασίζεται κυρίως στην διεισδυσή του στους μηχανισμούς των ΜΜΕ, τη σχέση του με το βαθύ κράτος και τις διασυνδέσεις με την οικονομική και τραπεζική ελίτ. Από την άλλη, η προοδευτική πτέρυγα του κόμματος, που νιώθει ολοένα πιο άβολα με τους μηχανισμούς του Δημοκρατικού Κόμματος, αλλά δεν έχει τους πόρους και τα μέσα, ακόμα, να επικρατήσει. Ο Μπέρι Σάντερς, σαν άτυπος ηγέτης αυτής της πτέρυγας, ασκεί πολύ πιο ουσιαστική πολιτική αντιπολίτευση στον Τραμπ, προσπαθώντας να μιλήσει με τους φτωχούς ψηφοφόρους του για τα ίδια τα συμφέροντά τους. Δεν είναι βέβαιο πως το Δημοκρατικό Κόμμα θα μπορεί να φιλοξενήσει τη συνύπαρξη αυτών των απόψεων για πολύ. Κάτι που κάνει τις εξελίξεις στις ΗΠΑ και στον κόσμο ακόμα πιο απρόβλεπτες.

Εν τω μεταξύ η αποδοχή του Τραμπ, που παρέμενε όλη αυτή την περίοδο στα αρνητικά προεκλογικά επίπεδα, πρόσφατα έχει πέσει στο 37%²¹, με 58% αρνητική γνώμη. ●

18 Jerusalem Post 11/2/2017: "Trump reassures Palestinians embassy not moving to Jerusalem"

19 The Independent 23/1/2017: "Women's March against Donald Trump is the largest day of protests in US history, say political scientists"

20 The Guardian 22/1/2017: "Twomillion protest against Trump's inauguration worldwide"

21 CNN 20/3/2017: "Gallup: Trump job approval drops to 37%"

WHO IS WHO

Ο Βασίλης Παπαβασιλείου είναι σκηνοθέτης και ηθοποιός. Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1949. Το 1981 ίδρυσε την Εταιρία Θεάτρου «Η σκηνή» με τον Λευτέρη Βογιατζή, τη Σμαράγδα Σμυρναίου, την Άννα Κοκκίνου, τον Δημήτρη Καταλειφό και τον Τάσο Μπαντή. Συνολικά έχει σκηνοθετήσει τριάντα παραστάσεις μέσα σε ισάριθμα χρόνια (έργα των Σοφοκλή, Γκολντόνι, Μαριβώ, Χόρβατ, Μποντ, Σαίξπηρ, Πιραντέλλο, Μολιέρου, Αναγνωστάκη, Στάικου, Μανιώτη, κ.ά.). Έχει μεταφράσει θεατρικά και πεζά κείμενα (Γκολντόνι, Μποντ, Μολιέρο, Μπαρτ, Σαντ, κ.ά.). Τον Φεβρουάριο του 2017 τιμήθηκε με την υψηλότερη διάκριση της Γαλλικής Δημοκρατίας και του απονεμήθηκε το μετάλλιο του Ιππότη Γραμμάτων και Τεχνών.

*Η συνέντευξη - συζήτηση έγινε πριν από μερικούς μήνες μπροστά σε κοινό, στην «Ανοιχτή Τέχνη».

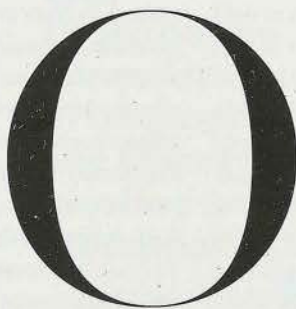
Βασίλης Παπαβασιλείου

«Η ελληνική γελοιοκρατία είναι μια φάση εντροπίας»

Κρίση, Ελλάδα και θέατρο μέσα από τα μάτια ενός φιλοσόφου που γράφει, παίζει και σκηνοθετεί.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΜΗΝΑ ΒΙΝΤΙΑΔΗ* / ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΑΛΕΙΑ ΠΑΥΛΟΥ

Βασίλης Παπαβασιλείου έχει σκηνοθετήσει πάνω από τριάντα έργα. Ακολουθεί μία γραμμή πολλή πιστή στα κείμενα τα οποία μελετά. Είτε είναι Ρίτσος, είτε Γκολντόνι, Σαίξπηρ ή αρχαίο δράμα. Είναι όλα τα έργα, που μπήκαν στη ζωή του, δημιουργών, οι οποίοι έχουν αφήσει το στίγμα τους. Δεν καταπάστικε ποτέ με ευκολίες, και επίσης γνωρίζω ότι είχε πει πάρα πολλά όχι. Γιατί τους μεγάλους δημιουργούς δεν τους εκτιμάς και τους αγαπάς από τα «ναι» που λένε, γιατί λένε πολλά ναι, αλλά από τα «όχι».

Ζούμε σε μια εποχή κρίσης. Υπάρχει όμως ένας τομέας, η τέχνη, που σε τέτοιες περιόδους ήταν πάντα το αντίδοτο και είναι και τώρα το «αντιβιοτικό» στη μεγάλη κρίση.

Τι σημαίνουν τα γεμάτα θέατρα στην εποχή της κρίσης; Γιατί, δηλαδή, το σινεμά έχει μια εφιαλτικά μικρή παραγωγή; η αγορά του βιβλίου γνωρίζει μεγάλη πτώση, το «χρηματιστήριο» στα εικαστικά είναι νεκρό, δεν πωλούνται πίνακες, δεν γίνεται τίποτα; Μη μιλήσουμε για χορό, ποιος χορός; Ποια φωτογραφία; Για να πάμε και στις άλλες τέχνες. Να μην πούμε για τη μουσική, το μεγάλο θύμα της κρίσης. Δεν υπάρχει δισκογραφία πια. Μέσω Διαδικτύου γίνονται όλα, πολύ πρόχειρα με πολύ χαμηλού επιπέδου μουσικά αποτελέσματα. Τα θέατρα όμως είναι γεμάτα.

Πριν από μερικούς μήνες, ο Βασίλης Παπαβασιλείου έγινε Ιππότης των Τεχνών και των Γραμμάτων της Γαλλικής Δημοκρατίας. Δεν θα το φανταζόμουν ποτέ, όχι πως δεν το αξίζει, σαφώς, αλλά έχει ο Παπαβασιλείου την εμφάνιση ενός ιππότη; Ο ιππότης είναι μέσα του...

Γεμάτα τα θέατρα στην Ελλάδα της κρίσης. Πώς γίνεται αυτό;

Καταρχήν έχουμε τις έννοιες θέατρο, κρίση, Ελλάδα. Αυτοί είναι οι τρεις όροι που προκαλούν, ενεργοποιούν το ρεφλέξ, το αντανάκλαστικό των ερωτίσεων μέσα μας. Τι είναι το θέατρο για τους αρχαίους Έλληνες; Δεν ήταν όρος που χαρακτήριζε μια τέχνη, αλλά ήταν όρος που χαρακτήριζε έναν χώρο. Τον χώρο του θεάσθαι: θέατρον. Η τέχνη είχε άλλο όνομα, λεγόταν ποίηση. Και η δραματική τέχνη, η οποία γνώριζε την υλοποίησή της μέσα στο πλαίσιο αυτών των χώρων που ήταν τα θέατρα, ήταν μέρος, κλάδος της ποιήσεως. Θέατρο ήταν το όνομα του χώρου που φιλοξενούσε μία τέχνη

* Ο Μηνάς Βιντιάδης είναι δημοσιογράφος και συγγραφέας.

Στο θέατρο πηγαίνουμε για να έχουμε μάρτυρες ότι μας συμβαίνει μία συγκίνηση. Οι άλλοι που είναι γύρω και που παρακολουθούν κι αυτοί και βλέπουν, κι αυτοί είναι με τον τρόπο τους δομικά οι μάρτυρες ότι συγκινηθήκαμε κι εμείς.

που δεν την έλεγαν θέατρο. Για εμάς, βεβαίως, τους σημερινούς, εδώ και πολλούς αιώνες το θέατρο έχει πάρει τα χαρακτηριστικά αυτά, δηλαδή, μιας τέχνης η οποία είναι ένα είδος γεωμετρικού τύπου όπου δίνουν ραντεβού όλες οι άλλες μορφές έκφρασης, ποικίλες. Δηλαδή, το θέατρο είναι ένας τύπος όπου ο λόγος και η όψη και η μουσική και ο χορός, όλα υπάρχουν. Πώς και με ποιον τρόπο; Όπως υπήρχαν και στο αρχαίο δράμα.

Το αρχαίο δράμα είναι αρχετυπικός χώρος, εκεί όπου ο λόγος οξύνεται, φτάνει στο όριο του, δεν αντέχει τον εαυτό του, για να το πω έτσι, ποιητική αδειά, πρέπει να μεταπέσει σε κάτι άλλο. Αυτό το κάτι άλλο του λόγου μπορεί να είναι ο χορός, το τραγούδι, η κίνηση - η κίνηση που συναντά το όριο της και πρέπει να επιστρέψει ξανά στη λέξη. Αυτό, αν θέλετε, είναι ένα διάγραμμα της συνολικής υπόστασης που λέγεται δράμα, αρχαίο δράμα. Από αυτή την άποψη, λοιπόν, εμείς είμαστε λειτουργοί μιας τέχνης της ολότητας, της ολότητας εν μέρει. Δεν ολοκληρώνεται ποτέ ως χορός, τείνει προς τον χορό, δεν ολοκληρώνεται ποτέ ως μουσική, γι' αυτό αποσπαστήκαν με την πάροδο των αιώνων οι τέχνες αυτές από τη συνολική σκηνή. Δηλαδή, και στο αρχαίο δράμα και στον Σαίξπηρ, όποιος ήθελε να ακούσει ποίηση, στο θέατρο πήγαινε, όποιος ήθελε να ακούσει τραγούδι, στο θέατρο πήγαινε, όποιος ήθελε να δει κάτι που μοιάζει με αυτό που λέμε χορό, στο θέατρο πήγαινε. Ήταν θέατρο, ας πούμε, ο ορισμός της συνολικής σκηνής. Τώρα έχουμε πόσες σκηνές στη θέση της συνολικής σκηνής; Τι γίνεται με τη σκηνή της; Πού είναι η μουσική; Τι γίνεται με τη σκηνή του χορού; Αυτά είναι κατοπινά, μεταγενέστερα.

Πώς λειτουργεί το θέατρο στις ψυχές μας σήμερα; Ποια είναι η διαφορά του με τον κινηματογράφο; Πού σταματά η τέχνη και πού αρχίζει η ψυχαγωγία;

Θα πω κάτι για το θέατρο, ιστορικής σημασίας που έχει την πλάκα του. Όταν ο Ε. Βενιζέλος ήταν υπουργός Πολιτισμού, κάναμε την πρώτη μας συνεργασία. Αυτός υπουργός κι εγώ διευθυντής του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδας, και είμαστε στο πολιτικό του γραφείο στη Θεσσαλονίκη.

Μου λέει: «Πρέπει να σας πω ότι εγώ είμαι του κινηματογράφου». Του λέω κι εγώ: «Μην έχετε πρόβλημα. Κι εγώ του κινηματογράφου είμαι». Μου λέει: «Πώς γίνεται αυτό;». Του λέω: «Κοιτάξτε, η αγάπη του θεάτρου είναι πολύ δύσκολη υπόθεση, ακόμη και γι' αυτούς που το ασκούν. Είναι δύσκολο πράγμα να αγαπάς το θέατρο». Μου λέει: «Μπορείτε να μου το εξηγήσετε αυτό;». «Έχετε καθόλου χρόνο;», του απαντώ.

«Όσο θέλετε», μου λέει.

«Ωραία, λοιπόν. Στο θέατρο τι γίνεται; Κάποιος σας απευθύνει μία πρόσκληση και σας λέει: Ελάτε απόψε στις εννιά και με πρόσχημα είτε τον Σαίξπηρ, είτε τον Ψαθά, είτε τον Μολιέρο, είτε τον Γκολντόνι, είτε τον Σακελάριο, θα γίνει κάτι μεταξύ μας. Πηγαίνετε εσείς με μια προσδοκία στο θέατρο, οιοσδήποτε ερωτικής τάξεως. Γιατί στο θέατρο, ζωντανοί άνθρωποι υποδέχονται και καλούν σε συνάντηση ζωντανούς ανθρώπους. Στο σινεμά, η επένδυση των ζωντανών στην πράξη της δημιουργίας έχει λάβει ήδη χώρα, κι έχει λάβει τη μορφή, και έχει αποκρυσταλλωθεί, και έχει πάρει τη μορφή της κόπιας. Περνάει πολύς καιρός ανάμεσα στην υλοποίηση μιας κόπιας και στην παρακολούθησή της σε μια κινηματογραφική αίθουσα. Πηγαίνετε λοιπόν στο σινεμά και μπορείτε να παρακολουθήσετε αυτή την ταινία, και μπορείτε να αδιαφορήσετε, να νυστάξετε, να κοιμηθείτε, και να σηκωθείτε να φύγετε, και δεν στοιχίζει τίποτα, μία πατάτα ακόμη ήταν, έτσι. Στο θέατρο όμως είναι ζωντανοί άνθρωποι, οι οποίοι θέλουν να συναντηθούν μαζί σας και δεν τα καταφέρνουν. Να το πω πολύ απλά και πολύ σχηματικά.

Άρα, εδώ έχουμε να κάνουμε με μία δραστηριότητα η οποία μπορεί να μας απογοητεύει σε βαθμό ευθέως ανάλογο προς αυτόν, ο οποίος μπορούσε να μας συγκλονίσει. Τέτοια απογοήτευση δεν δοκιμάζει κανείς όταν έρχεται αντιμέτωπος με άλλη μορφή τέχνης του θεάματος. Και, ξέρετε, το μέτρο της απογοήτευσης απιστρεφόμενο, μας δείχνει το μέγεθος του συναισθηματικού, πνευματικού, ψυχικού, και διανοητικού στοιχείματος, το οποίο αναπτύσσεται στο πλαίσιο της θεατρικής εμπειρίας.

Από αυτή την άποψη, λοιπόν, νομίζω ότι το θέατρο ήταν, είναι και θα είναι φορέας μοναδικότητας, που έχει να κάνει με την ανάγκη της συνάντησης ανθρώπων και την παραγωγή αυτής της ποιότητας της ανθρώπινης συνύπαρξης που το λέμε κοινό, μπορούμε να το πούμε σύναξη, θεατρικό ακροατήριο, αν θέλετε, αλλά προτιμώ το «κοινό» (ή «σύναξη») στο οποίο η σκηνή, όπως λέει ο Σαίξπηρ, το έργο, η παράσταση, δεν απευθύνεται σε όλους αλλά στον καθένα χωριστά μέσα σε όλους. Τι σημαίνει αυτό; Δεν βλέπουμε το ίδιο πράγμα; Τι βλέπουμε όταν παρακολουθούμε θέατρο;

Το θέατρο είναι μια κυβερνομηχανή που με πολλαπλότητα πληροφοριών εκπέμπεται ταυτόχρονα, και βεβαίως ο θεατής είναι ελεύθερος να πριμοδοτήσει, κατά τη διαδικασία της επίσραξης, της πρόσληψης, τα γοβάκια της πρωταγωνίστριας, τα μαλλιά της, μία κίνηση, ένα τικ που κάνει στη σκηνή, ας πούμε, ένα πράγμα το οποίο του ανήκει ως προνόμιο ενός εκάστου.

Παρακολουθώντας μία παράσταση. Αυτό είναι κάτι που μας δίνει το δικαίωμα να πούμε ότι στο θέατρο πηγαίνουμε για να έχουμε μάρτυρες ότι μας συμβαίνει μία συγκίνηση. Οι άλλοι που είναι γύρω και που παρακολουθούν κι αυτοί και βλέπουν, κι αυτοί είναι με τον τρόπο τους δομικά οι μάρτυρες ότι συγκινηθήκαμε κι εμείς. Δηλαδή, εν δυνάμει, μπορείς να επικαλεστείς τη μαρτυρία του συνθεατή σου ότι συγκινήθηκες, όπως συγκινήθηκε αυτός αντίστοιχα με τον τρόπο του. Αυτό στη γενικότητά του, για το κομμάτι της κριτικής, της προβληματικότητας του όρου θέατρο.

Και η Ελλάδα του σήμερα; Τι χώρα είναι τελικά; Τι κοινωνία; Και το θέατρο; Πώς βρίσκει τον χώρο που του πρέπει;

Η Ελλάδα, έτσι κι αλλιώς υπάρχει ως πρόβλημα, είναι και θα υπάρχει ως πρόβλημα, ευτυχώς από τα γεννοφάσκια της, έτσι είναι. Εμάς μας δόθηκε βέβαια το δικόμο προνόμιο να συναντιθούμε με άλλη μία σημαδιακή δεκαετία του '10. Πιστεύω ότι ο ιστορικός του μέλλοντος θα πει για τη νέα Ελλάδα ότι το πρόσωπό της το αποφάσισαν τρεις δεκαετίες του '10. Η δεκαετία του '10 του 19ου αι. που οδήγησε στην επανάσταση του '21. Η δεκαετία του '10 του 20ού αιώνα που οδήγησε στη γεωγραφική επέκταση της χώρας και κορυφώθηκε στη Μικρασιατική καταστροφή, και η δεκαετία του 21ου αι. η οποία καλείται ακόμη και ζητεί να αναγνωστεί από εμάς που την υφιστάμεθα.

Στο μέτρο που δεν μας αρκεί να υφιστάμεθα τη ζωή μας, αλλά και να την ποιούμε και να τη δημιουργούμε, πρέπει να κάνουμε μία δουλειά η οποία σχετίζεται με την επιλογή των αρμόδιων λέξεων. Εάν ο άνθρωπος πρέπει να είναι, όπως έλεγε ο Ίψεν, στο ύψος, να αρθεί δηλαδή, να μην είναι κάτω από αυτό που τον βρίσκει, αλλά στο ίδιο ύψος με αυτό που τον βρήκε, πρέπει να βρει αρμόδιες λέξεις για αυτό που του συνέβη. Γιατί, όπως έλεγε και ο άλλος φιλόσοφος «Εκεί που η λέξη ξαστοχά, κανένα πράγμα δεν υπάρχει», δηλαδή ζω κάτι, εάν δεν βρω τη λέξη να πω αυτό που ζω, είναι σαν να μην έχω ζήσει αυτό που έζησα.

Αυτό λοιπόν έχουν να αντιμετωπίσουν οι σημερινοί Έλληνες. Και γι' αυτό οι ασκήσεις αφασίας, βουβαμάρας του εθνικού ακροατηρίου, κοινού, σήμερα σε μεγάλο βαθμό για μένα είναι εγκυμονούσες στιγμές, οι οποίες προετοιμάζουν την έλευση και τη γέννηση νέων λέξεων σε σχέση με την εμπειρία, με αυτό που μοιραζόμαστε τουλάχιστον τα ξηι τελευταία χρόνια. Το ένα είναι το θέατρο, το άλλο είναι η κρίση. Σε ποίο πλαίσιο θα δούμε την κρίση; Σε ποιο πλαίσιο χρόνου; Σε ποιο πλαίσιο χώρου; Πού θα τοποθετήσουμε αυτή την έννοια της κρίσης; Σαφώς θα πει κάποιος, να το δούμε σε εθνικό πλαίσιο. Ως πλαίσιο εθνικής, ας πούμε, αποκλειστικά αποτυχίας. Έχει πολλά επιχειρήματα αυτό. Αυτό που εγώ ονομάζω: συστατικά διηθενία της ελληνικής περίπτωσης, δηλαδή, ολίγον καπιταλιστικά δίθεν χώρα, δίθεν σοσιαλιστική χώρα, μία χώρα που είναι κάτω από τον όρο της καθολικής υπο-Δύσεως, που παίζεται κάτι. Με αυτή την έννοια, το θέατρο είναι και ομοούσια τέχνη σε σχέση με την ελληνική

πραγματικότητα. Αυτό λοιπόν το πράγμα είναι κάτι που λες ότι θα το δεις σε εθνικό πλαίσιο. Δεν μπορείς όμως να το δεις μόνο σε εθνικό πλαίσιο.

Η οικονομία είναι αυτή που καθορίζει την εξέλιξη μιας κοινωνίας; Πόσο πιο σημαντική είναι από τον πολιτισμό;

Καταρχήν πρέπει να το δεις στο πλαίσιο της απελευθέρωσης της κίνησης του κεφαλαίου που παράγει την έννοια της παγκοσμιοποίησης ή της παγκοσμιοποίησης. Η κίνηση του κεφαλαίου, που δίνει το δικαίωμα σε κάποιον με μια κίνηση ενός πλίκτρου στο Τόκιο να ανατινάξει μια εθνική οικονομία στη Βολιβία, στη Βενεζουέλα ή στην Αθήνα, είναι κάτι που σχετικοποιεί την έννοια του χώρου, που οδηγεί τον προβληματισμό μας σε μια άλλη περιοχή όπου έχει να κάνει η σχέση του χώρου με τον χρόνο. Αυτή η πραγματικότητα, λοιπόν, μας υποχρεώνει να δούμε την κρίση σ' ένα γενικότερο κάδρο που έχει να κάνει με κίνηση, μια στροφή του καραβιού του κόσμου, αυτή τη αφορά από την Κίνα μέχρι την Αργεντινή, και από την Αλάσκα μέχρι την Αυστραλία, και είναι σαν να είμαστε όλοι πάνω στο καράβι δεσμώντες του ιλίγγου και της ναυτίας.

Αυτό είναι από μία άποψη το αίσθημα που εγώ καταθέτω ως προσωπικό, και αίσθημα το οποίο αντανακλά και επιμέρους αισθήματα του ακροατηρίου εν προκειμένω, ότι δηλαδή ζούμε μία φάση όπου το παιχνίδι του καραβιού του κόσμου, υπό συνθήκες καπιταλιστικής ισχύος, η οποία είναι καθολική, παγκόσμια μέχρι νεότερας διαταγής, εμφανίζεται να κάνει αυτή τη στροφή.

Βλέπετε τι γίνεται με το επικείμενο τέλος, την αποχώρηση των ΗΠΑ από τον χώρο της Μέσης Ανατολής, τη μεθόδευση της αποχώρησης αυτής μέσα από τη συνάντηση ΗΠΑ-Ρωσίας κ.λπ. Είναι πράγματα που αφορούν την καθημερινή δημοσιογραφία, αλλά τη σημασία τους, αλλά και τις επιπτώσεις των επιχειρήσεων αυτών, όσον αφορά αυτή τη χωροθέτηση των πραγμάτων στον χάρτη της υδρογείου, δεν μπορούμε ακόμη να τη συνειδητοποιήσουμε. Ίσως γι' αυτό να επιτείνεται η βουβαμάρα. Γιατί προσπαθούμε να δούμε με τα μάτια του παρελθόντος το βίωμα του παρόντος. Και από αυτή την άποψη, είμαστε εκτεθειμένοι, γιατί έχουμε κθεσινά μάτια για τη σημερινή εμπειρία. Αυτό λοιπόν δεν πρέπει να το ξεχνάμε.

Άρα λοιπόν, όπως έλεγε ο Μάο Τσε Τουνγκ «Ζούμε σε ενδιαφέροντες καιρούς, που είναι ευχή και κατάρα μαζί». Αυτό που μοιραζόμαστε όσοι ζούμε αυτή τη στιγμή σ' αυτό τον τόπο και σ' αυτή τη φάση της ιστορίας.

Η Ελλάδα έχει τους πολιτικούς που της αξίζουν;

Η Ελλάδα θα έπρεπε να βγάζει μεγάλους πολιτικούς, και υπογεγραμμένα πορτοκάλια, γιατί είναι μοναδικά. Όπως τα προϊόντα της γης μας, θα έπρεπε να έχουν υπογραφή. Δεν θέλει πολλά πράγματα. Εάν με ρωτούσες όμως ως πολιτικό (γιατί, όπως λέω, έγινα ηθοποιός γιατί δεν μπορούσα να γίνω πολιτικός, και σκηνοθέτης γιατί δεν μπορούσα να γίνω συγγραφέας) το

Το μέτρο της απογοήτευσης αντιστρεφόμενο, μας δείχνει το μέγεθος του στοιχήματος...

ναυαγίο των δύο κλίσεων οδήγησε σε άλλες δύο, καταλάβετε; Το ότι η πολιτική στην Ελλάδα είναι υπόθεση δυσανάλογα μεγάλη ως απαίτηση σε σχέση με το μέγεθος της χώρας. Είναι δυσανάλογα μεγάλη. Ξέρετε, στην Ουγγαρία κάποτε είχε πάει κάποιος από τον Αμαζόνιο να πουλήσει δέρματα κι έμεινε στη Βουδαπέστη αρκετές ημέρες. Και ένας Ούγγρος τον ρώτησε: «Τι ήρθες να πουλήσεις εδώ, αφού τα δέρματα αυτά είναι σπάνια για παπούτσια. Εδώ ο κόσμος πάσχει από πλατυποδία. Είναι φλατ η Ουγγαρία και οι άνθρωποι εδώ φορούν τσόκαρα. Αυτά τα δέρματα προορίζονται για λεπτά πόδια. Δεν τα μαζεύεις να πας στο Παρίσι να βρεις την υγεία σου;». Και πήγε, λέει η ιστορία, στο Παρίσι και βρήκε την υγεία του. Γιατί η Ουγγαρία είναι φλατ χώρα, λέει η ιστορία. Η Ελλάδα μόνο φλατ δεν μπορεί να είναι, και το βλέπετε και τώρα σε ό,τι αφορά τη συζήτηση για την κατανομή των προσφυγικών πληθυσμών και των προσφυγικών ροών.

Τι έγινε και ξαφνικά σας είδαμε πέρυσι στην Φρουνίχου, πάνω στη σκηνή, με μια φόρμα χασάπη της κεντρικής αγοράς με λίγο αίμα στον γιακά; Τι σας έκανε να γράψετε αυτό το κείμενο, να το σκηνοθετίσετε και να αποτελέσει το δικό σας μανιφέστο; Ακούστε. Κάθε έργο που γράφω είναι μια απάντηση σε μία κλήση του καιρού. Σαν να χτύπησε το κινητό και να σου λέει:

—Ο κύριος Παπαβασιλείου;

—Ναι.

—Καιρός εδώ. Η εποχή σου.

—Η εποχή μου;

—Η εποχή σας, κύριε Παπαβασιλείου. Έχετε να πείτε κάτι για μένα.

—Αράν!

Αυτή η κλήση του καιρού είναι μια υπόθεση που τη ζούσαν κυρίως - θέλω να πω για τη διαπλοκή του πολιτικού με το θεατρικό. Ο Αριστοφάνης δεν περίμενε να γράψει ένα τέλειο έργο, για να απαντήσει στην πρόκληση που του έθετε και του ίδιου και των άλλων Αθηναίων η πολιτική του Κλέωνα. Έπρεπε να απαντήσει στο επόμενο φεστιβάλ. Γιατί, ξέρετε, το θέατρο εις την αρχαία Αθήνα συνέβαινε κατ' εξαίρεση. Εμείς έχουμε την εικόνα ενός θεάτρου που συμβαίνει κατά κανόνα. Δηλαδή, έχουμε 365 ημέρες τον χρόνο παραστάσεις. Δεν είναι το ίδιο. Υπήρχε ένας φεστιβαλικός χρόνος μέσα στον οποίο εντασσόταν η θεατρική δραστηριότητα τότε. Επομένως, έπρεπε να απαντήσει ο Αριστοφάνης, διότι φρόντισε να το πει στους Αχαρνές (την πρώτη σωζόμενη κωμωδία του): «το δίκιο το ξέρει και η κωμωδία». Δεν είναι δουλειά της πολιτικής μόνο, δεν είναι δουλειά κανενός, αποκλειστική, η άσκηση της κριτικής και η άσκηση της εκτίμησης που αποφαίνεται. Εντέλει, αυτό είναι δίκαιο, αυτό είναι άδικο, αυτό είναι σωστό, αυτό είναι λάθος. Είμαι συγγραφέας, δίνω φωνή σε κάτι το οποίο αναγνωρίζω ως κοινό αίσθημα και, επομένως, μιλώ από τη θέση αυτή. Το δίκαιο το ξέρει και η κωμωδία. Δεν περίμενε να γράψει με την προοπτική της αιωνιότητας, δεν ήξερε ούτε αυτός, ούτε ο Σοφούλης, ούτε ο Ευριπίδης, ούτε ο Αισχύλος. Δεν υπήρχε το γράφω, και θα παιχτεί μετά από... Υπήρχε ένα αμείλικτο εδώ και τώρα, στο οποίο έπρεπε, στο πλαίσιο του, να πάρει θέση ο ποιητής.

Πέρυσι, στο «Σιχτίρ ευρώ, μπουντρούμ δραχμή, θα πεις κι ένα τραγούδι» ερμηνεύατε έναν ψεκασμένο Νεοέλληνα να σχολιάζει την Ελλάδα της κρίσης και της καταστροφής. Ποια ήταν η αφορμή να γράψετε αυτό το έργο;

Το καλοκαίρι του 2015, υφίσταμαι την κωλοτούμπα του Τσίπρα, τα capital control και την οικονομική εκμηδένιση, διότι ματαιώνεται μία παραγωγή στην οποία ήμουν αναμειγμένος, δεν μπορεί ο παραγωγός, εγώ ο οποίος ζω από τη δουλειά μου και μόνο απ' αυτήν, διότι κατάφερα ως συστηματικός ακτήμων να μην έχω τίποτα, και αν δεν δουλέψω δεν έχω να φάω, επομένως πρέπει να απαντήσω στην επίθεση που υφίσταμαι από την πολιτική του Τσίπρα. Πρέπει να πω τι είναι αυτή η εμπειρία της καθολικής τελειοποίησης, η οποία με βάζει μέσα σε μια ανατροπή, όπως και πολλούς συν-Ελληνες με ποικίλες συνέπειες για τον καθένα.

Μα, θα μου πεις, ήταν τόσο προσωπικό; Ναι, προσωπικό. Δεν μπορώ να πω ότι ήταν μεταφυσικό, αλλά ήταν κάτι το οποίο κατά κάποιον τρόπο θέλω να ελπίζω ότι συναντήθηκε με το γελοιογράφημα της ελληνικής γελοιοκρατίας. Η γελοιοκρατία είναι μια φάση διαφόρων καθεστώτων. Είναι μια φάση της εντροπίας, φάση της διάλυσης. Και στη δημοκρατία ισχύει αυτό, και στον αυταρχισμό, δηλαδή είναι μία στιγμή που λες «Μα ποιι είναι πάνω στην πολιτική σκηνή; Μόνο καραγκιόζηδες;». Ναι. Διότι είναι πολύ απλό, από τη στιγμή που η Ελλάς ντράπηκε να πει και να ζησει το '10 ότι χρεοκόπησε. «Φτού κακά» για τη σωστή λέξη. Μπήκε σε μια διαδικασία, η οποία κορυφώθηκε το καλοκαίρι που μας πέρασε με τη μορφή αυτή που ονομάζεται γελοιοκρατία. Λοιπόν, αυτή είναι μία απάντηση. Πρέπει να γυρίσω πίσω και να δω τι ακούστηκε αυτά τα χρόνια σ' αυτόν τον τόπο για αυτό που έφταιξε.

Είπα, λοιπόν, μία από τις εκδοχές ήταν η εκδοχή του ψεκασμού, ότι το '11, '12 όπου άλλος έβλεπε ουρές των αεροπλάνων, άλλος ουρές ανθρώπων, και έλεγε «Μα δεν το είδες ότι μας ψεκάζουν;» κι άρα οδηγούμαστε στα αποτελέσματα που αυτοί θέλουν, οι ψεκαστές. Άρα, έπρεπε να βρω κάποιον ο οποίος να συμβολίζει και να συνοψίζει την πραγματικότητα ενός ασύλου, όπου οι άνθρωποι είναι εκεί γιατί ψεκάστηκαν, οι τρόφιμοί του, οι οποίοι αναπτύσσουν διάφορες δραστηριότητες και στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύεται κάθε χρόνο ο τρόφιμος της χρονιάς και του ανατίθεται η εκπόνηση ενός λόγου, μιας ομιλίας. Στην προκειμένη περίπτωση είναι ο Φωκίων ο τρόφιμος της χρονιάς.

Η έννοια της ομιλίας ή της διαλέξεως, είναι μία έννοια την οποία τι βλέπουμε ενδεικτικά στον μονόλογο του Τσέχωφ «Οι βλαβερές συνέπειες του καπνού». Έχει μία αναφορά εκεί το κείμενο, αλλά ακουμπά επίσης στην εμπειρία, στο ποσό της ανοψίας που διακινείται και κυκλοφορεί ελεύθερο στον μάταιο τούτο κόσμο. Πόσο μπορούμε να ζήσουμε χωρίς ανοψία. Αυτό ξεπερνά την Ελλάδα.

Βλέπω τις επιθέσεις στο Παρίσι και βλέπω ένα βίντεο, ένα άτομο προφανώς υπό την επίρεια καπίων, φαρμάκων, ο οποίος σέρνει τέσσερις Σύρους στο Ντάτσουν. Λέει λοιπόν το ρεπορτάζ «Ο εγκέφαλος των επιθέσεων στο Παρίσι». Το πρόσωπο αυτό με το που το βλέπεις διαψεύδει την ύπαρξη της έννοιας «εγκέφαλος». Δεν γίνεται αυτός να είναι ο εγκέφαλος ενός τέτοιου πράγματος. Και λέω μετά, μήπως συνδέεται τι είναι αυτό το

Αυτό που εγώ ονομάζω: συστατική δηθενιά της ελληνικής περίπτωσης, δηλαδή, ολίγον καπιταλιστική δήθεν χώρα, δήθεν σοσιαλιστική χώρα, μία χώρα που είναι κάτω από τον όρο της καθολικής υπο-Δύσεως. Με αυτή την έννοια, το θέατρο είναι και ομοούσια τέχνη σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα

οποίο μας κάνει μερικές φορές, χωρίς να το καταλαβαίνουμε, να διολισθαίνουμε από την κόπωση του νοείν στην ανάγκη μιας έτοιμης οποιασδήποτε πίστης; Και τι σημαίνει αυτό για το ατομικό, αλλά και το κοινό μέλλον;

Δηλαδή, ας πούμε, ISIS, ποιος κατασκεύασε τον ISIS -δεν θα μπω σε θεωρίες συνωμοσίας. Δέχομαι λοιπόν ότι υπάρχουν αυτοί που δέχονται να ανατιναχτούν για να πάνε να συναντήσουν τα 180 ουρί του Παραδείσου. Λέει: «Αυτός είναι πιστός. Ένας απόλυτα πιστός». Τόση καταστροφή. Και λένε κάποιιοι, Δυτικοί πια, μετά την 11/9 «Ναι, αυτός δεν λογαριάζει τη ζωή του, άρα είναι επικίνδυνος». Βεβαίως είναι επικίνδυνος. Γιατί δεν λογαριάζει ζωή του; Γιατί είναι πιστός. Ωωω! Και μπαίνουμε λοιπόν σε μια άλλη περιοχή, δηλαδή, όντως, ως ένα σημείο, έχουν δίκιο αυτοί που λένε, και ισχύει για εμάς τους σημερινούς, ότι είναι γελοίο να ζεις χωρίς καμία πίστη. Αλλά από την άλλη μεριά, σκέφτεται κανείς, εάν βάλει αυτό από τη μια μεριά και από την άλλη να καλύψουμε ντε και καλά την ανάγκη για πίστη μ' ένα οτιοδήποτε υποκατάστατο.

Εάν τα βάλεις αυτά στη ζυγαριά, προτιμάς το άδοξο, χωρίς πίστη; Ναι, καταλαβαίνω. Αυτό είναι δύσκολο. Ο Αριστοτέλης συνέδεε αυτό με την ελευθερία: «Δούλος είναι αυτός που δεν έχει μούσα». Δηλαδή, όποιος δεν συνομιλεί και δεν λογοδοτεί σε κάτι που τον ξεπερνά. Γι' αυτό και ο άνθρωπος το έχει ανάγκη, για να φτιάξει έστω και μισό πράγμα που να αξίζει τον κόπο σ' αυτόν τον κόσμο. Γι' αυτό λοιπόν η ανοικτή ερώτηση, το ανοικτό πρόβλημα είναι για μένα ίσως το πιο σημαντικό που αφορά την ποιότητα της ζωής σήμερα. Αυτή η παράσταση είναι μία απάντηση άμεση σε πραγματικό χρόνο στην κλήση του καιρού. Το «Σικτίρ» πατάει και σε μία παράδοση της ελληνικής επιθεώρησης, περνώντας την έννοια του νούμερου, τροποποιώντας την περσόνα αυτή και κάνοντας διάφορες εκδοχές, σαν να αναθέτει την ανανέωση του νούμερου στο πρόσωπο αυτό για πέντε-έξι επαναλήψεις, εκδοχές μάλλον. Μία τέτοια προσέγγιση.

Έχετε πει: «Είμαι Έλληνα, και ως εκ τούτου είναι αδύνατον να είμαι σοβαρός». Και, επίσης, ότι «το θέατρο είναι ένα από τα πεδία της επένδυσης, παγιδεύει τον θεατή σε μια εργασία, χωρίς να το περιμένει. Είναι σχεδόν μια υπόσχεση ερωτικής πράξης». Πώς γράφετε;

Αυτή η ενέργεια που υπάρχει, για παράδειγμα, στο «Σικτίρ» είναι

πολύ υλική, πραγματική, πρακτική, και καθόλου μεταφυσική, αλλά μερικές φορές, ξέρετε, εκεί είναι η ειρωνεία. Εκεί που πάει κανείς να καλύψει μια πρακτική ανάγκη, ανοίγει μια πόρτα ενός δεύτερου νοήματος που κανένας δεν μπορεί να το ελέγξει. Το γεννάει στους άλλους. Γιατί, σε τελευταία ανάλυση, η δική μας η δουλειά, όπως στο αρχαίο θέατρο, από την ώρα που υπήρξε η έννοια της δημοκρατικής μάζωσης, η έννοια του κοινού, η δική μας δουλειά σπριζεται στην πρωτοκαθεδρία του θεατή.

Αυτό που ο αρχαίος παίρνει τα μεγάλα μεγέθη των μύθων και προβαίνει σ' ένα είδος οικειοποίησης των μεγεθών διά της ταπεινώσεώς τους. Ισχύει και για τους αρχαίους ήρωες και για τα πρόσωπα του μύθου αυτό που λέγαμε «Καλύτερα να μας ακούν παρά να μας βλέπουν». Όσο ήταν αυτοί ονόματα στο στόμα του ραψωδού, αοιδού, χωρίς κανένα στοιχείο αναπαράστασης, πράγμα που γίνεται με τη δημιουργία του θεάτρου τον 5ο αιώνα, αυτοί είχαν ένα μέγεθος για τη συνείδηση των ακροατών, το οποίο μέγεθος δοκιμάζεται από την ώρα που ένας μαντράχαλος που υποδύεται την Κλυταιμνήστρα (γυναίκες δεν έβγαζαν στη σκηνή), γίνεται για τον θεατή ένας δακτυλοδεικτούμενος που λέει δηλαδή, «Αυτή είναι η Κλυταιμνήστρα. Μα είναι δυνατόν;». Η οπτικοποίηση πάει με την ταπείνωση.

Ξέρετε, η μπανανίζασιόν μέσα στη σύγχρονη, ηλεκτρονική, τηλεοπτική, δημοκρατία της εικόνας των αρχόντων. Οπτικοποίησαν το προφορικό. Ήταν ένα όνομα η Κλυταιμνήστρα, και έγινε ένας μαντράχαλος. Υπάρχει μια ζωντανή παράδοση που έχει να κάνει με την ελληνική εμπειρία, με την οικειοποίηση των μεγεθών διά της ταπεινώσεώς τους. Οι Έλληνες δεν είχαν σοφούς. Σοφούς είχε στην άλλη πλευρά, στην Περσία, ο αντίπαλος. Οι μάχες στον Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα. Οι φιλόσοφοι νίκησαν τους σοφούς. Εκτοτε απελευθέρωσαν τη δημιουργική ελευθερία του κόσμου που λέγεται κόσμος της Δύσης και είναι κάτι το οποίο, ακόμη και σήμερα, εγώ ντρέπομαι πραγματικά που, σε αυτή τη χώρα, όπου μπορεί να θεωρηθεί το λίκνο του φιλοσοφείν, δεν έχουμε έναν θεσμό, ο οποίος να ενσαρκώνει αυτό το πράγμα που αναγνωρίζεται με όρους χωροταξικούς, γεωγραφικούς, ότι είναι χαρακτηριστικό αυτής της γης.

Η φιλοσοφία δεν υπάρχει ως μάθημα στα ελληνικά σχολεία. Υπάρχει μια νεοελληνική τραγωδία, η οποία περνάει μέσα από την περιπέτεια που λέγεται ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Επομένως, αυτοί που καλούνται να γίνουν αρχιτέκτονες της Ελλάδας της επόμενης μέρας, έχουν πολλή δουλειά. ●

Social Media Thoughts

ΤΗΣ ΛΗΔΑΣ ΤΣΕΝΕ*

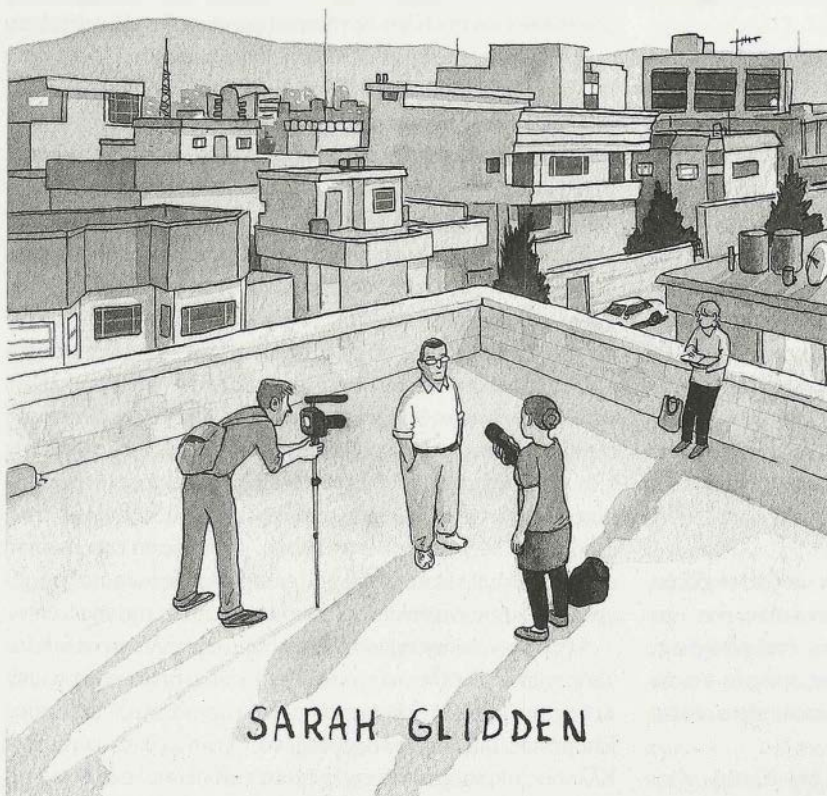
* Η **Λήδα Τσενέ** είναι διδάκτωρ του Παντείου Πανεπιστημίου. Διδάσκει στο ΜΠΣ «Επικοινωνία και νέα Δημοσιογραφία» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

«Πολλοί είναι εκείνοι που αναζητούν και πειραματίζονται με νέους τρόπους αφήγησης των γεγονότων, προκειμένου να μπορέσουν να κάνουν ακόμα πιο ελκυστικές τις ιστορίες τους...»

«Rolling Blackouts»: Κόμικς, η Ένατη Τέχνη

ROLLING BLACKOUTS

DISPATCHES FROM TURKEY, SYRIA, AND IRAQ

Η Sarah Glidden, που μας χαρίζει ένα υπέροχο graphic novel, μιλάει στη «Δημοσιογραφία».

Τα τελευταία χρόνια, στο πεδίο των Μέσων βιώνουμε μια κρίση σε παγκόσμιο επίπεδο, τόσο οικονομική όσο και αξιών και εμπιστοσύνης. Ειδικά στη χώρα μας, σύμφωνα και με το πιο πρόσφατο Digital News Report του Reuters Institute (2016), το έλλειμμα εμπιστοσύνης στους δημοσιογραφικούς οργανισμούς αγγίζει το 80%. Την ίδια ώρα, τα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης φέρνουν στην επιφάνεια αξίες, όπως η συνεργασία, η διαφάνεια, ο πλουραλισμός και, επιπλέον, γίνονται το μέσο επανασύνδεσης του δημοσιογράφου με το δημόσιο συμφέρον. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, αναδεικνύονται νέες τάσεις, όπως αυτή της κοινωνικής δημοσιογραφίας (social journalism) που επιχειρεί να αντιστρέψει το σημείο εστίασης των Μέσων από τα πάνω προς τα κάτω και να δημιουργήσει καλύτερους διαύλους επικοινωνίας, αλλά και εκπροσώπησης όλων των φωνών στα μήντια. Ο δημοσιογράφος καλείται να λειτουργήσει σαν καταλύτης αλλαγών, ο οποίος αναγνωρίζει τις ανάγκες των κοινοτήτων που υπηρετεί και προσπαθεί συνεχώς να παράγει όχι μόνο περιεχόμενο, αλλά και να προσφέρει και επιπρόσθετες υπηρεσίες, όπως για παράδειγμα εκπαίδευση.

Επιπλέον, πολλοί είναι εκείνοι που αναζητούν και πειραματίζονται με νέους τρόπους αφήγησης των γεγονότων, προκειμένου να μπορέσουν να κάνουν ακόμα πιο ελκυστικές τις ιστορίες τους. Ένας τέτοιος τρόπος είναι και τα κόμικς. Ήδη από τη δεκαετία του '90 ο

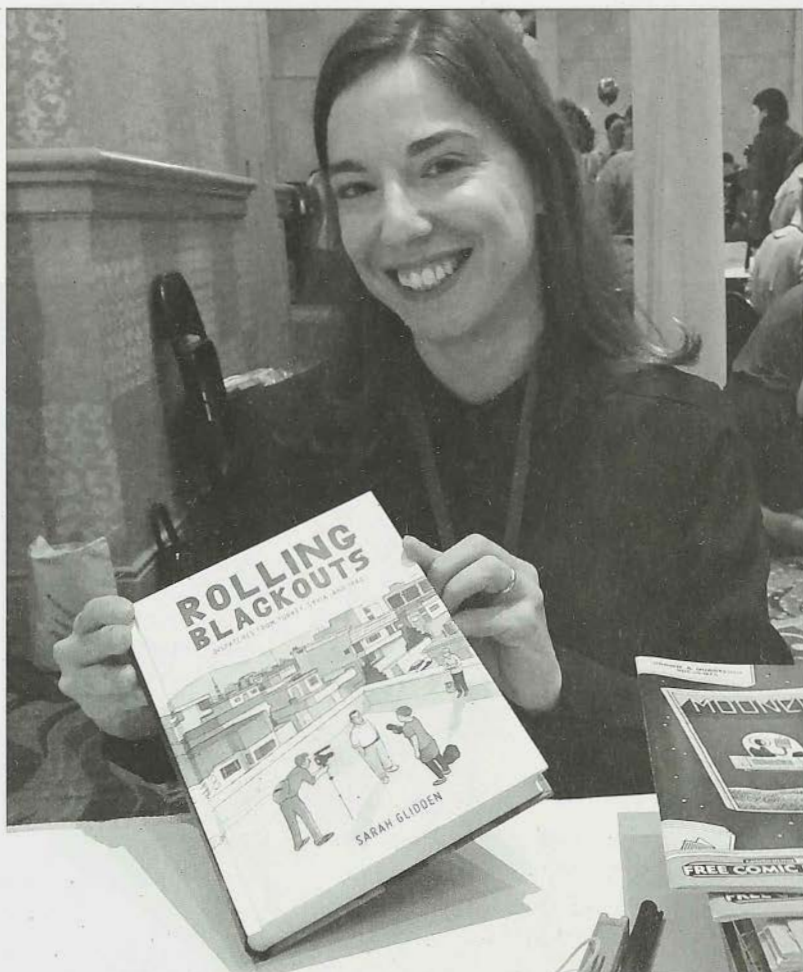
Joe Sacco με το πολυβραβευμένο κόμικ του «Palestine» άνοιξε το δρόμο για την ανάμειξη της 9ης τέχνης με αυτή της δημοσιογραφίας, αποδεικνύοντας με τον καλύτερο τρόπο ότι οι εικονογραφημένες αφηγήσεις δεν έχουν να ζηλέψουν τίποτα ακόμα και από τις πιο εμπεριστατωμένες δημοσιογραφικές έρευνες.

Από τότε μέχρι σήμερα, αρκετοί ακολούθησαν το παράδειγμα του Sacco και κατέγραψαν σημαντικά γεγονότα της παγκόσμιας ιστορίας, αξιοποιώντας την πλούσια γλώσσα των κόμικς. Μια από αυτούς είναι και η Sarah Glidden, η οποία αποφάσισε να μας χαρίσει όχι μόνο ένα υπέροχο graphic novel, αλλά και ένα καινοτόμο εγχειρίδιο δημοσιογραφίας, όπως το χαρακτήρισαν ορισμένοι.

Το Ιράκ, η Συρία και οι πρόσφυγες

Το Rolling Blackouts (εκδ. Drawn and Quarterly, 2016) εξιστορεί το οδοιπορικό της δημιουργού και δύο φίλων της δημοσιογράφων, καθώς αναζητούν ιστορίες σχετικά με την επίδραση του πολέμου στο Ιράκ, στην ευρύτερη Μέση Ανατολή και, ειδικότερα, στους πρόσφυγες πολέμου. Καθώς ταξιδεύουν από την Τουρκία στο Ιράκ και από εκεί στη Συρία, η Glidden παρακολουθεί τους δημοσιογράφους να καταγράφουν τις προσωπικές ιστορίες εμπλεκόμενων, σε μια προσπάθεια τελικά να απαντήσουν στο ερώτημα πώς πρέπει να είναι η δημοσιογραφία σήμερα.

Συνομιλώνοντας με την Glidden, σε μια σύντομη συνέντευξη που παραχώρησε στο περιοδικό «Δημοσιογραφία», είχαμε την ευκαιρία να μάθουμε για ποιους λόγους επέλεξε τα κόμικς για να αφηγηθεί αυτή την ιστορία, αλλά και το τι σημαίνει καλή δημοσιογραφία για την ίδια. Όπως μας ανέφερε χαρακτηριστικά, το βασικό κίνητρο για τη δημιουργία του Rolling Blackouts ήταν το προσωπικό της ενδιαφέρον για το πώς διεξάγεται σήμερα η δημοσιογραφία, ενώ η επιλογή του κόμικ σαν μέσο αφήγησης ήταν μάλλον μονόδρομος, καθώς κατάφερνε να συνδυάσει διαφορετικούς τρόπους αφήγησης με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο.

Και κάπου σε αυτό το σημείο, η λέξη «αντίκτυπος» έπεσε στο τραπέζι. Παρόλο που κατά τη διάρκεια της έρευνας και της παραγωγής του Rolling Blackouts η ίδια δεν είχε σκεφτεί ποιος θα μπορούσε να είναι ο κοινωνικός αντίκτυπός του, στη συνέχεια παραδέχτηκε ότι «αν μπορεί να βοηθήσει κάθε αναγνώστη να σκεφτεί λίγο περισσότερο για τη διαδικασία παραγωγής δημοσιογραφικών ερευνών και ταυτόχρονα να τον εκπαιδεύσει σε μια πιο συνειδητή και υπεύθυνη καταναλωτική συμπεριφορά απέναντι στα μηντιακά προϊόντα ή ακόμα να προκαλέσει το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για τους πρόσφυγες», θα ήταν πολύ χαρούμενη.

Αφήνοντας την πιο δύσκολη ερώτηση για το τέλος, η Sarah μας άφησε με μια γλυκόπικρη γεύση για το παρόν, ίσως και για το μέλλον της δημοσιογραφίας. Σύμφωνα με την ίδια, «η δημοσιο-

γραφία είναι ένας από τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι προσπαθούν να εξηγήσουν τον χαοτικό μας κόσμο. Είναι ο τρόπος συλλογής μεγάλου αριθμού πληροφοριών και η ανάλυσή τους προκειμένου να γίνουν κατανοητές. Και σίγουρα είναι απαραίτητη για μια υγιή κοινωνία. Σίγουρα όμως, είναι δύσκολη και περίπλοκη δουλειά. Και είναι ακόμα πιο δύσκολο να παραχθεί καλή δημοσιογραφία, που θα είναι και βιώσιμη, με τέτοιο τρόπο ώστε να μην προκαλέσει σύγκρουση συμφερόντων και να παραμείνει ανεξάρτητη. Η δημοσιογραφία σήμερα έχει πολλές προκλήσεις να αντιμετωπίσει. Πώς θα μπορέσει να συμπεριλάβει όλες τις φωνές, όλων των πολιτών από κάθε υπόβαθρο; Πώς θα κερδίσει ξανά την εμπιστοσύνη των ακροατηρίων; Αυτή τη στιγμή στεκόμαστε όλοι σκεπτικοί απέναντι της».

Το ίδιο και εμείς. ●

Αν και εκτιμάται σχεδόν αδύνατο η Marine Le Pen να κερδίσει την προεδρία στον β' γύρο, θεωρείται βέβαιο ότι τα ποσοστά που θα εξασφαλίσει θα καταγράψουν ιστορικό ρεκόρ για το Εθνικό Μέτωπο και θα προκαλέσουν σίγουρα έναν ακόμη πολιτικό σεισμό που θα γίνει αισθητός πολύ πέρα από τα γαλλικά σύνορα.

Μπροστά στην απειλή της «νέας ακροδεξιάς»

«Σταθμός» η εκλογική μάχη στη Γαλλία -23 Απριλίου και 7 Μαΐου-
για την ακροδεξιά μετατόπιση του ευρωπαϊκού πολιτικού σκηνικού
συνολικά για την Ευρώπη

ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΜΑΥΡΟΥΛΗ*

T

ο 2017 θα είναι η χρονιά μας, έρχεται η σειρά μας» θριαμβολογούσε την επομένη των προεδρικών εκλογών του Δεκεμβρίου 2016 στην Αυστρία ο επικεφαλής του ακροδεξιού Κόμματος της Ελευθερίας FPÖ. Λίγες ώρες μετά την παραδοχή ήττας του υποψηφίου του κόμματός του Nobert Hofer, ο Heinz Christian Strache έγραφε τη φράση αυτή στο facebook¹. Και όσο και αν ακούγεται αντιφατικό, πρόκειται για μια, μάλλον, άκρως ρεαλιστική προσέγγιση, με τα λόγια του Strache να αποκτούν

μια προφητική απειλητική χροιά που δεν αφορά μόνο τη χώρα του.

Ο Hofer έχασε, τελικά, τον προεδρικό θώκο για περίπου 300.000 ψήφους, μετά από μια μαραθώνια προεκλογική εκστρατεία, καθώς η εκλογική αναμέτρηση του Μαΐου του 2016 επαναλήφθηκε, λόγω παρατυπιών, τον Δεκέμβριο. Απέναντί του ενώθηκαν όλες οι παραδοσιακές αστικές πολιτικές δυνάμεις της χώρας, στηρίζοντας τον αντίπαλό του και νυν πρόεδρο, ηγέτη των Πρασίνων, Alexander Van der Bellen. Κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να μπορεί να γίνει το 2018, που στις βουλευτικές εκλογές καθείς θα διεκδικήσει το δικό του κομμάτι ψήφων. Τότε, εκτός σημαντικού απορόπτου, το Κόμμα της Ελευθερίας, με εδραιωμένη επιρροή στο 1/3 των ψηφοφόρων μέχρι στιγμής, εκτιμάται ότι θα εξασφαλίσει τη νίκη, κεφαλαιοποιώντας τη βαθιά δυσαρέσκεια του εκλογικού σώματος απέναντι στα δύο κόμματα που μοιράστηκαν την εξουσία στη χώρα από το 1945 και μετά: τους Σοσιαλδημοκράτες και το δεξιό Λαϊκό Κόμμα.

Για το 2018 προγραμματίζονται και δύο άλλες εκλογικές αναμετρήσεις στην Ευρώπη, στις οποίες η ακροδεξιά φαίνεται να έχει, μέχρι σήμερα τουλάχιστον,

* Η **Ελένη Μαυρούλη** είναι διδάκτορας του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου. Εργάζεται ως ανταποκρίτρια στο Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων.

¹ <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/12/05/time-comes-says-defiant-austrian-far-right-freedom-party-claims/>

εξασφαλισμένο προβάδισμα. Στην Ουγγαρία, το ακροδεξιό κυβερνών κόμμα Fidesz του Viktor Orbán φαίνεται ότι θα δώσει σκληρή μάχη για να ανακόψει τη μετατόπιση των ψηφοφόρων του προς το ακόμη πιο ακραίο με νεοναζιστικά χαρακτηριστικά, Jobbik του οποίου τις αντισημιτικές, ρατσιστικές, αντιμεταναστευτικές θέσεις έχει, κατά κόρον, υιοθετήσει εδώ και καιρό². Στη Σουηδία το ακροδεξιό κόμμα «Σουηδοί Δημοκράτες» εκτιμάται, σήμερα τουλάχιστον, ότι θα βγει νικητής από τις βουλευτικές κάλπες με αιχμή της προπαγάνδας του τον αντιμεταναστευτικό ρατσιστικό λόγο³.

Στην Πολωνία, δε, στην εξουσία βρίσκεται επίσης ένα ακροδεξιό κόμμα, το Κόμμα του Νόμου και της Δικαιοσύνης, που ελέγχει τόσο την κυβέρνηση όσο και προεδρία από το 2015. Έχει την ίδια ξενοφοβική, αντιμουςουλμανική ρητορική, αλλά πολύ περισσότερο από τις υπόλοιπες συγγενείς πολιτικές δυνάμεις του στον ευρωπαϊκό χώρο ασχολείται με τη θρησκεία (τον καθολικισμό), τον συντηρητισμό στις οικογενειακές σχέσεις και στη θέση της γυναίκας, με τελευταίο «κρούσμα» την απόπειρά του να απαγορεύσει τις αμβλώσεις το 2016⁴. Το Κόμμα του Νόμου και της Δικαιοσύνης, πάντως, είναι σθεναρός υποστηρικτής της ΕΕ, όπως και οι περισσότερες ακροδεξιές δυνάμεις στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Αυτό οφείλεται καταρχάς στο γεγονός ότι, στην παρούσα χρονική στιγμή, οι χώρες αυτές λαμβάνουν την μερίδα του λέοντος από τα κονδύλια της ΕΕ, αλλά και στο ότι, λόγω του παρελθόντος τους ως μελών του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η ΕΕ παραμένει ακόμη ελκυστική για πολιτικο-ιδεολογικούς λόγους ως το αντίθετο του παρελθόντος τους.

Πριν από όλα αυτά, όμως, είναι το 2017. Και οι εκλογικές μάχες, που αναμένονται μέσα σε αυτό το έτος, σε κομβικές χώρες της Ευρώπης, θα αποτελέσουν σταθμό και κριτήριο για το τι μέλλει γενέσθαι σε όσες τις ακολουθούν, αλλά και για το πολιτικό σκηνικό που βρίσκεται υπό διαμόρφωση σε όλη την ΕΕ: Ολλανδία, Γερμανία και Γαλλία.

Ολλανδία – Γερμανία: Δεν κρίνεται η κυβέρνηση μεν, αλλά...

Η Ολλανδία, η 5η μεγαλύτερη οικονομία της ευρωζώνης, άνοιξε την αυλαία αυτών των αναμετρήσεων στις 15 Μαρτίου. Το ακροδεξιό «Κόμμα της Ελευθερίας» (PVV) του Geert Wilders συγκέντρωσε τελικά 13,1% κερδίζοντας σε ποσοστό και σε έδρες, αφού εξασφάλισε 5 επιπλέον εκπροσώπους στο 150μελές κοινοβούλιο φθάνοντας τους 20. Το τελικό αυτό ποσοστό κυμαίνεται στο χαμηλότερο σημείο των προεκλογικών εκτιμήσεων για την επιρροή του Wilders. Ούτως ή άλλως βέβαια, λόγω του κατακερματισμού του πολιτικού σκηνικού, αλλά και της απλής αναλογικής χωρίς bonus, ακόμη και πρώτος να κατάφερνε να εξέλθει από την κάλπη ο Wilders, δεν θα μπορούσε να κυβερνήσει, καθώς θα έπρεπε να διασφαλίσει τη συνεργασία αρκετών άλλων κομμάτων, διευκόλυνση που

ουδείς ήταν διατεθειμένος να τους παράσχει⁵.

Παρόλα αυτά, η σημασία της καταγραφής ενός τέτοιου ποσοστού για ένα κόμμα, που λίγες μέρες πριν τις εκλογές, δεν είχε στο πρόγραμμά του παρά μία και μόνη σελίδα γεμάτη με συνθήματα αντί για προτάσεις («Η Ολλανδία για τους Ολλανδούς», «Χρήματα για τους Ολλανδούς πολίτες και όχι για ολόκληρο τον πλανήτη και όσους δεν θέλουμε να βρίσκονται εδώ» και άλλα παρόμοια περί ενίσχυσης της ασφάλειας και της αστυνόμευσης, κατά της ΕΕ και του ευρώ) είναι εξαιρετικά βαρύνουσα. Καταδεικνύει, προφανώς, ότι οι ψηφοφόροι του δεν ενδιαφέρονται τόσο για τις ανύπαρκτες, ουσιαστικά, προτάσεις του, όσο για την απέχθεια που ο πολιτικός του λόγος εκφράζει απέναντι στο κυρίαρχο πολιτικό σκηνικό.

Δύσκολες στιγμές περνά και η Εναλλακτική για τη Γερμανία - AfD, τους τελευταίους μήνες, με αφορμή τη δήλωση σημαίνοντος στελέχους της, τον Ιανουάριο, ότι πρέπει να υπάρξει στροφή 180 μοιρών ως προς την κουλτούρα της Γερμανίας σχετικά με την προσπάθεια εξιλέωσης για το ναζιστικό της παρελθόν. Η δήλωση του Björn Höcke δίχασε το κόμμα ως προς τη στάση που έπρεπε να τηρηθεί τόσο απέναντι στον ίδιο τον Höcke όσο και απέναντι στη θέση που διατύπωσε, η οποία «άνοιξε» το ζήτημα της πολιτικής του ταυτότητας.

Με θέσεις κυρίως αντιμεταναστευτικές, υπέρ της διάλυσης της ΕΕ και του ευρώ, υπέρ της παραδοσιακής οικογένειας και της ενίσχυσής της, κατά των αμβλώσεων και των εναλλακτικών τρόπων ζωής, το AfD, που κάνει εντυπωσιακή εμφάνιση τα 4 χρόνια ύπαρξής του, βρίσκεται, στις τωρινές δημοσκοπήσεις, κάτω από το 10%, ποσοστό που το φέρνει στη Βουλή, αλλά χωρίς πολλές προσδοκίες. Βασικό του πρόβλημα φαίνεται να είναι το πώς θα διαχειριστεί το ζήτημα του νεοναζισμού, από τον οποίο τα μισά του στελέχη παίρνουν αποστάσεις, κάποια άλλα όμως όχι. Πάντως, δεν φαίνεται να είναι τυχαίο ότι, από τότε που εμφανίστηκε, έχει απορροφήσει σημαντικό μέρος των ψηφοφόρων του νεοναζιστικού NPD, το οποίο κατακρημνίζεται δημοσκοπικά⁶.

Βαρόμετρο η Γαλλία στη μεγάλη μάχη της ακροδεξιάς

Με αυτά τα δεδομένα, γίνεται σαφές ότι το μεγάλο στοίχημα της ευρωπαϊκής ακροδεξιάς, για το 2017, εντοπίζεται στη Γαλλία: στις προεδρικές εκλογές του Απριλίου και στις βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου. Και εδώ το Εθνικό Μέτωπο της Marine Le Pen, μέχρι στιγμής, συνεχίζει την εντυπωσιακή ανοδική του πορεία. Αν και εκτιμάται σχεδόν αδύνατο η Marine Le Pen να κερδίσει την προεδρία στον β' γύρο, θεωρείται βέβαιο ότι τα ποσοστά που θα εξασφαλίσει θα καταγράψουν ιστορικό ρεκόρ για το Εθνικό Μέτωπο και θα προκαλέσουν σίγουρα έναν ακόμη πολιτικό σεισμό που θα γίνει αισθητός πολύ πέρα από τα γαλλικά σύνορα.

«Η Marine Le Pen πιθανότατα θα συγκεντρώσει 26-

2 <http://www.spiegel.de/international/europe/ruling-hungarian-fidesz-party-adopts-policies-of-far-right-jobbik-party-a-880590.html>

3 <http://www.zerohedge.com/news/2017-03-10/swedens-far-right-gaining-ground-social-problems-mount>

4 <http://politicalcritique.org/cee/poland/2016/tilles-pis-far-right/>

5 <https://www.bloomberg.com/politics/articles/2017-03-03/wilders-jump-starts-campaign-as-his-party-sinks-in-dutch-polls>

6 <http://www.dw.com/en/10-things-you-need-to-know-about-the-afd/a-37208199>

Οι εκλογικές μάχες, που αναμένονται σε κομβικές χώρες της Ευρώπης, θα αποτελέσουν σταθμό και κριτήριο για το τι μέλλει γενέσθαι σε όσες τις ακολουθούν, αλλά και για το πολιτικό σκηνικό που βρίσκεται υπό διαμόρφωση σε όλη την ΕΕ: Ολλανδία, Γερμανία και Γαλλία.

28% των ψήφων στον α' γύρο των προεδρικών εκλογών, θα περάσει στον β' γύρο όπου τελικά θα ηττηθεί, σε κάθε περίπτωση συγκεντρώνοντας, όμως, ένα ποσοστό μεταξύ 40-45%, το οποίο το κόμμα της δεν κατάφερε ποτέ στο παρελθόν να εξασφαλίσει. Στις βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου, δε, το Εθνικό Μέτωπο, που σήμερα δεν έχει παρά μόνο 2 βουλευτές, θα μπορούσε να καταφέρει να εκλέξει τουλάχιστον 15 εκπροσώπους στο Κοινοβούλιο», εκτιμά, μιλώντας στη «Δημοσιογραφία» ο Jean Yves Camus, Διευθυντής του Παρατηρητηρίου πολιτικού ριζοσπαστισμού -Observatoire des Radicalités Politiques (ORAP)- και ερευνητής του Ινστιτούτου Διεθνών και Στρατηγικών Σχέσεων - Institut de Relations Internationales et Stratégiques (IRIS)- εξειδικευμένος στην ακροδεξιά. Ο Camus εκτιμά ότι, παρόλα αυτά, το Εθνικό Μέτωπο παραμένει ένα κόμμα βαθιά απομονωμένο, με το οποίο κανείς, ούτε η γαλλική συντηρητική δεξιά, δεν θέλει να συνεργαστεί για να σχηματίσει κυβέρνηση.

Ανάλογη εκτίμηση έχει και η καθηγήτρια κοινωνιολογίας και πολιτειολόγος Nonna Mayer, Ομότιμη Διευθύντρια Ερευνών στο Εθνικό Κέντρο Επιστημονικής Έρευνας - Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS). Σημειώνει στη Δημοσιογραφία ότι η εκλογική δυναμική του Εθνικού Μετώπου δεν ξεκινά τώρα. Το 2012, στον α' γύρο των προεδρικών εκλογών είχε συγκεντρώσει 18%, στις ευρωεκλογές του 2014 εξασφάλισε το 1/4 του συνόλου των ψήφων, στις περιφερειακές του 2015 περίπου το 28%, ποσοστό που μεταφράζεται σε 6,8 εκατομμύρια ψήφους, καταγράφοντας θεαματική εκλογική πρόοδο. Για το 2017, όπως λέει, οι μισές δημοσκοπήσεις δίνουν στην Marine Le Pen 25-27% στον α' γύρο και, σε ορισμένες εξ αυτών, έρχεται πρώτη και σχεδόν σε όλες περνά στον β' γύρο, όπου θα μπορούσε να συλλέξει 36-42%! Η Ν. Mayer, πάντως, συστήνει προσοχή, καθώς η προεκλογική εκστρατεία που βρίσκεται σε εξέλιξη στη Γαλλία είναι μοναδική όσον αφορά τις ανατροπές που παρουσιάζει και κανείς δεν ξέρει τι κατάληξη θα έχει, τελικά, στις κάλπες. Ωστόσο, συμπληρώνει, η Marine Le Pen φαίνεται να συνεχίζει τη δυναμική της πορεία και οι ψηφοφόροι της εμφανίζονται αποφασισμένοι για την επιλογή τους, περισσότερο από κάθε άλλου υποψηφίου.

Γιατί «ανεβαίνει» το Εθνικό Μέτωπο;

«Το αυξανόμενο εκλογικό ποσοστό του Εθνικού Μετώπου οφείλεται κυρίως στην εντεινόμενη έλλειψη εμπιστοσύνης ολοένα μεγαλύτερου μέρους του εκλογικού σώματος απέναντι στα παραδοσιακά κόμματα, τους σοσιαλδημοκράτες και τους συντηρητικούς. Οφείλεται όμως και στην απίχισή που έχει ο αντιμεταναστευτικός του λόγος, καθώς και ο λόγος του περί εθνικής κυριαρχίας (που τείνει, χωρίς να το λέει ανοιχτά, υπέρ μιας αποχώρησης από την ΕΕ)», υποστηρίζει ο Jean Yves Camus.

Για τη Nonna Mayer οι βασικοί παράγοντες της εντυπωσιακής αυτής πορείας είναι τρεις. Ο πρώτος σχετίζεται με το «πλαίσιο». Η προσφυγική κρίση, η οικονομική κρίση από το 2008 και η σειρά των τρομοκρατικών επιθέσεων επί γαλλικού εδάφους «διαμορφώνουν ένα πολύ καλό πλαίσιο για την προπαγάνδα του Εθνικού Μετώπου που έχει στο επίκεντρό της τη μετανάστευση και την ασφάλεια».

Ο δεύτερος παράγοντας είναι η στρατηγική της ίδιας της Marine Le Pen, που κατάφερε να επωφεληθεί τα μέγιστα από το πλαίσιο αυτό. Ταυτόχρονα όμως, σημειώνει η Ν. Mayer, από το 2011 που ανέλαβε τα ηνία, ξεκίνησε μια εκστρατεία «αποδοιμοποίησης» για να αμβλύνει την εικόνα του Εθνικού Μετώπου και της ίδιας σε σχέση με ό,τι επικρατούσε την περίοδο της ηγεσίας του πατέρα της. «Η ρητορική της είναι ότι δεν είμαστε ενάντια στη «δημοκρατία» αντίθετα είμαστε οι πιο μεγάλοι υπέρμαχοι της δημοκρατίας, υπερασπιζόμαστε τις αξίες της δημοκρατίας ενάντια στον ισλαμιστικό φονταμενταλισμό. Στο πρόγραμμά της μιλά για τα δικαιώματα των γυναικών, των ομοφυλόφιλων, των Εβραίων και τονίζει ότι υπερασπίζεται την αρχή της laïcité, που είναι θεμελιώδης στη δημοκρατική παράδοση της Γαλλίας. Ήξερε ουσιαστικά να παρουσιάσει με διαφορετικό τρόπο τον λόγο του πατέρα της, από τον οποίο ουσιαστικά δεν απέχει και είναι η εθνική προτίμηση» όπως υπογραμμίζει.

Ο τρίτος λόγος, τονίζει η Ν. Mayer, είναι η λαϊκή δυσανεμία προς το σύνολο της πολιτικής τάξης στη χώρα, η αίσθηση ότι είναι ανίκανη να λύσει τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πολίτες, δηλαδή την οικονομική και προσφυγική κρίση και την ανεργία. «Στη Γαλλία δεν υπήρ-

χε ποτέ τόσο μεγάλη απόρριψη της κυρίαρχης πολιτικής σκηνής: 4 στους 5 Γάλλους λένε ότι οι πολιτικοί δεν ασχολούνται με το τι σκέφτονται οι πολίτες, 2 στους 3 θεωρούν ότι οι πολιτικοί είναι διεφθαρμένοι και μόνο ένα 12% έχει εμπιστοσύνη στα κόμματα. Η κατάσταση αυτή είναι πολύ ευνοϊκή για ένα κόμμα που παρουσιάζεται ως αντιπονητικό, αντι-ελίτ, λαϊκιστικό όπως το Εθνικό Μέτωπο», επισημαίνει. Ταυτόχρονα, το Εθνικό Μέτωπο ευνοείται και από την πολυδιάσπαση που υπάρχει τόσο στον χώρο της δεξιάς όσο και της αριστεράς. Η Marine Le Pen τονίζει ότι στον δικό της πολιτικό χώρο υπάρχει ένα κόμμα, μία υποψήφια, ένα πρόγραμμα και αξίζει τον κόπο να το δοκιμάσει κανείς, αφού έχει δοκιμάσει τα άλλα μεγάλα κόμματα.

Για τον Alain Dru, μέλος της Εθνικής Συμβουλευτικής Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, σημαντικό ρόλο στη δυναμική του Εθνικού Μετώπου έχουν διαδραματίσει και οι πολιτικές επιλογές των δύο τελευταίων προεδριών της χώρας. Ο Nicolas Sarkozy, σημειώνει στη «Δημοσιογραφία», συνέβαλε να «αποδαιμονοποιηθεί» ο ρατσιστικός, αντιμεταναστευτικός λόγος του Εθνικού Μετώπου, καθώς και οι σκληρές του θέσεις για την αστυνόμευση και την ασφάλεια, αντιγράφοντας τις, ενώ ταυτόχρονα προχώρησε σε σειρά νομοθετημάτων (στο ασφαλιστικό, στο εργασιακό κ.λπ.) που επιδείνωσαν τη ζωή των Γάλλων εργαζομένων. Αντιστοιχώς, ο François Hollande μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις υιοθέτησε την επιχειρηματολογία ασφαλείας του Εθνικού Μετώπου και επέμεινε στην παράταση ενός εντελώς άχρηστου και εχθρικού για την προστασία των δικαιωμάτων καθεστώτος έκτακτης ανάγκης. Επίσης, εγκαταλείποντας όλες τις προεκλογικές του δεσμεύσεις, υιοθέτησε σειρά νομοθετημάτων, όπως ο εργασιακός νόμος (νόμος el Khomri) ή οι νόμοι Macron, που άνοιξαν την πόρτα στην ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων, στην εργασία τις Κυριακές και στην καταστρατήγηση της προστασίας του περιβάλλοντος, καθιστώντας ακόμη δυσκολότερη την καθημερινότητα.

«Η τελευταία 5ετία, τονίζει, σηματοδοτείται από άνοδο της ανεργίας, κλείσιμο επιχειρήσεων, ενίσχυση της εργασιακής ανασφάλειας όχι μόνο των εργατών και των υπαλλήλων, αλλά και της λεγόμενης μεσαίας τάξης». Σημαντικό ποσοστό των πολιτών, προσθέτει, είναι απογοητευμένο από την πολιτική τάξη της χώρας, έχοντας την αίσθηση ότι όχι μόνο δεν ενδιαφέρεται για ό,τι απασχολεί τους πολίτες (π.χ. την ανεργία) αλλά και ότι δεν μπορεί να κάνει τίποτε απέναντι στις οδηγίες της ΕΕ ή τις επιθυμίες των μεγάλων πολυεθνικών. Και σε αυτό προστέθηκαν και οι τρομοκρατικές επιθέσεις τη Γαλλία.

«Αυτό το πολύπλοκο μείγμα απουσίας αξιοπιστίας των πολιτικών κομμάτων που ήταν στην εξουσία την τελευταία 30ετία, εργασιακής και οικονομικής ανασφάλειας και φόβου για τον ξένο, επιτρέπει στη ρητορική του Εθνικού Μετώπου, το οποίο έχει αδράξει την ευκαιρία, εκτός της αποδαιμονοποίησης των θέσεών του, να παρουσιάζει και μια σειρά από οικονομικές και κοινωνικές προτάσεις που «κλέβει» από τα συνδικάτα, να εμφανίζεται ως λύση. Σε αυτές τις συνθήκες, το κλείσιμο των συνόρων, η εκδίωξη των ξένων, η εξοδος

από την ΕΕ ή η επιστροφή σε εθνικό νόμισμα μοιάζει με λύση, αφού τίποτε άλλο δεν υπάρχει ως λύση για το 90% των πολιτών», υπογραμμίζει ο Alain Dru, επισημαίνοντας ότι θα πρέπει στο όποιο ποσοστό συγκεντρώσει το Εθνικό Μέτωπο στις προεδρικές και στις βουλευτικές εκλογές να συνεκτιμηθεί το ποσοστό της αποχής και του λευκού.

Την επιδείνωση της θέσης πολλών εργαζομένων, την αύξηση της ανεργίας και την εντεινόμενη εργασιακή ανασφάλεια, αλλά και τη συστηματική προπαγανδιστική προσέγγιση από το Εθνικό Μέτωπο όσων βιώνουν περισσότερο τις συνέπειες της κρίσης και νιώθουν αποκλεισμένοι, «φωτογραφίζει» ως μερικούς από τους βασικούς παράγοντες αύξησης της επιρροής του και ο Pascal Debay, εκπρόσωπος της CGT στη διασυνδικαλιστική επιτροπή κατά του Εθνικού Μετώπου που έχουν δημιουργήσει τα συνδικάτα CGT, FSU και Solidaires. Μιλώντας στη «Δημοσιογραφία», ο Pascal Debay σημείωσε ότι το Εθνικό Μέτωπο εκμεταλλεύεται την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί από τη λιτότητα, την τεράστια απογοήτευση των εργαζομένων, που εντείνεται από την κρίση της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας και την κρίση στη γαλλική αριστερά, την απώλεια αξιοπιστίας των κυρίαρχων πολιτικών κομμάτων και την απόρριψη της πολιτικής για όλους αυτούς τους λόγους από μεγάλο μέρος των εργαζομένων, για να αυτοπαρουσιαστεί ως «φιλολαϊκή» λύση.

Από τον Ιανουάριο του 2014, η διασυνδικαλιστική βρίσκεται σε διαρκή εκστρατεία ενημέρωσης ενάντια στο Εθνικό Μέτωπο επιλέγοντας, κατά προτεραιότητα, περιοχές που πλήττονται κυρίως από την ανεργία. Στόχος είναι, καταρχήν, να αποκαλύψει ότι πίσω από τις επιφανειακά «φιλολαϊκές» προτάσεις του κρύβεται ο ρατσισμός και η διάσπαση των εργαζομένων, έτσι ώστε τελικά να ενισχύονται οι ανισότητες, αλλά και ότι, όταν μιλά για εθνική οικονομία, αναφέρεται στις γαλλικές επιχειρήσεις και όχι στους εργαζομένους.

Ο «απενοχοποιητικός» ρόλος των ΜΜΕ

Τον αρνητικό ρόλο που διαδραμάτισαν τα ΜΜΕ στη διαδικασία αποδαιμονοποίησης του Εθνικού Μετώπου και των απόψεών του επισημαίνει, σε άρθρο του, ο πολιτειολόγος Alexandre Dézé, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Montpellier και ερευνητής στο Κέντρο Πολιτικών Μελετών της Λατινικής Ευρώπης -Centre d' Études Politiques de l' Europe Latine. Αναφέρει ενδεικτικά ότι, με βάση τις υπάρχουσες μετρήσεις, η Marine Le Pen είναι το πολιτικό πρόσωπο που προβάλλεται περισσότερο.

Η υπερπροβολή, εκτιμά ο Alexandre Dézé, «κανονικοποίησε» την πολιτική παρουσία του Εθνικού Μετώπου, με την Marine Le Pen να παρουσιάζεται ως μια οποιαδήποτε άλλη γυναίκα πολιτικός, ενώ «αποδαιμονοποιήθηκαν» και οι πολιτικές του θέσεις, παρά το ότι, με εξαίρεση π.χ. την περιθωριοποίηση του αντισημιτισμού και της άρνησης του Ολοκαυτώματος, η Le Pen δεν έχει εγκαταλείψει τον λόγο του πατέρα της. Ταυτόχρονα, σημειώνει, το πρόσωπό της εμφανίζεται σε εκπομπές infotainment, ως γυναίκα με ρεπορτάζ για τις σχέσεις της, για τα χτενίσματά της, για την γκαρνταρόμπα της, σε εκπομπές δηλαδή όπου ο τρόπος

Η καθηγήτρια κοινωνιολογίας και πολιτειολόγος Nonna Mayer σημειώνει στη Δημοσιογραφία ότι η εκλογική δυναμική του Εθνικού Μετώπου δεν ξεκινά τώρα.

προσέγγισης όλων των θεμάτων ακόμη και του Εθνικού Μετώπου, είναι αυτός της διασκέδασης και της επιφανειακής προσέγγισης.⁷

Ποιοι ψηφίζουν, τελικά, Εθνικό Μέτωπο; Μεσαία τάξη περισσότερο από εργάτες

Το εκλογικό του ακροατήριο καταγράφει μεγάλη διασπορά και αστάθεια και ερευνητές το παρομοιάζουν συχνά με «κοινοπραξία» που απειλείται διαρκώς από τις εσωτερικές της αντιφάσεις, εκτιμώντας ότι ακριβώς αυτό το σημείο θα πρέπει να αξιοποιηθεί, προκειμένου ν' ανακοπεί η εκλογική του άνοδος, σημειώνει σε άρθρο του ο Gérard Mauger, Ομότιμος Διευθυντής Έρευνας στο CNRS. Ο Mauger τονίζει ότι η εικόνα του ψηφοφόρου του Εθνικού Μετώπου ως «σεξιστή χοντροκέφαλου, ομοφοβικού, ρατσιστή, ξενόφοβου» δεν ανταποκρίνεται απαραίτητα στην αλήθεια με βάση τις έρευνες που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια, όπως ούτε η εικόνα ότι το Εθνικό Μέτωπο συγκεντρώνει την πλειονότητα των ψήφων του από τους εργάτες. Όπως υπογραμμίζει, το 2015, στις τελευταίες περιφερειακές εκλογές καταγράφηκε ότι περισσότεροι από τους μισούς ψηφοφόρους του προέρχονται από τις λαϊκές τάξεις (εργάτες, υπάλληλοι ή συνταξιούχοι των δύο αυτών κατηγοριών), αλλά και ότι λιγότεροι από 1 στους 7 εργάτες το ψήφισαν. Αντίθετα, ο αριθμός των εργατών που απέχουν ή δεν εγγράφονται στους εκλογικούς καταλόγους αυξάνεται γεωμετρικά, κάτι που μετατρέπει την αποχή με διαφορά σε «νέο κόμμα των λαϊκών στρωμάτων» στη Γαλλία.

Αυτό βέβαια δεν αλλάζει το ερώτημα γιατί οι φτωχοί ψηφίζουν ακροδεξιά. Σύμφωνα με έρευνες, σημειώνει ο Mauger, ψηφίζοντας Εθνικό Μέτωπο, εργάτες και υπάλληλοι θέλουν να πάρουν απόσταση όχι μόνο από τους μετανάστες αλλά και από μέλη της ίδιας κοινωνικής ομάδας, εργάτες και υπάλληλους δηλαδή, που, λόγω της διαρκώς επιδεινούμενης κατάστασης, βυθίζονται σε ολοένα χειρότερη θέση, φτωχοποιούνται, περιθωριοποιούνται. Είναι μια κίνηση να ξεχωρίσει κανείς «από αυτούς που βρίσκονται πιο κάτω από αυτόν». Οι έρευνες επίσης, σημειώνει, καταγράφουν την ανικανότητα των πολιτικών κομμάτων της αριστεράς

να διατηρήσουν την επιρροή τους, καλλιεργώντας αίσθηση «σεβασμού και αξιοπρέπειας», καθώς στο τμήμα εκείνο της εργατικής τάξης, που έχει περάσει στην επιρροή του Εθνικού Μετώπου η «αντιρατσιστική επιχειρηματολογία» δεν αγγίζει τους λόγους για τους οποίους ψηφίζει τελικά την *Le Pen*⁸.

Ο Gérard Mauger επισημαίνει, επίσης, ότι σε μεγάλο βαθμό οι ψηφοφόροι του δεν γνωρίζουν παρά ελάχιστα, ή καθόλου, τις θέσεις και το πρόγραμμά του. Και άλλες έρευνες, και μάλιστα σε βάθος χρόνου, δείχνουν ότι πολλοί ψηφοφόροι του Εθνικού Μετώπου δεν γνωρίζουν το πρόγραμμά του και ότι προέρχονται κυρίως από αυτό που ονομάζουμε «μεσαία στρώματα» και όχι από την εργατική τάξη. Αυτό που τους οδηγεί σε αυτήν την επιλογή είναι ένα αίσθημα «αδικίας», ότι δεν «τους δίνει τίποτε το κράτος, οι φόροι τους εξαντλούν, ενώ οι μετανάστες έχουν καλύτερη μεταχείριση»⁹.

Επίσης, είναι εμφανές ότι έχει υποβαθμιστεί σημαντικά η πολιτική επικινδυνότητα του Εθνικού Μετώπου, καθώς πολλοί λένε ότι την πρώτη φορά που το ψήφισαν είχαν την αγωνία μήπως έκαναν ένα επικίνδυνο βήμα, αλλά στη συνέχεια είδαν ότι ακολουθεί την πεπατημένη της πολιτικής ζωής και ότι αντιμετωπίζεται και από τα ΜΜΕ και από τα άλλα κόμματα ως «κανονικό κόμμα», ασχέτως των απόψεών του, και έπαψαν να ανησυχούν. Το ζήτημα της εξόδου από το ευρώ έχει μεγαλύτερη επιρροή στους πιο νέους, ενώ σε γενικές γραμμές ακόμη και μεταξύ των ψηφοφόρων του υπάρχουν επιφυλάξεις για το κατά πόσο, ακόμη και αν καταφέρει το ΕΜ να πάρει την εξουσία, τα πράγματα όντως θα αλλάξουν και θα τηρήσει τις υποσχέσεις του¹⁰.

Πτυχίο, εργασιακή ανασφάλεια και φύλο

Ως προς την κοινωνική σύνθεση του εκλογικού σώματος του Εθνικού Μετώπου, η Nonna Mayer, που έχει συμμετάσχει και διεξάγει αλληπάλληλες έρευνες για το θέμα αυτό τις τελευταίες δύο δεκαετίες, σημείωσε στη «Δημοσιογραφία» ότι κατά κύριο λόγο υπάρχουν τρία βασικά κριτήρια: το μορφωτικό επίπεδο, το οικονομικό επίπεδο και το φύλο.

Η πρώτη σταθερά είναι το μορφωτικό επίπεδο. «Το κόμμα

7 http://www.liberation.fr/france/2015/12/11/alexandre-deze-les-medias-accordent-une-attention-demesuree-au-fn_1419687

8 <http://www.humanite.fr/moins-dun-ouvrier-sur-sept-vote-fn-en-2015-631679>

9 <http://en.calameo.com/read/0000158564ade7de2cd99>

10 <http://en.calameo.com/read/0000158564ade7de2cd99>

Η άνοδος της Λεπέν οφείλεται και στη λαϊκή δυσαρέσκεια προς το σύνολο της πολιτικής τάξης στη χώρα, η αίσθηση ότι είναι ανίκανη να λύσει τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πολίτες, δηλαδή την οικονομική και προσφυγική κρίση και την ανεργία

συγκεντρώνει τα μεγαλύτερα ποσοστά του στις κοινωνικές ομάδες που δεν έχουν πανεπιστημιακό πτυχίο, που δεν έχουν καν Baccaloeat (δηλαδή απολυτήριο) και αυτό σε μια χώρα που τουλάχιστον το Baccaloeat είναι απαραίτητο για να βρει κάποιος μια σωστή δουλειά, μεταξύ των νέων που δεν έχουν παρά ένα επαγγελματικό δίπλωμα. Σε αυτήν την κατηγορία συγκέντρωσε ποσοστό μεγαλύτερο του 45% στις περιφερειακές εκλογές. Η απουσία πτυχίου δημιουργεί συχνά απέχθεια για όσους έχουν πτυχίο, αλλά επίσης διευκολύνει την αποδοχή του λόγου μίσους, την απλοϊκή εξήγηση του μαύρου-άσπρου, του «εμείς απέναντι στους άλλους», των Γάλλων απέναντι στους μετανάστες.

Το δεύτερο είναι το κριτήριο του φύλου. «Την εποχή του πατέρα Le Pen, τονίζει η Ν. Mayer, οι γυναίκες δεν ψήφισαν το Εθνικό Μέτωπο γιατί είχε λόγο ακραίο, σεξιστικό, βίαιο. Με την Marine Le Pen αυτό άλλαξε. Στις προεδρικές του 2012 για πρώτη φορά είχε το ίδιο ποσοστό γυναικών και ανδρών ψηφοφόρων. Κατάφερε να διεισδύσει στο εκλογικό ακροατήριο των γυναικών που βρίσκονται στη θέση του προλεταριάτου των υπηρεσιών, γυναικών που εργάζονται σε κακοπληρωμένες δουλειές, με μικρές αποδοχές και κακές συνθήκες εργασίας, π.χ. μιας ταμιά σούπερ μάρκετ. Έκτοτε, σε όλες τις άλλες αναμετρήσεις, και πάλι το ποσοστό των γυναικών ήταν μικρότερο μεταξύ των ψηφοφόρων της. Γι αυτό και σε αυτήν την προεκλογική εκστρατεία, αλλά και νωρίτερα, έχει δώσει ιδιαίτερο βάρος σε ζητήματα γυναικών. Στις φετινές αναμετρήσεις, έως έναν βαθμό, το εκλογικό της ποσοστό θα κριθεί από το κατά πόσο θα καταφέρει να κερδίσει τις γυναίκες».

Τέλος, με δεδομένο ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι σημαντικό για την επαγγελματική πορεία, η Le Pen κερδίζει τα καλύτερα ποσοστά της στα χαμηλά οικονομικά στρώματα, όπως και ο πατέρας της. «Η κατεξοχόν ομάδα που είναι στο ακροατήριό της είναι οι μικροέμποροι και οι μικροβιοτέχνες, που είναι βασική δεξαμενή ψήφων για τη δεξιά γενικώς», σημειώνει η Ν. Mayer. Στη συνέχεια κατάφερε να διεισδύσει στους εργάτες το 1995 και από το 2002 άρχισε να προσελκύει τους αγρότες. Και από το 2012 τους υπαλλήλους στο εμπόριο. «Περίπου οι μισοί ψηφοφόροι της προέρχονται από αυτές τις ομάδες, αν και τα τελευταία χρόνια παίρνει ψήφους και από άλλες ομάδες, όπως π.χ. οι ομοφυλόφιλοι,

οι Εβραίοι, οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι νέοι χωρίς σπουδές επίσης».

Ως προς την πολιτική κοινωνιολογία, η κ. Mayer σημειώνει στη Δημοσιογραφία ότι το βασικό στοιχείο είναι πως όσο περισσότερο κάποιος τοποθετείται στα δεξιά του πολιτικού φάσματος, τόσο περισσότερο ψηφίζει Εθνικό Μέτωπο. Παραμένει ψήφος του εκλογικού σώματος της δεξιάς ή το πολύ-πολύ όσων δηλώνουν ότι δεν είναι ούτε στα αριστερά ούτε στα δεξιά. Με βάση τα στοιχεία, υπογραμμίζει, από τους ψηφοφόρους που αυτοπροσδιορίζονται στην αριστερά, μόλις το 5% μετακινήθηκε προς το Εθνικό Μέτωπο. Για την πλειονότητα των ψηφοφόρων της Le Pen, καταλήγει η Ν. Mayer, το βασικό θέμα είναι η μετανάστευση. Το ίδιο δήλωναν και οι ψηφοφόροι του πατέρα της, όποιο και αν ήταν το μείζον θέμα της εκάστοτε εκλογικής αναμέτρησης. Π.χ. σήμερα για τους μισούς Γάλλους το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι η ανεργία, αλλά όχι για τους ψηφοφόρους της Le Pen, όπου περίπου το 90% θεωρεί, όπως και παλιά, ότι στη Γαλλία βρίσκονται υπερβολικά πολλοί μετανάστες. «Δεν είναι ο μοναδικός λόγος που κάποιος ψηφίζει Εθνικό Μέτωπο, αλλά είναι απαραίτητη συνθήκη», τονίζει η κ. Mayer.

Μια νέα... ακροδεξιά εποχή σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο

Για το τέλος ενός κύκλου κάνει λόγο ο Alain Dru σημειώνοντας ότι είναι προφανής η τάση δημιουργίας ενός συνεκτικού πολιτικού λόγου, παρά τις διαφορές, από την ευρωπαϊκή ακροδεξιά. Εκτιμά ότι η ΕΕ φέρει ευθύνη, καθώς δεν υπάρχει πολιτικό σχέδιο που να δίνει κοινή ελπίδα στους Ευρωπαίους και γι' αυτό δεν είναι τυχαίο ότι στα περισσότερα ακροδεξιά κόμματα, που παρουσιάζουν άνοδο, η εχθρότητα απέναντί της είναι κοινός τόπος. «Η Κομισιόν υπόκειται σε μια υπερφιλελεύθερη λογική, δεν υπεράσπισε ποτέ τους εργαζομένους και τα δικαιώματά τους, και συνεπώς δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη ότι για τους λαούς δεν εκπροσωπεί παρά τον καπιταλισμό χωρίς πατρίδα που παίζει με την κοινωνία και τη ζωή των Ευρωπαίων», τονίζει, συμπληρώνοντας ότι σήμερα η ΕΕ βιώνεται ως απόμακρη γραφειοκρατική μηχανή, υπεύθυνη για όλα τα αρνητικά, ανοίγοντας έτσι την πόρτα στην ακροδεξιά.

Αναφέρει επίσης ότι η περιφρόνηση που επιδεικνύεται

προς τις αποφάσεις ολόκληρων λαών, π.χ. τότε που οι Γάλλοι απέρριψαν την Ευρωπαϊκή Συνθήκη το 2005 και τελικά η απόφασή τους παρακάμφθηκε με έγκριση του Κοινοβουλίου, εντέίνει την απόρριψη του πολιτικού κόσμου. Η τωρινή λειτουργία της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας έχει αμυρωθεί από σειρά γεγονότων/περιστατικών που επιτρέπουν την λογική «όλοι είναι διεφθαρμένοι», την οποία καλλιεργεί και η ακροδεξιά.

Επισημαίνει, τέλος, ότι, προφανώς, όπως αποδεικνύει η Ιστορία, η άνοδος της ακροδεξιάς τίποτε καλό δεν φέρνει για τα ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματα και ελευθερίες. «Το ΕΜ, π.χ., μιλά για laïcité, αλλά μόνο ως όπλο ενάντια στους μουσουλμάνους και όχι ως μέσο για τη συνύπαρξη όλων των φιλοσοφιών και όλων των θρησκειών», υπογραμμίζει.

«Τα ριζοσπαστικά ακροδεξιά κόμματα σε Γαλλία, Ολλανδία, Αυστρία, Σουηδία κ.λπ. έχουν ορισμένα κοινά στοιχεία: αντιμεταναστευτικά, αντιευρωπαϊκά, ενάντια στην παγκοσμιοποίηση. Υποστηρίζουν την αρχή «ενάντια οι Γάλλοι, οι Ολλανδοί, οι Αυστριακοί». Αυτά είναι μερικά κοινά σημεία, αν και έχουν διαφορετική ιστορία μεταξύ τους», εκτιμά από την πλευρά της η Nonna Mayer, σημειώνοντας ότι πρόκειται μάλλον για ένα παγκόσμιο ρεύμα. Θυμίζει ότι η απόρριψη της ΕΕ, π.χ. από το Εθνικό Μέτωπο, δεν είναι κάτι καινούργιο καθώς και ο πατέρας Le Pen είχε την ίδια θέση, όμως τώρα η Marine Le Pen την επαναφέρει στην προβληματική του προγράμματός της, προσεκτικά και χωρίς να δηλώνει ότι θα αποσύρει τη Γαλλία από την ΕΕ ή το ευρώ, υπό το πρίσμα της μετανάστευσης στην οποία αποδίδει τρεις απειλές: την οικονομική (μας παίρνουν οι μετανάστες τις δουλειές, τα επιδόματα), την πολιτιστική (δεν σέβονται τις αξίες της Γαλλίας, κινδυνεύει η εθνική ταυτότητα), την πολιτική (αμφισβητείται η εθνική κυριαρχία). «Και για όλα αυτά η πόρτα είναι η ΕΕ».

Δημιουργείται μια νέα πραγματικότητα στη Γαλλία;

Η Nonna Mayer εκτιμά ότι αυτό θα εξαρτηθεί περισσότερο από το πώς θα αντιδράσει ο υπόλοιπος πολιτικός κόσμος απέναντι στις ακροδεξιές δυνάμεις και στο Εθνικό Μέτωπο. Κατά πόσο, δηλαδή, θα το αποδεχτεί ως «κανονικό», κατά πόσο πολιτικοί θα υιοθετήσουν περαιτέρω τις απόψεις του, κατά πόσο, τελικά, θα συμβάλλουν στο να οριοθετείται η πολιτική σφαίρα από τα διακυβεύματα που θέτουν η ακροδεξιά και οι προτάσεις της.

«Υπάρχει μια κάποια ιδεολογική ενότητα στα κόμματα που συγκεντρώνονται στους κόλπους της "Ευρώπης των Εθνών και των Ελευθεριών" (ENL) υπό την ηγεσία της Marine Le Pen», εκτιμά και ο Jean Yves Camus. «Ο Geert Wilders στην Ολλανδία, η Λίγκα στη Βόρεια Ιταλία, η Εναλλακτική για

τη Γερμανία, το αυστριακό Κόμμα της Ελευθερίας και το φλαμανδικό Vlaams Belang μοιράζονται την ίδια αντίθεση απέναντι στη μετανάστευση, που προέρχεται εκτός Ευρώπης και απέναντι στο Ισλάμ, τον ίδιο εθνικισμό που τους οδηγεί στο να καθιστούν υπεύθυνη για όλα τα κακά την ΕΕ. Είναι προφανές ότι η ΕΕ πάσχει από έλλειμμα δημοκρατίας και μου φαίνεται ότι οι οικονομικές της επιλογές είναι αμφισβητήσιμες, η Ελλάδα γνωρίζει κάτι γι' αυτό. Την ίδια ώρα, λοιπόν, που ένα μέρος της αριστεράς επιδιώκει να δημιουργήσει μια Ευρώπη που θα έχει πιο κοινωνική βάση και δεν θα πνίγει τους λαούς, η ακροδεξιά, από την πλευρά της, εμφανίζεται εγγενώς αντίθετη στην ΕΕ και στην πολυπολιτισμικότητα και σε κάθε μορφή υπερ-εθνικότητας», υπογραμμίζει.

Είμαστε μπροστά σε μια εποχή της νέας ακροδεξιάς;

Φυσικά ναι, απαντά ο Jean Yves Camus, πρόκειται για μια καινούργια εποχή. «Τα προαναφερόμενα κόμματα της ακροδεξιάς αρνούνται για παράδειγμα να συνεργαστούν με τη Χρυσή Αυγή στην Ελλάδα, το ΕΛΑΜ στην Κύπρο ή το Jobbik στην Ουγγαρία. Δεν θέλουν να συνδεθούν με ιδέες της ριζοσπαστικής ακροδεξιάς που είναι πολύ περιθωριακές και δεν μπορούν ν' αποτελέσουν βάση για την άνοδο στην εξουσία. Έχουν εγκαταλείψει την έννοια της ιεραρχίας των φυλών και έκτοτε επιμένουν στον μη φυσιολογικό χαρακτήρα της πολυπολιτισμικής κοινωνίας, η οποία, κατά τη γνώμη τους, θα μπορούσε να προκαλέσει διακοινοτική βία, αλλά και διάλυση της εθνικής ταυτότητας. Δεν θέλουν να κατακτήσουν την εξουσία διά της βίας, αλλά εγκαθιστώντας έναν τύπο άμεσης δημοκρατίας, όπου ο λαός θα εκφράζεται με δημοψηφίσματα, με τρόπο τέτοιο που να μένουν "εκτός παιχνιδιού οι ελίτ", τις οποίες κρίνουν ως διεφθαρμένες, αλλά και το Κοινοβούλιο».

«Δυνάμεις όπως η Χρυσή Αυγή, το ΕΛΑΜ, το Jobbik, αλλά και διάφορα άλλα κόμματα που εκπροσωπούνται ή όχι στο Κοινοβούλιο (π.χ. το γερμανικό NPD, το σλοβακικό LSNS)», συνεχίζει ο Jean Yves Camus, «αποτελούν μια άλλη οικογένεια της ακροδεξιάς, η οποία εντάσσεται στην παράδοση του φασισμού. Συμπράττουν στους κόλπους μιας δομής που ονομάζεται «Συμμαχία για την ειρήνη και την ελευθερία» (APF – Alliance pour la paix et la liberté) η οποία παίρνει χρήματα, όπως και οι άλλες, από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. «Ο Jean Marie Le Pen δεχόταν να συνεργαστεί με όλο τον κόσμο, ακόμη και με πολύ ακραία κόμματα. Η κόρη του το αρνείται, γιατί τα εθνικιστικά λαϊκιστικά κόμματα δεν πρέπει να συμβιβαστούν ως προς την επιδίωξή τους να κερδίσουν σεβασμό, που είναι απαραίτητος για να φθάσουν στην εξουσία. Και αν το πετύχουν αυτό, θα ανοίξει ο δρόμος για συνεργασία με άλλες δυνάμεις της πολιτικής ζωής». ●

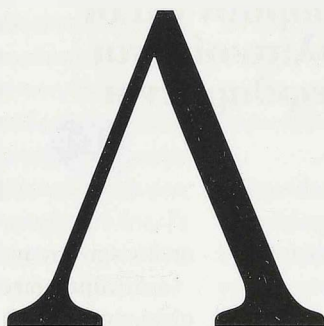
“
4 στους 5
Γάλλους
λένε ότι οι
πολιτικοί δεν
ασχολούνται με
το τι σκέφτονται
οι πολίτες,
2 στους 3
θεωρούν ότι οι
πολιτικοί είναι
διεφθαρμένοι

Μια χασοτική προεκλογική καμπάνια και πέντε διεκδικητές

Η ξενοφοβική και μισαλλόδοξη δεξιά βρίσκεται προ των πυλών της εξουσίας, παραδόξως όμως η γενικευμένη αβεβαιότητα δίνει και στην αριστερά μια ιστορική ευκαιρία. Θα μείνει άραγε μετέωρη;

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΣΜΥΡΝΑΙΟΥ*

Ιγες μόνο μέρες πριν τις προεδρικές εκλογές στη Γαλλία, η δυναμική της καμπάνιας ίσα που έχει αρχίσει να διακρίνεται καθαρά. Τα προγνωστικά διαψεύστηκαν πολλές φορές, τόσο υπό το βάρος σκανδάλων και αποκαλύψεων που ενισχύουν τη γενικότερη δυσπιστία των πολιτών απέναντι στον δικομματισμό και τα κυρίαρχα Μέσα ενημέρωσης, όσο και από απρόβλεπτους παράγοντες, όπως η ξαφνική άνοδος του Μπενουά Αμόν και οι τριηγιοί που αυτή δημιούργησε σε σημείο που το Σοσιαλιστικό Κόμμα να είναι έτοιμο να εκραγεί. Η πρωτιά της Μαρίν Λεπέν στον πρώτο γύρο, μοιάζει να υποχωρεί και ο Εμμανουέλ Μακρόν να περνάει πρώτος. Θα είναι όμως έτσι τελικά τα πράγματα; Από την άλλη, η άνοδος του Μελανσόν δεν μοιάζει να δίνει στην αριστερά την ιστορική ευκαιρία στην οποία προσέβλεπε.

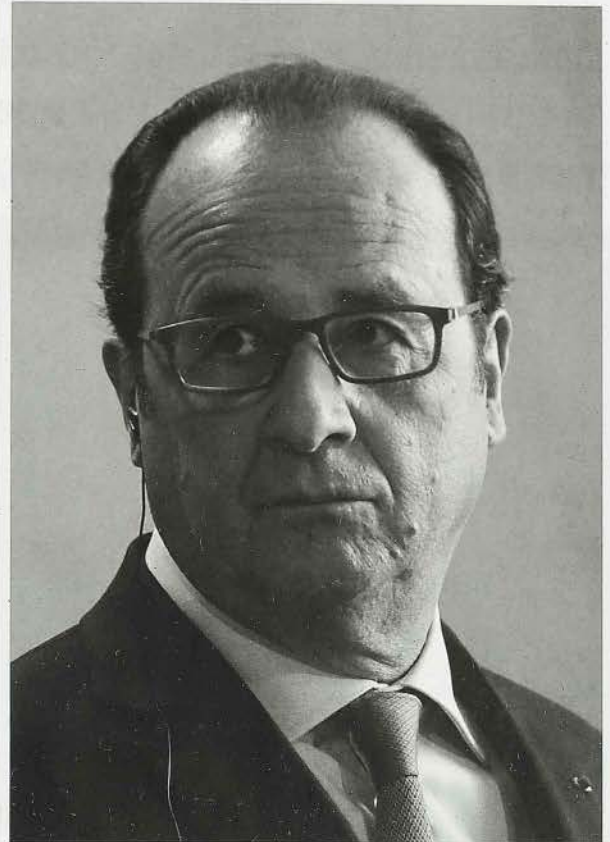
Οι προεδρικές του 2017 προορίζονταν να αποτελέσουν τη ρεβάνς για το ματς Ολάντ-Σαρκοζί του 2012. Όμως η κοινή γνώμη απέβαλε και τους δύο από το παιχνίδι τιμωρώντας τον πρώτο επειδή πρόδωσε τις προεκλογικές υποσχέσεις του και τον δεύτερο για την αλαζονεία και τα αλλεπάλληλα ψεύδη του. Οι έτεροι αγαπημένοι υποψήφιοι των Μέσων Ενημέρωσης, ο Ζιπέ για τη δεξιά και ο πρώην πρωθυπουργός Βαλς για το σοσιαλιστικό κόμμα, έχασαν και οι δύο τις εσωτερικές εκλογές των κομμάτων τους παρά τις θετικές δημοσκοπήσεις.

Πλέον αντιπρόσωποι του δικομματισμού είναι τα αουτσάιντερ Αμόν και Φιγιόν. Ο πρώτος έχει σαν προτεραιότητα να διασώσει το σοσιαλιστικό κόμμα από την «πασοκοποίηση», δηλαδή την καταβίβασή του, ενώ ο δεύτερος προσπαθεί ακόμα

* Ο Νίκος Σμυρναίος είναι αναπληρωτής καθηγητής ΜΜΕ στο Πανεπιστήμιο της Τουλούζης (Γαλλία). Η έρευνά του εστιάζει στη διαδικτυακή δημοσιογραφία και ενημέρωση, στην πολιτική χρήση των ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και στην οικονομική λειτουργία και ρύθμιση των ΜΜΕ.

SHUTTERSTOCK

να διασωθεί μετά το σκάνδαλο (βλ. ρεπορτάζ). Κανείς από τους δύο δεν είναι σίγουρο ότι θα βρίσκεται στον δεύτερο γύρο απέναντι στη Λεπέν.

Πιο πιθανός απ' όλους, σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις τουλάχιστον, φαίνεται να είναι ο πρώην υπουργός οικονομικών, Εμμανουέλ Μακρόν, με το κίνημά του «En Marche!». Η φθορά του δικομματισμού, που για πρώτη φορά από το 1974 προδιαγράφεται τόσο σημαντική, αναδεικνύει προσωπικότητες και οργανώσεις απροσδιόριστου πολιτικού στίγματος: είχε ήδη αναδείξει νωρίτερα τον Φρανσουά Μπαϊρού και το «MoDeM» και δεν είναι τυχαίο που ο Μπαϊρού συντάχθηκε στις φετινές εκλογές στο πλευρό του Μακρόν.

Του Μακρόν ο οποίος, παραιτούμενος από την κυβέρνηση Βαλς το καλοκαίρι του 2016 για να θέσει υποψηφιότητα στις προεδρικές εκλογές, αποτελεί τη χρυσή εφεδρεία του συστήματος μετά το ναυάγιο του Φιγιόν. Χωρίς να έχει εκλεχθεί ποτέ σε καμία πολιτική θέση, ο πρώην τραπεζίτης και οικονομικός σύμβουλος του Ολάντ έχει αναπτύξει μεγάλη δυναμική υποστηριζόμενος από τα κυρίαρχα Μέσα ενημέρωσης και χρηματοδοτούμενος από σημαντικά κέντρα του γαλλικού κεφαλαίου.

Το αφήγημα του Μακρόν επικεντρώνεται στη «Γαλλία που κερδίζει» και υπόσχεται μια νέα διακυβέρνηση μακριά από τις αγκυλώσεις δεξιάς κι αριστεράς. Όμως ο πολιτικός

του λόγος είναι κούφιος και στερεότυπος. Όπως έγραψε και η Libération, το οικονομικό του πρόγραμμα εγγράφεται μάλλον στη συνέχεια της πενταετίας Ολάντ, ενώ επαναλαμβάνει κοινοτοπίες, όπως η ανάκαμψη της οικονομίας ή η μείωση των δημοσίων δαπανών, του ελλείμματος και της ανεργίας. Δεν είναι τυχαίο, αφού η θητεία του στο υπουργείο οικονομικών σηματοδοτήθηκε από τις πιο νεοφιλελεύθερες απορρυθμίσεις της πενταετίας Ολάντ.

Επίσης, το κοινό που ακολουθεί τον Μακρόν φαίνεται να διακατέχεται από μια σχετική προσωπολατρία προς τον υποψήφιο, κάτι που προδίδει το απολιτικό στίγμα της υποψηφιότητάς του. Μένει λοιπόν να φανεί κατά πόσο το φαινόμενο Μακρόν θα επιβιώσει στην κάλπη, όπως έκανε για παράδειγμα το «Κίνημα Πέντε Αστέρων» στην Ιταλία ή θα εξατμιστεί σαν το «Ποτάμι».

Αδιαμφισβήτητα «μέσα» στον πρώτο γύρο της 23ης Απριλίου, πάντα σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις, η Μαρίν Λεπέν και το «Εθνικό Μέτωπο». Το κόμμα είναι πλέον πρώτο σε αριθμό ψήφων στη Γαλλία (30% στις περιφερειακές εκλογές του 2015), διαθέτει μεγάλο αριθμό εκλεγμένων στην τοπική αυτοδιοίκηση και σαφώς επωφελείται από το γενικότερο πολιτικό κλίμα (Brexit, Τραμπ κλπ.). Το πρόβλημα της Λεπέν είναι ο δεύτερος γύρος στις 7 Μαΐου. Θέλει να αποφύγει το μέτωπο εναντίον της, όπως έγινε με τον πατέρα της το 2002, γι' αυτό

Μένει να φανεί κατά πόσο το φαινόμενο Μακρόν θα επιβιώσει στην τελική ευθεία της προεκλογικής εκστρατείας, όπως έκανε για παράδειγμα το «Κίνημα Πέντε Αστέρων» στην Ιταλία ή θα εξατμιστεί σαν το «Ποτάμι».

και έχει αμβλύνει πολλές από τις κεντρικές θέσεις της (έξοδος από το ευρώ και την ΕΕ, ρατσιστικές διακρίσεις στην εργασία, ακύρωση του ομόφυλου γάμου κ.λπ.), τουλάχιστον σε επίπεδο ρητορικής. Επηρεασμένη από τον σύμβουλό της Φλοριάν Φιλιππό, δηλωμένο ομοφυλόφιλο και προερχόμενο από την πατριωτική δεξιά, η Λεπέν έχει στρογγυλέψει τον ρατσιστικό λόγο της – επικεντρώνοντάς τον στους μετανάστες – και έχει απεκδυθεί το ακραία νεοφιλελεύθερο οικονομικό πρόγραμμα του πατέρα της.

Όμως η κυριαρχία της είναι εύθραυστη. Κατ' αρχάς έχει και η ίδια αρκετά δικαστικά προβλήματα. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, για παράδειγμα, της ζητά να επιστρέψει 300.000 ευρώ, που αντιστοιχούν σε μισθούς υπαλλήλων οι οποίοι υποτίθεται ότι τη βοηθούσαν στα καθήκοντα ευρωβουλευτή, ενώ στην πραγματικότητα δούλευαν για το κόμμα ή ως σωματοφύλακες. Το ίδιο συμβαίνει με όλους τους ευρωβουλευτές του «Εθνικού Μετώπου».

Παράλληλα, η Λεπέν εμπλέκεται σε υποθέσεις παράνομης χρηματοδότησης του κόμματος μέσω εταιρειών που ανήκουν στον πρώτο κύκλο φίλων και συμβούλων της. Οι διασυνδέσεις της οικογένειας Λεπέν με την υψηλή κοινωνία, με ακροδεξιούς χρηματιστές και φορολογικούς παραδείσους είναι γνωστές εδώ και χρόνια. Τώρα όμως έρχονται σε αντίθεση με τη νέα πολιτική γραμμή της υποτιθέμενης υπεράσπισης του απλού λαού.

Σε τοπικό επίπεδο, το «Εθνικό Μέτωπο» έχει το μεγαλύτερο ποσοστό παραιτήσεων εκλεγμένων συμβούλων και δημάρχων. Τα νέα μέλη του κόμματος, που υπέκυψαν στο πολιτικό μάρκετινγκ της Μαρίν Λεπέν, «ανακαλύπτουν» τις μαφιόζικες πρακτικές των απاراتικών αλλά και τη σκληρή ιδεολογία που ενστερνίζεται μεγάλο τμήμα του κόμματος. Αυτός ο φασιστικός κορμός του «Εθνικού Μετώπου» εκπροσωπείται από την «ανιψιά», την 27χρονη Μαριόν Μαρσεσάλ Λεπέν, που εξελίσσεται στον πιο επικίνδυνο εσωτερικό αντίπαλο της προεδρικής ομάδας.

Σε τελική ανάλυση, αυτό που κρατάει μαζί όλο αυτό το συνονθύλευμα είναι η προοπτική της εξουσίας. Αν η Μαρίν χάσει τις εκλογές είναι σίγουρο ότι η «μετριοπαθής» γραμμή

θα δεχθεί κριτική και δεν αποκλείεται νέα διάσπαση, στην οποία η γαλλική ακροδεξιά έχει ούτως ή άλλως παράδοση.

Ένα από τα πιο απροσδόκτα γεγονότα της προεκλογικής περιόδου ήταν η νίκη του Μπενουά Αμόν στις προκριματικές εκλογές των σοσιαλιστών. Η αριστερίζουσα ρητορική του βρήκε απίχνηση στο προοδευτικό ακροατήριο που θέλησε επίσης να τιμωρήσει με την ψήφο του τον φαβορί Βαλς. Ο Αμόν κατάφερε να επιβάλλει νέα θέματα στην ατζέντα, όπως το βασικό εισόδημα για όλους, η οικολογική προτεραιότητα, η νομιμοποίηση της χρήσης και πώλησης της κάνναβης κ.λπ.

Θεωρητικά, το πρόγραμμά του είναι συμβατό με αυτό του Μελανσόν, του υποψηφίου της ριζοσπαστικής αριστεράς με τον συνδυασμό «La France insoumise» (η ανυπότακτη Γαλλία). Για ένα διάστημα, ο Αμόν κατάφερε να περάσει μπροστά από τον Μελανσόν ανακόβοντας την ανοδική δυναμική του, αφού πολλοί απογοητευμένοι ψηφοφόροι του σοσιαλιστικού κόμματος που προτιμούσαν να παραμείνουν αριστερά, επέστρεψαν στην αγκαλιά του Αμόν. Το φαινόμενο, όμως, δεν κράτησε πολύ. Ο Αμόν, γέννημα-θρέμμα των σοσιαλιστών, έσπευσε μετά την εκλογή του να συμφιλιωθεί με όλους αυτούς που ευθύνονται για τις καταστροφικές πολιτικές των τελευταίων πέντε χρόνων στο όνομα της «συσπείρωσης» του κόμματος. Ακόμα και η στήριξη του Γιαννίκ Ζαντό, μέχρι πρότινος υποψηφίου των οικολόγων δεν κατάφερε να εδραιώσει τον αέρα της ανανέωσης που ήθελε να φέρει ο Αμόν.

Μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει τη ρευστότητα του κλίματος αν δει τον μέσο όρο των δημοσκοπήσεων στα τέλη Ιανουαρίου και στις αρχές Απριλίου. Στην πρώτη περίπτωση, τα ποσοστά είναι Λεπέν 26, Μακρόν και Φιγιόν 22, Αμόν 17 και Μελανσόν 11 ενώ στη δεύτερη είναι Λεπέν και Μακρόν 24, Φιγιόν 19 Μελανσόν 17 και Αμόν 7. Άλλαξαν τα ποσοστά, άλλαξε η σειρά, άλλαξαν όλα μέσα σε δύο μήνες.

Η προοπτική του διδύμου Λεπέν-Μακρόν στον δεύτερο γύρο δεν είναι ευχάριστη για τη Γαλλία. Μπορεί να δείχνει ότι το παιχνίδι του δικομματισμού τελείωσε, δεν αντικαταστάθηκε όμως ούτε από κάτι στέρεο ούτε από κάτι ελπιδοφόρο για έναν λαό που ζει σε υφέρπουσα κρίση τα τελευταία χρόνια. ●

Στην ουρά για τη σοσιαλιστική κάλπη

ΤΗΣ ΒΑΛΙΑΣ ΚΑΪΜΑΚΗ

Η Βάλια Καϊμάκη είναι δημοσιογράφος και διδάσκει Ψηφιακή Πορογωγή Περιεχομένου στο ΜΠΣ "Επικοινωνιό και Νέα Δημοσιογραφία" του ΑΠΚΥ.

SHUTTERSTOCK

Κυριακή, 29 Ιανουαρίου, 1ο διαμέρισμα. Το Παρίσι είναι κρύο και συννεφιασμένο, αλλά ο κόσμος στο προαύλιο του σχολείου, όπου βρισκόμαστε, δεν είναι δυσαρεστημένος.

Πιάνουμε κουβέντα με το ζευγάρι μπροστά μας στην ουρά. «Εμείς ψηφίσαμε και στις προκριματικές της δεξιάς και στις προκριματικές των σοσιαλιστών. Στις εκλογές της δεξιάς ψηφίσαμε Ζιπέ για να μη βγει ο Φιγιόν και σήμερα, όπως και την προηγούμενη Κυριακή, ψηφίζουμε Αμόν γιατί μας αρέσει». Δεν είναι οι μόνοι. Ανάμεσά μας υπάρχουν σίγουρα και ψηφοφόροι του Φιγιόν που ήρθαν να ψηφίσουν Βαλς...

Η ουρά είναι μεγαλύτερη απ' ό,τι την περασμένη Κυριακή. Η πρωτιά του Αμόν έδωσε ελπίδα στους απογοητευμένους αριστερούς. Πιστεύουν ότι κάτι κινείται στους σοσιαλιστές, πάνω που νόμιζαν ότι το κόμμα είναι νεκρό. Το σκότωσε ο Ολάντ και η πολιτική του.

«Δεν είναι που δεν κωνεύω τον Μελανσόν έτσι κι αλλιώς, είναι που ο θαυμασμός του για τον Πούτιν είναι τόσο μεγάλος που δεν το αντέχω», μας εξομολογείται μια 40χρονη στην ουρά, η οποία ψήφισε Αμόν και την περασμένη Κυριακή. Στις προηγούμενες εκλογές είχε ψηφίσει τη Μαρτίν Ομπρί, όχι τον Ολάντ, είναι δηλαδή από τους «αριστερούς» των σοσιαλιστών. Μαζί της είναι και ο σύντροφός της, ο οποίος την περασμένη Κυριακή «βαριόταν» να πάει να ψηφίσει. «Μόλις είχα την επιλογή Αμόν, δεν το σκέφτηκα καθόλου». Θα ψηφίσει και

στις εθνικές εκλογές Αμόν; «Δεν είμαι σίγουρος, μπορεί και Μελανσόν», είναι η αποστομωτική απάντησή του.

Η διαδικασία ψήφου μοιάζει πολύ μ' εκείνη των κανονικών εκλογών. Δικαίωμα ψήφου έχουν όσοι είναι γραμμένοι στους εθνικούς εκλογικούς καταλόγους. Δίνουν ταυτότητα και ένα ευρώ, παίρνουν τα ψηφοδέλτια, πηγαίνουν στο παραβάν και ρίχνουν το ψηφοδέλτιο στην κάλπη. Η μόνη διαφορά είναι πως δεν είναι ανοιχτά τόσα πολλά εκλογικά τμήματα όσα στις εθνικές εκλογές.

Ο κόσμος στην ουρά συζητάει κυρίως το «Πενέλοπεγκέιτ». Πηνελόπη είναι το όνομα της κυρίας Φιγιόν, της οποίας οι αμοιβές για την αργομισθία της έχουν φέρει τον εκλεκτό των ρεπουμπλικανών στο χείλος της παραίτησης. «Σκέφτονται να διοργανώσουν ξανά προκριματικές, αλλά είναι σχεδόν αδύνατο: πώς λες σε 4 εκατομμύρια κόσμο συγγώνη λάθος, ξαναπεράστε από την κάλπη», εξηγεί ο δημοσιογράφος που μας «ξεναγεί» στις εκλογές. «Σκέφτονται να αποφασίσει η Κεντρική Επιτροπή του κόμματος για νέο υποψήφιο, αλλά κι αυτό είναι κατάλυση των δημοκρατικών διαδικασιών», συνεχίζει. «Μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα. Ο Φιγιόν δεν μπορεί να είναι υποψήφιος, ούτε τα μέλη του κόμματος δεν θα τον ψηφίσουν, αλλά πώς τον αλλάξεις; Το επιτελείο του Σαρκοζί τρίβει τα χέρια του».

Η κυρία Φιγιόν ήταν χρωσμένη ως βοηθός του συζύγου

Η προοπτική του διδύμου Λεπέν-Μακρόν στον δεύτερο γύρο δεν είναι ευχάριστη για τη Γαλλία. Μπορεί να δείχνει ότι το παιχνίδι του δικομματισμού τελείωσε, δεν αντικαταστάθηκε όμως ούτε από κάτι στέρεο.

της στο βουλευτικό του γραφείο, αλλά κανείς δεν την είδε ποτέ εκεί. Πήρε επίσης υπέρογκες αμοιβές για την εργασία της στο μηνιαίο περιοδικό *Revue des deux mondes* του πολυεκατομμυριούχου Μαρκ Λαντρέτ ντε Λασαριέρ (32η μεγαλύτερη περιουσία στη Γαλλία). Συνολικά έγραψε τέσσερις βιβλιοκριτικές, ενώ λάμβανε μηνιαίο μισθό 5.000 ευρώ καθαρά, από τον Μάιο του 2012 έως τον Δεκέμβριο του 2013. Ο αρχισυντάκτης του περιοδικού ορκίζεται ότι δεν την έχει δει ποτέ του. Η ίδια λέει ότι είχε αναλάβει τη «στρατηγική ανανέωσης του περιοδικού».

Ακόμα και το πρωί, πριν φύγουμε για το εκλογικό κέντρο, ο Τύπος βοούσε από τις καινούργιες αποκαλύψεις για τις πρακτικές των γερουσιαστών των ρεπουμπλικανών: συγκέντρωναν σ' ένα κοινό ταμείο τα χρήματα που δεν έδιναν ως αμοιβές στους συνεργάτες τους και κατόπιν τα μοιράζονταν, αντί να τα επιστρέφουν στο δημόσιο ταμείο. Όλοι το έκαναν, αλλά ο Φρανσουά Φιγιόν παρουσιάστηκε ως ο «λευκός καβαλάρης».

Η περίπτωση Φιγιόν είναι χαρακτηριστική του τέλους στο οποίο βρίσκεται το πολιτικό σύστημα της Γαλλίας. Ο πρώην πρωθυπουργός, χρόνια υπουργός και βουλευτής από το 1981, εμφανίστηκε στην εσωτερική εκλογή του υποψηφίου της δεξιάς με σκληρή ακραία νεοφιλελεύθερη γραμμή στα οικονομικά και συντηρητισμό στα όρια της αντίδρασης σε ό,τι αφορά τα κοινωνικά ζητήματα. Δεν δίστασε μάλιστα να σπλιτεύσει όλους αυτούς που «ζουν με δημόσιο χρήμα» (δημόσιους υπαλλήλους, ανέργους, βοηθούμενους κ.λπ.), προετοιμάζοντας το έδαφος για «αίμα και δάκρυα» (απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, ιδιωτικοποίηση της κοινωνικής ασφάλισης, μείωση των δημοσίων υπαλλήλων κατά 500.000 κ.λπ.). Ενώ αρχικά η σκληρή αυτή στάση του έδωσε πόντους στη δεξιά και έκανε τους συστημικούς παρατηρητές να προεξοφλήσουν τη νίκη του απέναντι στη Μαρίν Λεπέν, μέσα σε λίγες μέρες όλα άλλαξαν. Η υπερασπιστική γραμμή του Φιγιόν ήταν ότι πρόκειται περί πλεκτάνης εναντίον του αφού όλα είναι νόμιμα, άρα και ηθικά. Πέραν του ότι κάτι τέτοιο μένει να αποδειχθεί, με πολιτικούς όρους οι εξελίξεις αυτές είναι καταστροφικές για τα συμφέροντα της ελίτ. Το σκάνδαλο Φιγιόν αποκαλύπτει με τον πιο ωμό τρόπο το πώς το γαλλικό κεφάλαιο και οι σύμμαχοι του απομυζούν το κράτος, ενώ ταυτόχρονα επιβάλλουν ακραία και τιμωρητική λιτότητα στον κόσμο της εργασίας. ●

Η εμπιστοσύνη στα Μέσα σε ελεύθερη πώση

Τριάντα χρόνια κλείνουν φέτος από το πρώτο «βαρόμετρο εμπιστοσύνης των πολιτών στα Μέσα ενημέρωσης», το οποίο δημοσιεύεται κάθε χρόνο στην εφημερίδα *La Croix*. Η επέτειος και μάλιστα σε χρονιά προεδρικών εκλογών σημαδεύεται από πολύ χαμηλό ενδιαφέρον για την επικαιρότητα: μόνο το 64% των Γάλλων την παρακολουθούν με μεγάλο ενδιαφέρον ενώ το 36% με λίγο ή ελάχιστο. Συνολικά σε 30 χρόνια το ενδιαφέρον έχει πέσει 6 μονάδες και είναι πολύ μακριά από εκείνο άλλων εκλογικών ετών όπως το 2012 (70%) και το 2007 (75%).

Όσον αφορά τα ίδια τα Μέσα ενημέρωσης, η ιεράρχησή τους με βάση την αξιοπιστία παραμένει. Έτσι το ραδιόφωνο θεωρείται και φέτος το Μέσο που δίνει την πιο αξιόπιστη πληροφορία: το 52% των Γάλλων θεωρεί ότι τα πράγματα γίνονται στα αλήθεια ή περίπου όπως τα περιγράφει. Αντίθετα, οι εφημερίδες και η τηλεόραση σημειώνουν σημαντική μείωση της αξιοπιστίας τους στο 44% (-7 μονάδες) και στο 41% (-9 μονάδες) αντίστοιχα: ένας στους δύο Γάλλους πιστεύει ότι τα γεγονότα δεν έγιναν όπως τα περιγράφει η τηλεόραση.

Όσο για το διαδίκτυο, μόνο το 26% των Γάλλων πιστεύει ότι οι πληροφορίες που μεταδίδει είναι αξιόπιστες, ποσοστό που επαναφέρει την αξιοπιστία του διαδικτύου στο επίπεδο του 2006. Κι όμως, παρά την αναξιοπιστία του, το διαδίκτυο προχωρά με όρους χρήσης. Ανεβαίνοντας 5 μονάδες, φθάνει να είναι το αγαπημένο Μέσο ενός Γάλλου στους τέσσερις. Αυτό οφείλεται κυρίως στις ιστοσελίδες και στις εφαρμογές για κινητά των εφημερίδων, αλλά και στα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στο διαδίκτυο όμως συμβαίνει και κάτι παράδοξο. Παρόλο που τα τρία τέταρτα των Γάλλων δεν θεωρούν τις πληροφορίες που κυκλοφορούν στα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης αξιόπιστες και παρόλο που το 83% των χρηστών των Μέσων κοινωνικής δικτύωσης δηλώνουν ότι έχουν ήδη εντοπίσει fake news ή φήμες, υπάρχουν συγκεκριμένα θέματα τα οποία αγγίζουν ιδιαίτερα τους χρήστες που τα «καταπίνουν» ευκολότερα. Ανάμεσα σε αυτά συγκαταλέγονται εκείνα που αφορούν τη μετανάστευση, αλλά και όσα κυκλοφορούν στη «φασιστοσφαιρα».

ADVANCED MEDIA INSTITUTE

Applied Research
in Communication
and Journalism

Beyond news and stories

Οι νέες τεχνολογίες και ο πόλεμος των κολοσσών

Η χρήση του internet είναι σχεδόν καθολική στις δυναμικές ηλικίες 13-44: το 86,4% του πληθυσμού το χρησιμοποιεί καθημερινά. Στον γενικό πληθυσμό, το ποσοστό αυτό παραμένει υψηλό, παρά την υποχώρησή του στο 68,6%.

 ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΝΔΑΛΙΔΗ*

Δικτυωμένοι (πλέον) οι Έλληνες

Σχεδόν οι μισοί Έλληνες (48,4%) συνδέονται στο Διαδίκτυο καθημερινά μέσω του κινητού τηλεφώνου, ενώ στο νεανικό κοινό (18-24 ετών) το ποσοστό αυτό φθάνει στο συντριπτικό 85,5%. Η θεματολογία που προτιμούν, κατά σειρά προτίμησης, είναι: κοινωνική δικτύωση (31,5%), χάρτες και μετακινήσεις (22,4%), παιχνίδια (22,2%), μουσική-βίντεο (20,8%) και ενημέρωση (18,7%). Η χρήση του internet είναι σχεδόν καθολική στις δυναμικές ηλικίες 13-44: το 86,4% του πληθυσμού το χρησιμοποιεί καθημερινά. Στον γενικό πληθυσμό, το ποσοστό αυτό παραμένει υψηλό, παρά την υποχώρησή του στο 68,6%. Επτά στα δέκα (70,5%) Ελληνόπουλα, που πηγαίνουν σε νηπιαγωγείο ή δημοτικό, έχουν επαφή με το ίντερνετ, ενώ ένα στα έξι παιδιά ηλικίας 6-12 ετών έχει δικό του κινητό. Με αυτά τα στοιχεία, οι Έλληνες πρέπει πλέον να θεωρούνται για τα καλά δικτυωμένοι, όπως τουλάχιστον προκύπτει από την τελευταία έρευνα της FocusBari, που διεξήχθη το δ' τρίμηνο του 2016 σε δείγμα 4.998 ατόμων, ηλικίας 13-74 ετών, με τηλεφωνικές και online συνεντεύξεις.

Πόλεμος *New York Times* - *Washington Post*

Οι δύο «πυλώνες» του αμερικανικού Τύπου και αιώνιοι αντίπαλοι, *New York Times* και *Washington Post* «σπίκωσαν το γάντι» που έριξε στον Τύπο ο Ντόναλντ Τραμπ και ενεργοποίησαν το ισχυρότερο όπλο που έχουν: το ρεπορτάζ και την ερευνητική δημοσιογραφία. Έτσι, την ώρα που ο νέος πρόεδρος απευθυνόταν στην κοινή συνεδρίαση των σωμάτων του Κογκρέσου, στα τέλη του Φεβρουαρίου, και οι πολιτικοί αναλυτές ήταν απασχολημένοι να αποκρυπτογραφούν τα λεγόμενα του, οι *Times* έβγαζαν στη φόρα πληροφορίες προερχόμενες από την απερχόμενη κυβέρνηση του Μπάρακ Ομπάμα για τη ρωσική ανάμειξη στις αμερικανικές εκλογές και, προτού περάσει μία ώρα, η *Washington Post* δημοσίευε στον δικτυακό της τόπο το δικό της αποκλειστικό, καταγγέλοντας τις συναντήσεις του Γενικού Εισαγγελέα Τζεφ Σέσιονς με τον πρόεδρο της Ρωσίας. Αντιμέτωποι με μία κυβέρνηση που δεν χάνει ευκαιρία να τις βάλει στο στόχαστρο, οι δύο εφημερίδες δεν ενώνουν τις δυνάμεις τους, αντιθέτως κλιμακώνουν τον μεταξύ τους ανταγωνισμό, με κοινό όμως στόχο: το ποια θα ξεμπροστιάσει καλύτερα τον Τραμπ. Εγκαινιάζουν νέες στίλες στην έντυπη και ψηφιακή τους έκδοση, προσλαμβάνουν δημοσιογράφους για να καλύψουν τον Λευκό Οίκο (οι *NYT* εγκαινίασαν συνεργασίες με βραβευμένους ρεπόρτερ και η *WP* ανακοίνωσε τη συγκρότηση ειδικής, ενισχυμένης, δημοσιογραφικής ομάδας που θα παρακολουθεί τις πολιτικές εξελίξεις), χρηματοδοτούν την ερευνητική δημοσιογραφία (οι *NYT* π.χ. θα ξοδέψουν 5 εκατ. δολάρια για να καταγράψουν τις επιπτώσεις του φαινομένου Τραμπ παγκοσμίως) και ανακαλύπτουν νέους τρόπους άσκησης δημοσιογραφίας, όπως τα podcasts της *Washington Post* για τα πεπραγμέ-

* Ο Γιάννης Μανδαλίδης είναι δημοσιογράφος, διευθυντής του in.gr και του Newsgroom του ΔΟΛ. Αρθρογραφεί για τη διαδικτυακή δημοσιογραφία, τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και καλύπτει το διπλωματικό και διεθνές ρεπορτάζ.

να της κυβέρνησης Τραμπ. Οι ρεπόρτερ παίρνουν πίσω το αίμα τους από τους «καθωσπρέπει» αναλυτές και ο Λευκός Οίκος υπό τον Τραμπ προσφέρει, αν μη τι άλλο, πλούσιο υλικό στον πόλεμο των *New York Times* με τη *Washington Post*. Είναι ένας πόλεμος όπου βγαίνουν όλοι κερδισμένοι –όλοι, εκτός ίσως από τον ίδιο τον Τραμπ.

Σε λειτουργία το Μητρώο Ηλεκτρονικών Μέσων

Με μία εκδήλωση στη Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας εγκαινιάστηκε επίσημα στις 7 Μαρτίου το Μητρώο Επιχειρήσεων Ηλεκτρονικών Μέσων Ενημέρωσης. Το Μητρώο, η δημιουργία του οποίου ξεκίνησε το περασμένο καλοκαίρι, μέχρι την ημέρα της παρουσίασής του είχε δεχθεί 398 αιτήσεις, με ταυτοποιημένα μέλη 196 επιχειρήσεις, ενώ σε διαδικασία ταυτοποίησης βρίσκονταν ακόμη 202 επιχειρήσεις. Από το σύνολο, το 52,5% προέρχεται από τον νομό Αττικής και το 47,5% από την ελληνική περιφέρεια. Από τα στοιχεία των 196 ταυτοποιημένων μελών, σε σύνολο 270 ιστοσελίδων, νομικά πρόσωπα είναι οι 105 (53,57%), ατομική επιχείρηση οι 66 (33,17%) και φυσικά πρόσωπα οι 25 (13,26%). Ο αριθμός στις συγκεκριμένες επιχειρήσεις φθάνει τα 2.115 άτομα, εκ των οποίων οι 1.040 είναι δημοσιογράφοι. Με εξαρτημένη εργασία απασχολούνται 682 άτομα και με σύμβαση έργου 358. Ανάμεσα στα προνόμια των μελών του Μητρώου είναι το δικαίωμα πρόσβασης στην κρατική διαφήμιση, η δωρεάν παροχή υπηρεσίας εντοπισμού λογοκλοπής σε συνεργασία με τον Οργανισμό Συλλογικής Διαχείρισης Έργων του Λόγου (ΟΣΔΕΛ), συνεργασίες σε ερευνητικά και εκπαιδευτικά προγράμματα του Εθνικού Κέντρου Οπτικοακουστικών Μέσων (ΕΚΟΜΕ) και διαπίστευση δημοσιογράφων.

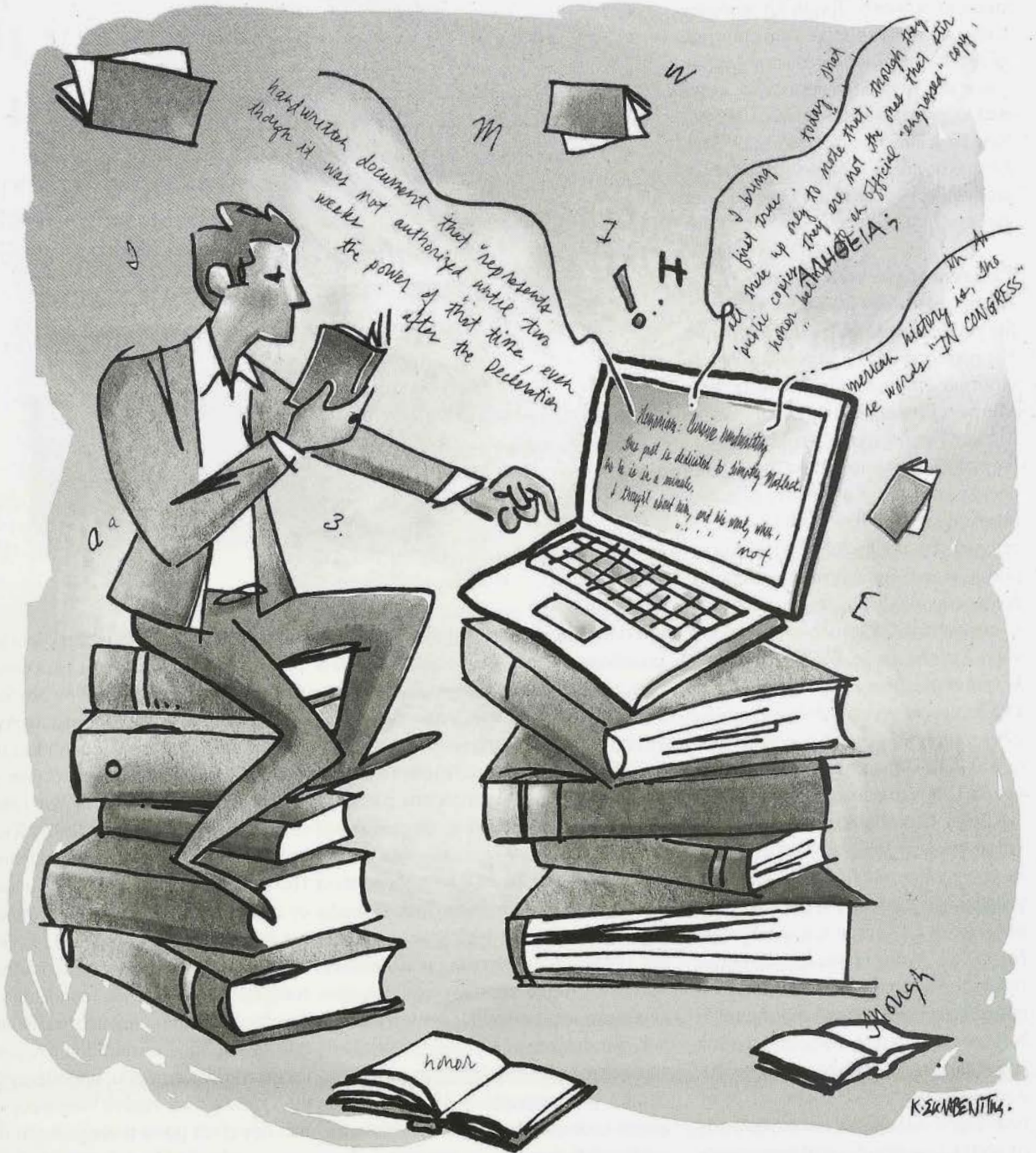
Δημοσιογραφία σε ταχύτητα φωτός

Τη δεκαετία του '90 ο Τύπος δεν είχε τη διορατικότητα να δει τις κατακλυσμαίες αλλαγές που έφερνε το ίντερνετ

και αυτό του στοίχισε ακριβιά. Σήμερα, παραδοσιακοί εκδοτικοί όμιλοι, προτού ακόμη προλάβουν να προσαρμοστούν στο διαδικτυακό περιβάλλον, βρίσκονται αντιμέτωποι με μία νέα τεχνολογική πρόκληση. Η έλευση των υπερταχέων δικτύων 5G, με ταχύτητες της τάξεως 1 Gb/s, 50 φορές μεγαλύτερες σε σχέση με τα υφιστάμενα 4G δίκτυα, αναμένεται να αλλάξει, μεταξύ άλλων, τα δεδομένα της ενημέρωσης. *New York Times*, *Economist*, *Gannett*, *Wall Street Journal* και *Times of India* είναι οι πρωτοπόροι που πειραματίζονται σε νέα μορμά, με ενσωμάτωση εφαρμογών εικονικής πραγματικότητας (virtual reality). Οι νέες ταχύτητες επιτρέπουν το κατέβασμα ταινιών και μεγάλων 3D γραφημάτων σε χρόνους που σήμερα χρειάζονται για το κατέβασμα απλών κειμένων. «Ως δημοσιογράφοι προσπαθούμε πάντα να δώσουμε στους αναγνώστες την αίσθηση των περιοχών που καλύπτουμε. Η εικονική πραγματικότητα μας επιτρέπει να το κάνουμε αυτό με έναν εντελώς νέο τρόπο», δηλώνουν οι Μπεν Σόλομον και Λέσλι Ντέιβις από τους *New York Times*. Πρόκειται για ένα νέο δημοσιογραφικό εργαλείο. Άλλοι εμφανίζονται

πιο επιφυλακτικοί. «Τα πάντα γύρω από την εικονική πραγματικότητα είναι υπερβολή», υποστηρίζει ο Ρον Ντιόριο, Αντιπρόεδρος Επιχειρηματικής Ανάπτυξης του *Economist*. Προσπάθεια των παρόχων και των κατασκευαστών να βρουν νέες πηγές εσόδων βλέπει πίσω από την όλη συζήτηση ο Τόμας Χιούσον, αναλυτής της Forrester Research. Πιο απλές ως εφαρμογή, πιο ελαφριές σε απαιτούμενο όγκο δεδομένων και για αυτούς τους λόγους ίσως πιο ρεαλιστικές, όσον αφορά την υλοποίησή τους, είναι οι εφαρμογές «επαυξημένης πραγματικότητας» (augmented reality), που χρησιμοποιούν ως βάση τον φυσικό περιβάλλοντα χώρο, προσθέτοντας όμως πάνω στην εικόνα πληροφορίες. Και δεν είναι μόνο η ενημέρωση ή η ψυχαγωγία. Ανάλογες τεχνολογίες έχουν τη δυναμική να μεταμορφώσουν και τη διαφήμιση. Η ινδική Tata Motors διένειμε με την εφημερίδα *Times of India* τη χάρτινη συσκευή Google Cardboard VR, μαζί με πληροφορίες για το κατέβασμα μιας εφαρμογής για την παρουσίαση του νέου της μοντέλου Tiago. Για την τηλεόραση, η αλλαγή που θα επιφέρουν οι ταχύτητες 5G είναι αυτονότες. ●

Πως θα γίνει μνητιακά εγγράμματη η κοινωνία

Η Εκπαίδευση στα Μέσα (Media Education) θεωρείται η διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης όλων των Μέσων, παραδοσιακών και σύγχρονων. Το αποτέλεσμα της διαδικασίας αυτής είναι ο γραμματισμός στα Μέσα (Media Literacy), τουτέστιν η ικανότητα αποκωδικοποίησης, αξιολόγησης, ανάλυσης και παραγωγής έντυπων και ηλεκτρονικών Μέσων.

ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΖΑΡΙΝΤΑ*

T

ο καλοκαίρι του 2012 ένα ολιγόλεπτο ερασιτεχνικό βίντεο ανέβηκε στο Youtube με σκοπό να αποτελέσει τον προπομπό μιας ταινίας επ' ονόματι «The innocence of muslims», η οποία παρουσίαζε υποτιμητικά τη ζωή του προφήτη Μωάμεθ. Η είδηση για την ταινία διαδόθηκε ανά τον κόσμο με αστραπιαίο ρυθμό πυροδοτώντας έντονες αντιδράσεις και αιματηρές διαμαρτυρίες στις αραβικές, κυρίως, χώρες. Μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2012, εκατοντάδες άνθρωποι τραυματίστηκαν και δεκαεννέα σκοτώθηκαν

κατά τη διάρκεια διαμαρτυριών σε διάφορες χώρες, ενώ η δολοφονία του Πρέσβη των ΗΠΑ στη Λιβύη αποδόθηκε στις ταραχές που προκάλεσε η ταινία (Whitaker & McCarthy, 2012). Συν τοις άλλοις, στο Αφγανιστάν απαγορεύθηκε το Youtube, ενώ στο Πακιστάν ένας υπουργός υποσχέθηκε αμοιβή εκατό χιλιάδων δολαρίων στο άτομο που θα σκοτώσει τον παραγωγό. Τελικά, η ταινία προβλήθηκε μόνο μία φορά σ' έναν κινηματογράφο του Χόλυγουντ.

Οποιοσδήποτε με στοιχειώδεις γνώσεις ψηφιακών Μέσων μπορεί να προσεγγίσει ένα παγκόσμιο κοινό. Μια μικρή ανάρτηση είναι ικανή να προκαλέσει ανυπολόγιστες αλυσιδωτές αντιδράσεις. Την ίδια στιγμή, οι εμβαπτισμένοι στον μνητιακό ωκεανό -όλοι, δηλαδή- είναι δέκτες αμφιλεγόμενων μηνυμάτων, αλλά και παραγωγοί τους. Η εξέλιξη αυτή συνιστά τομή στην ιστορία της ανθρωπίνης επικοινωνίας. Στο εξής, όλοι γίνονται δυναμικοί παραγωγοκαταναλωτές, αμφισβητώντας τους στατικούς ρόλους, τη φύση της παραδοσιακής επικοινωνίας/ ενημέρωσης και αλλάζοντας εν τέλει το ίδιο το μήνυμα. Πομπός και δέκτης δεν έχουν πλέον τις αυτονόητες παραδοσιακές θέσεις τους στην επικοινωνία, αλλά μέσα σε μια υβριδική κατάσταση εναλλάσσονται και μεταλλάσσονται.

* Ο Αντώνης Ζαρίντας είναι δάσκαλος με μεταπτυχιακές σπουδές στην Ψυχολογία και Διαπολιτισμικότητα και την Επικοινωνία και νέα Δημοσιογραφία.

Τα Μέσα δεν αποτελούν μονάχα ένα πεδίο διασκέδασης. Η πλήρης «Μεσοποίηση» του πολιτισμού τοποθετεί, με αποφασιστικό τρόπο, τα Μέσα στο θεμέλιο της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής. Όλες οι σφαίρες της ζωής -εργασία, εκπαίδευση, εμπόριο, κοινωνικές σχέσεις, οικογένεια, ψυχαγωγία, ακόμη και η ίδια η ιδιότητα του πολίτη- αναπόφευκτα και αναγκαστικά βασίζονται στην υποδομή των Μέσων (Livingstone & Wang, 2014). Η υποδομή αυτή είναι πολυσχιδής, πολυσύνθετη, αδιαφανής και διαθέτει τη δική της γλώσσα και γραμματική. Απαιτείται, λοιπόν, μια νέα μορφή εκπαίδευσης και γραμματισμού, η οποία θα καταστήσει τα άτομα ικανά να κινούνται στους νέους χώρους επικοινωνίας έξυπνα, δημιουργικά και κριτικά.

Η Εκπαίδευση στα Μέσα (Media Education) θεωρείται η διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης όλων των Μέσων, παραδοσιακών και σύγχρονων. Το αποτέλεσμα της διαδικασίας αυτής είναι ο γραμματισμός στα Μέσα (Media Literacy), τουτέστιν η ικανότητα αποκωδικοποίησης, αξιολόγησης, ανάλυσης και παραγωγής έντυπων και ηλεκτρονικών Μέσων (Buckingham, 2008). Ο μνητιακός γραμματισμός είναι απαραίτητος για την ομαλή ένταξη και συμμετοχή στην κοινωνική ζωή του 21ου αιώνα όπως ακριβώς ο βασικός γραμματισμός (ανάγνωσης-γραφής-αριθμητικής) ήταν για τον 20ό αιώνα.

Η Εκπαίδευση στα Μέσα εδράζεται σε κάποιες θεμελιώδεις παραδοχές (Aufderheide, 1992). Κατ' αρχήν, τα Μέσα δεν αντανακλούν την εξωτερική πραγματικότητα, ούτε είναι καθρέφτης ή παράθυρο στον κόσμο. Τουναντίον, κατασκευάζουν αναπαραστάσεις, οι οποίες δεν είναι φυσικές, αλλά παράγονται μέσα σε διάφορα πλαίσια και έχουν συγκεκριμένες συνέπειες. Επιπλέον, για κάθε Μέσο ισχύουν ξεχωριστές συμβάσεις και κώδικες επικοινωνίας που διαμορφώνουν αναλόγως το μήνυμα. Σε αυτό το πλαίσιο, το κοινό δεν στέκεται αδύναμο μπροστά στα πανίσχυρα Μέσα, αλλά διαπραγματεύεται και νοηματοδοτεί τα μηνύματα με διάφορους τρόπους.

Η ανάδυση μιας μνητιακά εγγράμματης κοινωνίας στην οποία οι πολίτες θα έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες, θα τις νοηματοδοτούν και θα τις διαμοιράζουν συνιστά μια πανθομολογούμενη ανάγκη. Η χρήση και η πρόσβαση μόνες, όμως, δεν είναι ικανοποιητικά εφόδια για τον σημερινό υπερεπικοινωνιακό κόσμο. Αυτό που χρειάζεται είναι ολιστική μνητιακή επάρκεια. Ως εκ τούτου, εκτός από την ελεύθερη πρόσβαση, η μνητιακή εκπαίδευση εστιάζει στην κριτική ανάλυση, στη δημιουργία μηνυμάτων ποικίλων μορφών, στον αναστοχασμό των ατομικών πρακτικών, ενώ ενθαρρύνει τη δράση με σκοπό την επίλυση προβλημάτων και τον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας.

Σημαντικοί διεθνείς οργανισμοί αναγνωρίζουν επισήμως την κρισιμότητα της εκπαίδευσης στα Μέσα. Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με έκθεση του 2009 (IP/09/1244) ενθαρρύνει τα κράτη-μέλη να συμπεριλάβουν τον γραμματισμό στα Μέσα σε δράσεις της κοινωνίας και δη στα αναλυτικά προγράμματα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, ενώ η ΟΥΝΕΣΚΟ υπογραμμίζει ότι η Εκπαίδευση στα Μέσα είναι ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα που βελτιώνει την ποιότητα ζωής και συμβάλλει στην αειφόρο ανάπτυξη, αλλά και στην ενεργό ανάμειξη των πολιτών στα κοινά.

Με βάση τα παραπάνω, ο γραμματισμός στα Μέσα αποτελεί βασική δεξιότητα ζωής σ' έναν κόσμο εκρηκτικής αύξησης και διακίνησης πληροφοριών. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο να καλλιεργείται σε όλα τα στρώματα της κοι-

νωνίας. Σημειώνεται ρόλο καλούνται να διαδραματίσουν τα σχολεία, οι γονείς, οι βιβλιοθήκες, οι κοινότητες και οι ίδιοι οι οργανισμοί ΜΜΕ.

Στα σχολεία είναι ωφέλιμο οι δεξιότητες γραμματισμού στα Μέσα να εισάγονται από το νηπιαγωγείο συνιστώντας μια στάση απέναντι στη μάθηση που διαπνέει ολόκληρο το σχολικό και αναλυτικό πρόγραμμα. Η ευρύτερη εικόνα της παιδαγωγικής φιλοσοφίας των Μέσων καταδεικνύει ότι πρόκειται περί μιας εκπαιδευτικής τάσης που προτάσσει την αναγκαιότητα να συγχρονιστεί ο θεσμός του σχολείου με τις πολιτισμικές, πολιτικές, οικονομικές, πνευματικές και ηθικές αλλαγές που επισυμβαίνουν στο εξελισσόμενο μνητιακό περιβάλλον.

Η διδασκαλία των Μέσων στα σχολεία δεν είναι εστιασμένη στο να αλλάξει τα Μέσα, αλλά την εκπαιδευτική

πρακτική, ώστε να αυξήσει τις γνώσεις και δεξιότητες των μαθητών. Προσφέρει τη δυνατότητα μετασχηματισμού της τάξης και του σχολείου σε ένα μέρος όπου οι φωνές των μαθητών αποκτούν αξία και σεβασμό. Συνακόλουθα, οι μαθητές μεταφέρονται από την περιφέρεια στην κεντρική σκηνή διαμορφώνοντας και τροφοδοτώντας τη μαθησιακή διαδικασία. Στην παιδαγωγική των Μέσων τα θέματα αναδύονται από τις ζωές και εμπειρίες των παιδιών, κάτι που σημαίνει ότι η δημοφιλής κουλτούρα εισέρχεται στην τάξη. Η διδασκαλία επικεντρώνεται στην επίλυση προβλημάτων μέσω διερεύνησης και συνεργασίας, ενώ ο δάσκαλος επιτρέπει στα παιδιά και τα προτρέπει να θέτουν τα δύσκολα ερωτήματα που συνήθως αποφεύγονται, όπως για παράδειγμα για το ιδεολογικό έδαφος και τις αξίες των μηνυμάτων. Η ανάπτυξη, άλλωστε, κριτικής αυτονομίας αποτελεί θεμελιώδη στόχο της μνητιακής παιδείας (Masterman, 2001). Η κριτική, όμως, δεν πρέπει να συγχέεται με τη στείρα επίκριση των πάντων. Πρόκειται για ένα δύσκολο σημείο, όπου ο δάσκαλος των Μέσων χρειάζεται να είναι προσεκτικός να μην ολισθησει

“
**Η ανάδυση
μιας μνητιακά
εγγράμματης
κοινωνίας
στην οποία οι
πολίτες θα έχουν
πρόσβαση στις
πληροφορίες
συνιστά μια
ανάγκη**”

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με έκθεση του 2009 (IP/09/1244) ενθαρρύνει τα κράτη-μέλη να συμπεριλάβουν τον γραμματισμό στα Μέσα σε δράσεις της κοινωνίας και δη στα αναλυτικά προγράμματα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, ενώ η ΟΥΝΕΣΚΟ υπογραμμίζει ότι η Εκπαίδευση στα Μέσα είναι ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα που βελτιώνει την ποιότητα ζωής

σε ρητορεία μίσους προς τα ΜΜΕ ή και πολιτικού ευαγγελισμού. Τουναντίον, η κριτική αφορά τη διδασκαλία και ενθάρρυνση των μαθητών να ρωτούν γι' αυτά που βλέπουν, ακούν, διαβάζουν, ακόμα και για τα δικά τους συστήματα πεποιθήσεων εν απουσία δασκάλου, ενήλικα ή οποιουδήποτε καθοδηγητή. Μπροστά, λοιπόν, από κάθε μνητιακό κείμενο ο δέκτης –παιδί ή ενήλικας– χρειάζεται να κάνει παύση και να προβληματίζεται στα κάτωθι ερωτήματα:

- Ποιος είναι ο συγγραφέας και ποιος ο σκοπός;
- Ποιο κοινό στοχεύει;
- Ποιες τεχνικές χρησιμοποιούνται για να προσελκύσουν την προσοχή;
- Με πόσους διαφορετικούς τρόπους ερμηνεύεται;
- Ποιες αξίες, ιδεολογίες, οπτικές παρουσιάζονται ή και ποιες παραλείπονται;

Σε κάθε περίπτωση, η δημιουργία μιας μνητιακά εγγράμματης κοινωνίας ξεκινά από τα παιδιά και τους νέους. Εκτός λοιπόν από το σχολείο, και η οικογένεια αποτελεί κύρια εστία παρέμβασης.

Η οικογένεια αποτελεί τον προεξάρχοντα θεσμό μαζικής υποδοχής μνητιακών μηνυμάτων. Εξ αυτού, η καλλιέργεια γραμματισμού στα Μέσα βασίζεται, εν πολλοίς, στους γονείς. Προϋπόθεση αποτελεί η απομάκρυνση από πατερναλιστικές αντιλήψεις. Η απαγορευτική και υπερπροστατευτική παρέμβαση των γονιών περιορίζει δραστικά τους κινδύνους, περιορίζει όμως και τις ευκαιρίες. Επιπρόσθετα, δημιουργεί στα παιδιά λιγότερο θετικές στάσεις προς τους γονείς τους, περισσότερο θετικές στάσεις προς τα Μέσα και περισσότερη χρήση τους με φίλους στην απουσία των γονιών. Ο γραμματισμός στα Μέσα δεν καλλιεργείται με την απομάκρυνση από τα Μέσα. Αντί να περιορίζουν οι γονείς τα παιδιά για να

τα προστατεύσουν από τους κινδύνους, είναι προτιμότερο να τα βοηθήσουν να αναπτύξουν τις δεξιότητες που χρειάζονται για να αξιοποιούν δημιουργικά τις δυνατότητες και να αποφεύγουν τις παγίδες (Jenkins, 2007). Τούτο σημαίνει μετακίνηση από απαγορευτική σε διαλογική προσέγγιση. Οι γονείς χρειάζεται να παρεμβαίνουν, όχι απαγορευτικά, αλλά με διάλογο, διαμεσολαβώντας τη μνητιακή χρήση των παιδιών τους και συζητώντας, για παράδειγμα, τις αναπαραστάσεις, τα στερεότυπα, τις αξίες και τα συμφέροντα πίσω από τα μνητιακά προϊόντα (Hobbs, 2011). Να καλλιεργήσουν, δηλαδή, μια οικογενειακή κουλτούρα κριτικής διάθεσης απέναντι στο κάθε Μέσο που εισχωρεί στον χρόνο και τον χώρο της οικογένειας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά θα είναι λιγότερο ευάλωτα στις αρνητικές επιδράσεις, ενώ ταυτόχρονα θα είναι σε θέση να διαχειρίζονται έξυπνα και δημιουργικά τα διάφορα Μέσα.

Το σχολείο και η οικογένεια δεν είναι παρά μόνο μια πτυχή –σημαίνουσα, βεβαίως– μιας ευρύτερης δράσης για ανάπτυξη γραμματισμού στα Μέσα. Οι δυνατότητες εκτός σχολικής αίθουσας και οικογενειακής εστίας είναι ασφαλώς πολλές.

Οι βιβλιοθήκες, συγκεκριμένα, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο. Η εποχή της πληροφοριακής και μνητιακής έκρηξης τις ωθεί να επανεφεύρουν τον εαυτό τους. Βρίσκονται σε μια μοναδική θέση να αναπροσδιορίσουν τον ρόλο τους, εμπλουτίζοντας τη στοχοθεσία τους με τον γραμματισμό στα Μέσα και, μέσω αυτού, την ενεργοποίηση των πολιτών. Εκ των πραγμάτων, είναι ανώφελο να συνεχίσουν να λειτουργούν ως απλά αποθετήρια πληροφοριών. Οι σύγχρονες βιβλιοθήκες εξελίσσονται σε συνεργατικά μαθησιακά περιβάλλοντα (learning commons) (Loertscher & Koechlin, 2014). Δικτυωμένα κέντρα γνώσης στα οποία οι πολίτες

Η δημιουργία μιας μηντιακά εγγράμματης κοινωνίας ξεκινά από τα παιδιά και τους νέους. Εκτός από το σχολείο, και η οικογένεια αποτελεί κύρια εστία παρέμβασης.

συναντιούνται, αναζητούν, συζητούν, εκφράζονται, συμμετέχουν. Οι βιβλιοθήκες ανά τον κόσμο ανασυγκροτούνται, προσφέρουν ανανεωμένες υπηρεσίες και προγράμματα, με στόχο να βοηθήσουν τους πολίτες να γίνουν υποψιασμένοι καταναλωτές και δημιουργικοί παραγωγοί ποικίλου μηντιακού περιεχομένου (Mihailidis & Diggs, 2010). Δημιουργούν πλήρως εξοπλισμένους, ενημερωμένους και φιλόξενους συνεργατικούς χώρους, ενθαρρύνουν μέσα από διάφορες δράσεις τη γραφή και ανάγνωση των Μέσων, προωθούν τη διερευνητική και κριτική σκέψη, παρέχουν ευκαιρίες αποκρυσταλλοποίησης του μηντιακού οικοσυστήματος. Προτείνουν, εν τέλει, έναν δημόσιο χώρο για επικοινωνία και συμμετοχή, ένα μέρος όπου οι πολίτες των τοπικών κοινοτήτων ενδυναμώνονται και γίνονται πιο ενεργοί κοινωνικοί δράστες.

Ο ρόλος των τοπικών αρχών, ΜΚΟ και διαφόρων οργανώσεων της κοινωνίας είναι επίσης καίριος. Η δημιουργία διαφόρων άτυπων χώρων μάθησης, όπως προγράμματα κατάρτισης, απογευματινά εργαστήρια, κέντρα νεότητας, θερινά σχολεία για όλες τις ηλικίες κ.ά. είναι μεγάλης σημασίας. Τέτοιου είδους τοπικές δράσεις -από κάτω προς τα πάνω- εξυπηρετούν άριστα την ενίσχυση της ιδιότητας του πολίτη και του ακτιβισμού, στον βαθμό που υποστηρίζουν και ενθαρρύνουν τη μηντιακή επάρκεια και την ενεργό εμπλοκή στα κοινά, ειδικά σε κοινωνικές ομάδες που συνήθως περιθωριοποιούνται ή δεν έχουν ικανοποιητική εκπροσώπηση στη δημόσια σφαίρα.

Παράλληλα, οι οργανισμοί ΜΜΕ έχουν ευθύνη και κάθε συμφέρον να υποβοηθήσουν την κοινωνία να αναπτύξει δεξιότητες γραμματισμού στα Μέσα. Κατ' αρχήν, αυτό θα συμβάδιζε με την αποστολή της δημοσιογραφίας ως μιας κοινωνικής υπηρεσίας προς όφελος των πολιτών και της δημοκρατίας. Πέραν τούτου, σε μια μηντιακά εγγράμματη κοινωνία, οι δημοσιογράφοι θα έχουν την ευκαιρία να αναπτυχθούν επαγγελματικά, παράγοντας τα ποιοτικά προϊόντα που

επιθυμούν, αφού το κοινό θα είναι σε θέση να ξεχωρίζει και να επιλέγει τα αμερόληπτα και αξιόπιστα μηντιακά προϊόντα από τα «σκουπίδια». Η έμπρακτη δε στήριξη προγραμμάτων μηντιακής γραμματιστικής θα κόμιζε πρόσθετο όφελος στους ίδιους τους οργανισμούς των Μέσων, αφού θα βελτιώνει τη δημόσια εικόνα τους. Ταυτόχρονα, θα αποτελούσε παράγοντα μετριασμού της κριτικής που συνήθως δέχονται, καθώς και ασπίδα απέναντι σε πιθανές κρατικές ρυθμίσεις.

Σ' ένα εξαιρετικά γλαφυρό βιβλίο, που τιτλοφορείται *Η τυραννία της στιγμής. Γρήγορος και αργός χρόνος στην εποχή της πληροφορίας*, ο Τόμας Ερικσεν, Νορβηγός ανθρωπολόγος, παρατηρεί ότι ο άνθρωπος, αντιμέτωπος με την απεραντοσύνη ενός ωκεανού πληροφορίας, δεν μαθαίνει να κολυμπά. Μαθαίνει απλώς να μην χορταίνει, αν δεν τον πει όλον, με αποτέλεσμα να πίνει και τα απόβλητά του. Το απίστευτο εύρος πληροφόρησης δεν δημιουργεί έναν περισσότερο πληροφορημένο, αλλά έναν περισσότερο συγχυσμένο πληθυσμό. Οι αλλαγές στην πληροφόρηση και την επικοινωνία αλλάζουν την κοινωνία και τον άνθρωπο (Shirky, 2009). Η ικανότητα απομνημόνευσης και ανάκλησης πληροφοριών προκαλείται μπροστά στον μηντιακό ωκεανό. Η συγκέντρωση εξαυλώνεται σε μια κατάσταση συνεχούς αποσπασματικής προσοχής (Stone, x.x.), ενώ ο καταγιστικός ρυθμός ενημέρωσης επηρεάζει την κατανόηση και κατά συνέπεια την κριτική σκέψη των σύγχρονων ανθρώπων. Στο πλαίσιο τούτο, ο άνθρωπος του μεσοποιημένου πολιτισμού χρειάζεται απαραίτητα στάσεις και δεξιότητες που θα του επιτρέψουν να κινείται έξυπνα μέσα στο χάος του υπερεπικοινωνιακού κόσμου. Ο γραμματισμός στα Μέσα δεν πρέπει να αποτελεί εφόδιο των λίγων προνομιούχων, αλλά εφόδιο επιβίωσης όλων των ανθρώπων του 21ου αιώνα και συνεπώς αβάστακτο μειονέκτημα για όσους στερούνται αυτές τις δεξιότητες.

Παρά ταύτα, δεν φαίνεται να υπάρχει σοβαρότητα και επιμονή στη στόχευση για μια μηντιακά εγγράμματη κοινω-

νία. Διάφορες παρωχημένες αντιλήψεις εμφιλοχωρούν στη συζήτηση αποστερώντας από την κοινωνία την επίγνωση των δυνατοτήτων της Εκπαίδευσης στα Μέσα. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος και της άγνοιας και των παρανοήσεων που συνδέονται με αυτό, παραμένει οδυνηρά υποτιμημένη. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι, στον χώρο της εκπαίδευσης, η μνηστική παιδεία συγχέεται σε μεγάλο βαθμό με τη διδασκαλία με τα Μέσα αντί στα Μέσα (Buckingham, 2008). Η επιμονή και καθήλωση των σχολείων στο πρωτογενές επίπεδο των λειτουργικών δεξιοτήτων (ΤΠΕ) συνδέεται, μεταξύ άλλων, με την πίεση που ασκούν μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας στις κυβερνήσεις προκειμένου να εισάγουν τα προϊόντα τους στα σχολεία. Η κριτική και αναστοχαστική εμβάθυνση προκαλεί δυσφορία, εν αντιθέσει με την απλή χρήση, η οποία ικανοποιεί όλους τους συνδαιτυμόνες της εκπαίδευσης. Παράλληλα, δίδεται τεράστια έμφαση –σε επίπεδο κοινωνίας– στην ασφαλή χρήση των Μέσων. Ο προστατευτισμός απέναντι στα Μέσα αποτελεί αιχμή ακόμη και στην εποχή της πλήρους μεσοποίησης του πολιτισμού. Η Εκπαίδευση στα Μέσα, υπ’ αυτό το πρίσμα, εκλαμβάνεται ως ασπίδα που θα απομονώσει τους πολίτες από τα «εγγενώς επιβλαβή» μνηστικά περιεχόμενα. Φαίνεται να εκτιμάται ως προς τη βοήθειά της για προώθηση της πρόσβασης στην τεχνολογία, εκμάθηση λειτουργικών δεξιοτήτων, παροχή εργαλείων ασφάλειας και αποφυγή καταναλωτικών συνθησιών (Livingstone & Wang, 2014). Οστόσο, η Εκπαίδευση στα Μέσα αφορά τη διαμόρφωση ενημερωμένων, δημιουργικών και κριτικών πολιτών, οι οποίοι γνωρίζουν πώς δουλεύει το σύστημα και η γλώσσα των Μέσων, χρησιμοποιούν αποδοτικά τις διαθέσιμες τεχνολογίες, αναστοχάζονται τις μνηστικές τους πρακτικές και ασκούν κριτική σε καθετί θεωρείται αυταπόδεκτο ή γίνεται αντικείμενο εξύμνησης.

Το διακύβευμα, λοιπόν, είναι κατά πόσο υπάρχει πραγματική επιθυμία να αναπτυχθεί μια μνηστικά εγγράμματα κοινωνία. Η

καθήλωση του κόσμου σε επίπεδο μνηστικού αναλφαβητισμού διατηρεί το κοινωνικό χάσμα και τα κεκτημένα των ολιγών, οι οποίοι την ίδια στιγμή συγκεντρώνουν και διαχειρίζονται την πληροφόρηση αποκομίζοντας πλούτο και εξουσία. Όσο τα Μέσα συνεχίζουν να αποτελούν την οδό για συμμετοχή στα κοινά, τόσο ο μνηστικός αναλφαβητισμός θα μεταφράζεται σε ελλειμματική ανάμειξη του πολίτη. Οι μνηστικά εγγράμματοι πολίτες θα αξιοποιούν τα Μέσα για να πετυχαίνουν τους σκοπούς τους, ενώ οι λιγότερο ή και καθόλου καταρτισμένοι θα συνεχίζουν να αγωνίζονται να κατανοήσουν το σύστημα που τους περιβάλλει, καταδικασμένοι σε κοινωνική, πολιτική και οικονομική ακινησία. Στην πράξη οι μεγάλοι οργανισμοί ΜΜΕ επαναπαύονται σε μια κοινωνία όπου τα Μέσα κατανοούνται, αλλά δεν προκαλούνται. Υποστηρίζουν, δηλαδή, σε κάποιο βαθμό την ανάλυση του μνηστικού πεδίου, αφήνοντας όμως το πολιτικοοικονομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κατασκευάζονται τα μηνύματα στο απυρόβλητο. Το φαινόμενο αυτό έχει περιγραφεί ως κριτική απάθεια (Teurlings, 2010). Πρόκειται για μια στάση επίγνωσης και σιωπηρής αποδοχής της ευθύνης των Μέσων στα δημοκρατικά ελλείμματα που παρατηρούνται στις σύγχρονες κοινωνίες, αλλά, ταυτόχρονα, απάθειας που οδηγεί μακριά από πολιτική δράση και αλλαγή.

Παρόλα τα εμπόδια, η Εκπαίδευση στα Μέσα είναι προορισμένη να παρέμβει άμεσα. Συγκροτεί ένα διεπιστημονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο σχηματίζονται και υλοποιούνται δράσεις. Στον πυρήνα της έχει την ενστάλαξη της ενεργούς συμμετοχής και του εκδημοκρατισμού, οι οποίες, αναντίρρητα, αποτελούν επείγουσες προτεραιότητες για τις κοινωνίες των σημερινών χρεοκοπημένων πολιτικοοικονομικών συστημάτων. Εν μέσω μιας πρωτοφανούς και γενικευμένης κρίσης, κραυγαλέων ανισοτήτων και συσσώρευσης εξουσίας και πλούτου σε ιστορικά υψηλά επίπεδα, ο γραμματισμός στα Μέσα για όλες τις ομάδες πληθυσμού είναι αναγκαίος όσο ποτέ άλλοτε. ●

Βιβλιογραφία

1. Aufderheide, P. (1992). A Report of The National Leadership Conference on Media Literacy. Queenstown: The Aspen Institute Wye Center.
2. Buckingham, D. (2008). Εκπαίδευση στα ΜΜΕ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
3. Eriksen, T. H. (2001). Tyranny of the Moment. London: Pluto.
4. Fez International Forum. (2011). Declaration on Media and Information Literacy adopted. Fez: UNESCO.
5. Hobbs, R. (2011). The State of Media Literacy: A Rejoinder. Journal of Broadcasting & Electronic Media, 601-604.
6. Jenkins, H. (2007). Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century. Chicago: MacArthur Foundation.
7. Livingstone, S., & Wang, Y.-H. (2014). On the difficulties of promoting media literacy. Στο B. De Abreu, & P. Mihailidis, Media Literacy Education in Action (σε. 161-172). New York: Routledge.
8. Loertscher, D., & Koechlin, C. (2014). Climbing to Excellence: Defining Characteristics of Successful Learning Commons.
9. Masterman, L. (2001). Teaching the Media. London: Routledge.
10. Mihailidis, P., & Diggs, V. (2010). From Information Reserve to Media Literacy Learning Commons: Revisiting the 21st Century Library as the Home for Media Literacy Education. Public Library Quarterly, 279-292.
11. Shirky, C. (2009). Here comes everybody: The power of organizing without organizations. New York: Penguin.
12. Stone, L. (x.x.). Continuous Partial Attention. Ανάκτηση Ιούνιος 11, 2016, από <https://livingstone.net/qa/continuous-partial-attention/>
13. Teurlings, J. (2010). Media literacy and the challenges of contemporary media culture: On savvy viewers and critical apathy. European Journal of Cultural Studies, 359-373.
14. Whitaker, B., & McCarthy, T. (2012, Σεπτεμβρίου 13). The Guardian. Ανάκτηση από US ambassador Chris Stevens killed in Libya - as it happened: <https://www.theguardian.com/world/middle-east-live/2012/sep/12/libya-egypt-attacks-muhammad-film-live>
15. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2009). Οδηγία IP/09/1244. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι δημοσιογράφοι βλέπουν τον Τραμπ ως απειλή

Από τη σκοπιά τους, οι δημοσιογράφοι σε τέτοιες περιόδους πιστεύουν ότι κάνουν τη δουλειά τους όπως πάντα, τουτέστιν αποκαλύπτουν και παρουσιάζουν την αλήθεια.

 ΤΟΥ LEE SIEGEL* | CJR 13 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2017 | ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΘΑΛΕΙΑ ΠΑΥΛΟΥ

Από τη σκοπιά ωστόσο των επικριτών τους στον Λευκό Οίκο, η ισχύς και η επιρροή των οποίων αυξάνεται ολοένα περισσότερο, βαδίζουν στην κόψη του ξυραφιού: οφείλουν να προχωρούν προσεκτικά ώστε να μην υποπίπτουν σε λάθη

- οφείλουν να ελέγχουν τρεις, τέσσερις ή και πέντε φορές τις πληροφορίες τους έναντι των γεγονότων
- να επιβεβαιώνουν τα συμπεράσματά τους έναντι των εκτιμήσεων των ιδίων
- να ελέγχουν τις απόψεις τους
- να αυτολογοκρίνονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης
- να αποφεύγουν διαδηλώσεις και άλλες δημόσιες συναθροίσεις
- να δείχνουν συναδελφική αλληλεγγύη
- να καταδικάζουν άμεσα τυχόν σφάλματα ή λανθασμένες εκτιμήσεις άλλων δημοσιογράφων
- να είναι περισσότερο τολμηροί από ποτέ ώστε να μην επιτρέψουν στο νέο καθεστώς να διαβρώσει τις κοινωνικές και πολιτικές νόρμες
- να είναι περισσότερο προσεκτικοί από ποτέ ώστε να μη διασύρονται ή εξευτελίζονται εάν τους στίσουν παγίδα
- να αναγνωρίζουν τα μειονεκτήματα του επαγγέλματός τους
- να υπερασπίζονται το επάγγελμά τους
- να μην επιτρέπουν στις άμυνες και τον πληγωμένο εγωισμό τους να παρεμβαίνουν στο έργο τους.

Δεδομένης της νέας παρανοϊκής ατμόσφαιρας, όλη αυτή η αγωνία που διακατέχει τη δημοσιογραφία σήμερα δεν προκύπτει, κατά την άποψή μου, από έναν πραγματικό φόβο ότι ο Τραμπ θα καταρ-

γήσει το Σύνταγμα, θα κηρύξει στρατιωτικό νόμο και, μεταξύ άλλων αυταρχικών πράξεων, θα καταστείλει την ελευθερία του λόγου και θα καταργήσει τον Τύπο. Ο φόβος αυτός στην πραγματικότητα αντανακλά μια βαθύτερη ανησυχία.

Η δημοσιογραφία, ιδανικά και κατ' ουσίαν, δεν είναι απλώς επάγγελμα ή καριέρα. Κατάμειζονα λόγο, η δημοσιογραφία είναι ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι που την ασκούν εκπληρώνουν τον προορισμό τους σε επαγγελματικό επίπεδο. Πρόκειται για αποστολή, λειτουργήμα, καθ' όλα ισάξιο με εκείνο του γιατρού ή του δικηγόρου, που για ορισμένους μπορεί να είναι απλώς ένα επάγγελμα, αλλά για άλλους υψηλό λειτουργήμα.

Ως εκ τούτου, όταν ο Τραμπ αποκαλεί τους δημοσιογράφους «ψεύτες» • όταν δηλώνει ότι έχει «ανοικτό πόλεμο με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης» και λέει πως οι δημοσιογράφοι «ανήκουν στην κατηγορία των πιο διεφθαρμένων ανθρώπων στον πλανήτη» • όταν αποκαλεί έναν ειδησεογραφικό οργανισμό «σκουπίδια» και παρομοιάζει τη δημοσιογραφική κάλυψη με «κάτι που θα έκανε η ναζιστική Γερμανία, όπως και έκανε» • όταν ισχυρίζεται ότι τα Μέσα δημοσιεύουν «ψευδείς ειδήσεις» και, προσφάτως, κατηγορεί τα Μέσα για απόκρυψη ειδήσεων για τρομοκρατικές επιθέσεις ανά τον κόσμο — όταν εκτοξεύει τέτοιου είδους προσβολές και κατηγορίες ενάντια στον Τύπο, δεν επιτίθεται μόνο

Ο **Lee Siegel** είναι συγγραφέας πέντε βιβλίων και έχει λάβει κρατικό βραβείο δοκιμίου και κριτικής. Το προσεχές βιβλίο του, *The Draw-A Memoir*, θα κυκλοφορήσει τον Απρίλιο.

στον στυλοβάτη της δημοκρατίας ούτε υποσκάπτει ένα ολόκληρο επάγγελμα — ούτε καν ίσως βάζει στο στόχαστρο ζωές και υπολήψεις. Στοχοποιεί ταυτότητες πολιτών. Θέτει σε κίνδυνο τον τρόπο με τον οποίο έχουν επιλέξει να ζουν.

Το πιο δυνατό σημείο του Τραμπ, αν μπορούμε να το αποκαλέσουμε έτσι, είναι η ικανότητά του να κάνει τους άλλους να αισθάνονται εύλωτοι. Ο Τραμπ έχει εκθέσει έναν τεράστιο αριθμό Αμερικανών στον πιο αρχέγονο φόβο τους. Υποβάθμισε την κοινωνική τους ταυτότητα, καλλιεργώντας έτσι την αίσθηση πως η κοινωνική ταυτότητα μπορεί να μετατραπεί σε όπλο που υπονομεύει την ύπαρξή τους. Ελάχιστοι είναι αυτοί που αισθάνονται προστατευμένοι κάτω από το βλέμμα του.

Δεν θεωρώ ότι οδεύουμε προς ένα απολυταρχικό κράτος στην παρούσα χρονική στιγμή της αμερικανικής ιστορίας, ωστόσο η ξαφνική δημοτικότητα του όρου «παρξιακή απειλή» αντικατοπτρίζει μια νέα πραγματικότητα: κάθε μέρα πλησιάζουμε περισσότερο μία από τις συνθήκες του απολυταρχισμού, το να ανάγουμε τη ζωή σε πάλη.

Κάθε εύλωτη κοινωνική ομάδα πέφτει σήμερα θύμα αυτής της διπλής κατάστασης συνείδησης, στην οποία οι οικείες, σταθερές αντιλήψεις των πολιτών για τον εαυτό τους βρίσκονται τώρα σε πολιορκία, έτσι όπως γίνονται κατανοητές από τη νέα κοινωνική τάξη του Τραμπ και της ρεπουμπλικανικής ηγεσίας.

Η χαρακτηριστική ποιότητα της παρξιακής αγωνίας των δημοσιογράφων έγκειται στο ότι υποβάλλονται σε δύο παράλληλες δοκιμασίες: Αναγκάζονται να καταγράφουν τη δική τους αδυναμία με τον ίδιο τρόπο που έχουν συνηθίσει να καταγράφουν την αδυναμία των άλλων πολιτών, ενώ την ίδια στιγμή η ίδια αυτή αίσθηση της δικής τους τρωτότητας απειλεί να αποσταθεροποιήσει τον τρόπο με τον οποίο ασκούν το έργο τους.

Τούτο δεν αποτελεί κατ' ανάγκην μία εντελώς αρνητική κατάσταση. Αντί να προσπαθούν να διαχειριστούν τη διαχωριστική γραμμή, να βλέπουν δηλαδή τους εαυτούς τους άλλοτε μέσα από τα δικα

τους μάτια και άλλοτε μέσα από τα μάτια των αντιπάλων τους, οι δημοσιογράφοι θα μπορούσαν να αντλήσουν δύναμη, μετατρέποντας τον διαχωρισμό αυτόν σε μια νέα διάσταση: να βλέπουν δηλαδή τους εαυτούς τους ως δημοσιογράφους και όχι ως μέλη ενός μοναδικού, μονολιθικού μέσου ενημέρωσης.

Η ενστικτώδης αντίληψη του τρόπου με τον οποίο τα ΜΜΕ ως βιομηχανία περιορίζουν τη δημοσιογραφία ως λειτουργία είναι ο λόγος που κάνει τις επιθέσεις του Τραμπ τρομακτικές σε πολύ οικείο επίπεδο.

Ίσως η λύση για τα μέλη του Τύπου είναι να πάψουν να αισθάνονται άσχημα για τον ρόλο τους και να ξαναβρούν την ταυτότητά τους ως δημοσιογράφοι που εστιάζουν στο λειτούργημά τους

Πρόκειται άλλωστε για έναν διαχωρισμό που ταλανίζει τους δημοσιογράφους εδώ και δεκαετίες. Ο Τραμπ είτε στερείται λογικής είτε είναι ραδιούργος, όταν ξανά και ξανά βάλλεται κατά της ακεραιότητας των ΜΜΕ, ωστόσο οι αληθινοί δημοσιογράφοι παραπονιούνται επί χρόνια για τον έλεγχο του επαγγέλματός τους από τους μεγάλους δημοσιογραφικούς οργανισμούς. Και, στην ψηφιακή εποχή, το συνονθύλευμα των ΜΜΕ γίνεται ολοένα χειρότερο και μεγαλύτερο.

Οι απειλητικές επιθέσεις του Τραμπ εναντίον του Τύπου έχουν, όμως, παραδόξως, αποθαρρύνει τους δημοσιογράφους διότι, κατά βάθος, εδώ και πολλά χρόνια, οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι αισθάνονται ότι χρησιμοποιούνται με λάθος τρόπο

από τη βιομηχανία της δημοσιογραφίας. Από επιχειρηματικής άποψης, τα μέσα ενημέρωσης δεν είναι διεφθαρμένα, ίσως όμως είναι αφοσιωμένα στο κέρδος, εις βάρος συχνά των καλύτερων γνωρισμάτων της δημοσιογραφίας — την κριτική της τέχνης, παραδείγματος χάριν • τους έμπειρους ερευνητές δημοσιογράφους • τα με υπομονή γραμμένα μακροσκελή άρθρα • τη σχολαστικότητα στη χρήση της γλώσσας, κ.λπ. Προφανώς ορισμένοι δημοσιογραφικοί οργανισμοί δεν είναι «για τα σκουπίδια», ωστόσο παραπαίουν, και ο φόβος τους φαίνεται απλώς να επτακύνει την πτώση τους.

Γνωστή μέθοδος υποκριτικής διδάσκει τους ηθοποιούς να αντλούν από τις δικές τους εμπειρίες προκειμένου να φανταστούν πώς σκέφτονται και αισθάνονται τα πρόσωπα που προσπαθούν να ενσαρκώσουν. Εύθικτος, διψασμένος για προσοχή, αχόρταγος για Tweets, εμμονικός με την εικόνα του και επισφαλής από οικονομική άποψη, ο Τραμπ γνωρίζει ακριβώς πώς να αντλεί από τη δική του εμπειρία για να διεισδύσει στο μυαλό των υπευθύνων των μέσων ενημέρωσης — κατά συνέπεια, τείνει να κάνει τα ΜΜΕ το ίδιο παρανοϊκά με αυτόν. Ο Τραμπ εκμεταλλεύεται κάποιες αλήθειες για τα ΜΜΕ σήμερα, τις διαστρεβλώνει και τις διογκώνει, μετατρέποντάς τις σε ύβρεις και επιθέσεις. Η ενστικτώδης αντίληψη του τρόπου με τον οποίο τα ΜΜΕ ως βιομηχανία περιορίζουν τη δημοσιογραφία ως λειτούργημα είναι ο λόγος που κάνει τις επιθέσεις του Τραμπ τρομακτικές σε πολύ οικείο επίπεδο.

Το να ψυχαγωγεί τους οπαδούς του εξευτελίζοντας τα ΜΜΕ είναι, σε τελική ανάλυση, μία από τις μεθόδους με τις οποίες ο Τραμπ εκπληρώνει τη φαντασίωση, που προέβλεπε κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του, να κάνει πλούσιο τον μέσο Αμερικανό πολίτη. Εκχώρησε στους υποστηρικτές του ξεχωριστή δύναμη, την οποία κάποτε κατείχε αποκλειστικά ένας συγκεκριμένος τύπος πλουσίου, ο οποίος από ανία — και από την κακία που αυτή θρέφει — διασκεδάει να εξευτελίζει ανθρώπους και να τους κάνει να νιώθουν άβολα. Είναι δυνατόν ο Τραμπ να γνωρίζει

Χαρακτηριστικό το εξώφυλλο του Spiegel για το πως βλέπουν οι ευρωπαίοι δημοσιογράφοι τον Τραμπ.

πολύ καλά ότι η εποχή της δουλειάς είναι πλέον παρελθόν, εν τούτοις όμως να προσβάλλει τους Αφροαμερικανούς με τέτοια προκλητικότητα που οι ίδιοι, αλλά και ο κόσμος που συμμερίζεται την έκπληξη και την αναστάτωση τους, να είναι ανήμποροι να αντιδράσουν; Ίσως κάποιος να θεώρησαν ότι δεν είναι αρκετά έξυπνος για να είναι τόσο μοχθηρός. Ασφαλώς και είναι μοχθηρός. Όπως και να 'χει, το να κάνει τους ανθρώπους των ΜΜΕ να νιώθουν άβολα μπροστά σε προσβολές στις οποίες, επιπλέον, δεν μπορούν να αντιδράσουν επί ίσους όρους, το να ταπεινώνει τους ανθρώπους των ΜΜΕ, οι οποίοι φαίνεται ότι κάποτε απολάμβαναν τη μονοπωλιακή ισχύ τους, είναι για τους υποστηρικτές του Τραμπ, όπως δηλώνουν και οι διαφημίσεις της MasterCard, αξία ανεκτίμητη.

Όταν μια πόρτα κλείνει, μία άλλη πάντα ανοίγει. Εάν ο Τραμπ νομίζει ότι, παίζοντας με τους φόβους των δημοσιογράφων περί στρεβλωτικής επιρροής των ΜΜΕ στη δημοσιογραφία και με

τη δυσαρέσκεια του μέσου πολίτη για τα ΜΜΕ, θα υπονομεύσει τα μέσα ενημέρωσης, τότε δεν λογάριασε καλά. Αυτό που πράγματι κατάφερε είναι να ελευθερώσει οριστικά τη δημοσιογραφία από τον ασφυκτικό κλοιό των ΜΜΕ, ώστε να επιστρέψει στη θέση που δικαιωματικά της ανήκει ως πολυτίμος υποστηρικτής και σύμμαχος του απλού πολίτη. Παρουσιάζοντας τα ΜΜΕ με ένα εντυπωσιακό και πρωτοφανές αφήγημα το οποίο, ταυτοχρόνως, είναι προσοδοφόρο, επιτακτικό και κρίσιμο, επιτρέπει στους δημοσιογράφους να ασκούν το επάγγελμά τους δίχως να ανησυχούν για προϋπολογισμούς και δαπάνες. Ο, τι σήμερα θεωρείται σοβαρή δημοσιογραφία είναι προσοδοφόρο και ό,τι είναι προσοδοφόρο θεωρείται σήμερα σοβαρή δημοσιογραφία. Χαιρετίζουμε τη νέα συνέργεια της εποχής Τραμπ!

Ωστόσο, το ερώτημα παραμένει, πώς ακριβώς θα έπρεπε να είναι η νέα ουσιαστική/κερδοφόρα δημοσιογραφία. Σήμερα, γίνεται πολύς λόγος για τον βαθμό

στον οποίο οι δημοσιογράφοι πρέπει να διατυπώνουν ξεκάθαρα την αντίθεσή τους στον Τραμπ και το καθεστώς του. Πρόκειται σίγουρα για σταυρόλεξο για δυνατός λύτες. Η μόνη αιτιολογία για να ταχθεί η δημοσιογραφία ανοικτά υπέρ μιας συγκεκριμένης θέσης θα ήταν η ανατροπή ενός συνόλου συνθηκών υπέρ μιας σφαιρικής και μόνιμης συνθήκης, η οποία θα μετέτρεπε την τυφλή πίστη σε μια κατάσταση σε ειλικρίνεια σχετικά με την κρίση. Το σημείο καμπής είναι δύσκολο να υπολογιστεί. Εάν λειτουργήσεις πρόωρα, τότε διατρέχεις τον κίνδυνο να δυσφημίσεις τον εαυτό σου αλλά και τη δημοσιογραφία ως επάγγελμα. Εάν πάλι καθυστερήσεις πολύ, τότε διατρέχεις τον κίνδυνο η δημοσιογραφία να χαθεί ολοσχερώς μέσα στη δίνη.

Το αδιέξοδο μοιάζει κάπως με το γνωστό δίλημμα που αντιμετωπίζουν οι ερευνητές δημοσιογράφοι. Εάν ένας βουδιστής μοναχός αυτοπορποληθεί, θα προσπαθήσεις να οβήσεις τη φωτιά ή θα σταματήσεις και θα αρχίσεις να καταγράφεις μανιωδώς το επεισόδιο, ή θα τραβήξεις μία φωτογραφία; Τα διλήμματα είναι παρεμφερή μόνο που, στην περίπτωση της εποχής Τραμπ, η φωτιά δεν έχει εκδηλωθεί ακόμη—ή μήπως έχει;

Ίσως η λύση για τα μέλη του Τύπου, που δικαίως έχουν θιγεί, είναι απλώς να πάψουν να αισθάνονται άσχημα για τον ρόλο του και να ξαναβρούν την ταυτότητά τους ως δημοσιογράφοι που εστιάζουν στο λειτουργημά τους. Μετά, ενδεχομένως να σταματήσουν να σκέφτονται πόσο σκληρό είναι το επάγγελμα του δημοσιογράφου σήμερα και να θυμηθούν πόσο σκληρό ήταν ανέκαθεν το επάγγελμα του δημοσιογράφου—γεγονός που πολλοί είχαν ξεχάσει στα ωραία χρόνια της ευημερίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Με άλλα λόγια, ενδεχομένως να εναντιωθούν στο νέο τραμπικό κλίμα, αρνούμενοι να περιορίσουν το λειτουργημά τους σ' έναν απλό αγώνα επιβίωσης και ασκώντας το ως έναν ακόμη τρόπο για να είναι άνθρωποι και ανθρωπιστές—και τα αναπόφευκτα λάθη, τα σφάλματα και τα ολισθήματα ως πάνε στην ευχή. ●

Πρωτότυπος τίτλος του άρθρου:
"Journalists see Trump as a threat to their careers, and calling".

Εκθεσιακές Εκδηλώσεις 2017

 Zootechnia	10 ^ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ	02-05.2
 Infacoma	34 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ, ΜΟΝΩΤΙΚΩΝ, ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ, ΕΙΔΩΝ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΠΡΟΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ <small>ΑΘΗΝΑ - HELEXPO MAROUSSI</small>	02-05.3
 Aqua Therm ATHENS	2 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΥ, ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΕΞΑΕΡΙΣΜΟΥ, ΥΔΡΕΥΣΗΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ, ΠΙΣΙΝΑΣ & ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΩΝ ΠΗΓΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ <small>ΑΘΗΝΑ - HELEXPO MAROUSSI</small>	02-05.3
 ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ HELLENIC JEWELLERY FAIR	30 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ, ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ, ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΛΙΘΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ <small>ΑΘΗΝΑ - METROPOLITAN EXPO</small>	03-06.3
 Detrop	26 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ, ΠΟΤΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ & ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ	03-06.3
 Oenos	6 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΟΙΝΟΥ	03-06.3
 Agro Thessaly	11 ^η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ & ΤΗΝ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ <small>ΛΑΡΙΣΣΑ-ΘΕΣΣΑΛΙΑ</small>	09-12.3
Furnidec business	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙΠΛΟΥ	17-19.3
 Sportexpo Marathon	2 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ & ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	30.3-01.4
 TDF	THESSALONIKI DANCE FESTIVAL	08-09.4
 Freskon	3 ^ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΦΡΟΥΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ	27-29.4
Διεθνής έκθεση βιβλίου Θεσσαλονίκης	14 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	11-14.5
 Greek Travel Show ΕΡΑΝΙΟΙ ΚΑΙ ΟΔΟΙ	1 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΑΞΙΔΙΩΝ & ΔΙΑΚΟΠΩΝ <small>ΑΘΗΝΑ - HELEXPO MAROUSSI</small>	19-21.5
 82^η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης	82 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	09-17.9
 Kosmima	32 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ, ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ, ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΛΙΘΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	21-23.10
 Philoxenia	33 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	10-12.11
 Hotelia	ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	10-12.11
ART THESSALONIKI	2 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	23-26.11
 αστεροκοσμος	ΑΣΤΕΡΟΚΟΣΜΟΣ - ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ	ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

**Cooperative
Central
Bank**

since 1937

€14 billion
assets

2,700
employees

400,000
clients

250
branches

Discovering Cyprus's New Perspective

Member of European Association
of Cooperative Banks

www.ccb.coop.com.cy

**COOPERATIV
CENTRAL BAN**

Old values, new perspective